

Освіта – інтелігентність – культура

ЗБІРНИК ПРАЦЬ
молодих учених
Народної української академії

Харків
Видавництво НУА
2020

УДК 378+316+33+81(05)''550.1''(477.54)
З-41

*Друкується за рішенням Ученої ради
Харківського гуманітарного університету
«Народна українська академія».
Протокол № 8 від 30.03.2020 р.*

Редакційна колегія

*Астахова К. В., д-р іст. наук (голов. ред.); Астахова В. І., д-р іст. наук;
Батаєва К. В., д-р філос. наук; Гусленко І. Ю., канд. пед. наук,
Іванова О. А., канд. екон. наук; Компанієць В. В., д-р екон. наук;
Михайльова К. Г., д-р соціол. наук; Тимошенкова Т. М., канд. філол. наук;
Шевченко І. С., д-р філол. наук; Яременко О. Л., д-р екон. наук.*

З-41 **Збірник** праць молодих учених Народної української академії /
[редкол.: К. В. Астахова (голов. ред.) та ін.]. – Харків : Вид-во НУА,
2020. – 126 с.

У збірнику представлено результати наукових пошуків молодих учених з актуальних проблем економіки, філології та соціології: питання інноваційного розвитку економіки та освіти, сучасні наукові підходи в галузі соціології, філології та перекладознавства. Збірник може стати в нагоді для студентів, викладачів та усіх тих, хто цікавиться актуальними проблемами гуманітарних та соціально-поведінкових наук.

УДК 378+316+33+81(05)''550.1''(477.54)

ISSN 1993-5560

© Народна українська академія, 2020

ПЕРЕДМОВА

В епоху інтеграції в міжнародне науково-освітнє середовище, глобалізації, цифрової економіки, високих технологій та компетентнісної парадигми вищої освіти відбувається актуалізація навичок, умінь і компетенцій випускників закладів вищої освіти, без яких неможливо бути затребуваними на ринку праці. Адже, від висококваліфікованого працівника сьогодні вимагається не лише володіння професійними знаннями та вміннями, але й наявність наукових компетенцій. Вміння працювати з великими масивами інформації, аналізувати перманентно виникаючі ризики та зміни соціально-економічної кон'юнктури, знаходити нові рішення в різних сферах діяльності сьогодні є гарантією успішної кар'єрної траєкторії працівника та його затребуваності на ринку праці. Саме тому організація науково-дослідної роботи студентів має стати одним із провідних напрямків вищої школи.

У Харківському гуманітарному університеті «Народна українська академія» завжди приділялось багато уваги науковим пошукам студентів, аспірантів та молодих викладачів. В академії функціонують Асоціація молодих вчених та Студентське наукове товариство, щорічно проводяться наукові конференції студентів та молодих науковців. Під керівництвом провідних викладачів студенти, магістранти та молоді науковці беруть активну участь в роботі профільних наукових шкіл ХГУ «НУА», постійно публікують результати своїх наукових пошуків, беруть участь в міжнародних та всеукраїнських конференціях і конкурсах наукових проектів.

В канун 30-річного ювілею створення Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», вийшов збірник наукових праць, в якому відображено результати наукових пошуків молодих учених, котрі працюють над актуальними проблемами економіки, соціології й філології.

До економічного розділу входять статті, підготовлені в рамках діяльності академічних наукових шкіл з економіки підприємства та економіки освіти. В цих статтях висвітлюються різні аспекти управління сучасним підприємством, його інноваційного розвитку. Значний інтерес представляють роботи філологічного блоку, в яких аналізуються актуальні проблеми перекладознавства та лінгвістики. Підготовка цих робіт стала результатом плідної діяльності наукових шкіл з філології та перекладу. В соціологічному розділі представлено сучасні наукові надбання в галузі соціології управління, соціології освіти, економічної соціології тощо.

Враховуючи вищесказане, уявляється, що праці, опубліковані в збірнику, можуть стати в нагоді як для спеціалістів, так і для усіх тих, хто цікавиться актуальними проблемами гуманітарних та соціально-поведінкових наук.

Редакційна колегія

Економіка та соціологія

УДК 005.44:005.332.4

Воробьев А. О.

*Научный руководитель: канд. экон. наук,
доцент Иванова О. А.*

ПРОБЛЕМА ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Анотація. У статті розглядаються можливості підвищення конкурентоспроможності підприємства в умовах глобалізації. Особлива увага приділяється факторам, які мають найбільший вплив на підвищення конкурентоспроможності підприємства з урахуванням особливостей сучасного ринку. Виділено та розглянуто дії підприємства з конкурентними перевагами в рамках підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства.

Ключові слова: конкурентоспроможність, підприємство, фактори.

Annotation. The article deals with opportunities to increase enterprise competitiveness in a globalizing world. Much attention is given to factors that have the greatest impact on increasing the competitiveness of enterprises, taking into account the features of the modern market. It is highlighted and discussed some steps of the company with competitive advantages in improving enterprise competitiveness.

Key words: competitiveness, enterprise, factors.

В рыночной экономике решающую роль для успешной деятельности предприятия играет его конкурентоспособность в целом, а решение проблемы повышения конкурентоспособности отечественной промышленности на сегодняшний день – едва ли не главное в ряду основных направлений развития отечественной экономики. Проблема повышения конкурентного преимущества занимает центральное место в теории и практике конкурентоспособности, т.к. для выживания и достижения своих целей в жестокой конкурентной борьбе любое предприятие должно обладать определенными преимуществами. Конкурентные преимущества необходимы предприятию для выстраивания опосредованной взаимосвязи с таким субъектом внешней среды как конкурент.

Структура міжнародного і національного ринку змінилась. Сучасний ринок має певні особливості, головною з яких є його включення в процес глобалізації. В глобальній економіці конкурентоспособність означає здатність зайняти найбільш вигідну позицію в постійно змінюючійся маркетинговій середі, формуючійся під впливом факторів, що знаходяться за межами національної економіки.

На перше місце в умовах глобалізації виходять такі фактори підвищення конкурентоспособності, як кваліфіковані трудові ресурси, що відповідають вимогам міжнародного ринку праці, інновації, відповідність системи якості на підприємстві міжнародним стандартам, неперервне удосконалення реалізуваної на внутрішньому ринку продукції національних виробників і розширення їх діяльності на міжнародному ринку, а також ефективна цінова і сбытова політика.

На сьогоднішній день існує велика кількість робіт вітчизняних і зарубіжних економістів, присвячених проблемі забезпечення конкурентоспособності підприємства. Багаточисленні публікації в періодичних виданнях присвячені розгляду підходів і методів забезпечення конкурентоспособності підприємства, які, по суті, зводяться до методики оцінки стану підприємства. Питанням конкурентних переваг також приділено значне число робіт зарубіжних і вітчизняних авторів. Проблеми особливостей сучасного ринку під впливом процесів глобалізації знайшли відображення в ряду публікацій в вітчизняній економічній літературі. Разом з тим, не всі аспекти впливу нових факторів сучасного ринку на конкурентоспособність підприємства знайшли достатньо повне відображення в наявних публікаціях, а також ряд теоретичних, методологічних і методических питань забезпечення конкурентоспособності підприємств розкриті не в повній мірі [2].

Метою статті є аналіз можливих шляхів підвищення конкурентоспособності підприємства, функціонуючого в сучасних умовах неопределенності і підвищеного ризику.

На сегодняшний день в рыночной экономике становится ясно, что повышение конкурентоспособности предприятия в частности и национальной экономики в целом является необходимым условием для интеграции страны в глобальную экономику. Сложной задачей является разработка концепции комплексного подхода повышения конкурентоспособности конкретного предприятия. Её решение не может быть одинаковым даже для двух похожих предприятий, работающих на одном рынке и ставящих перед собой идентичные цели. Поэтому в зависимости от воздействия внешней среды, внутренних факторов, стратегических задач, индивидуальных особенностей предприятия концепция повышения конкурентоспособности может включать в себя множество различных элементов: организационно-управленческих, технологических, маркетинговых, финансовых, инвестиционных, стратегических и др. [3].

Как было отмечено, вопросам обеспечения конкурентоспособности предприятия посвящены многие научные работы, но в большинстве из них утверждается, что в основе обеспечения конкурентоспособности предприятия в условиях рыночной экономики лежат конкурентные преимущества как таковые. Обобщая ряд подходов к проблеме формирования конкурентоспособности предприятия, можно прийти к выводу, что любое конкурентное преимущество предприятия подвергается основным действиям: выявление, формирование, использование и поддержание преимущества. Совокупность этих определенных действий с конкурентными преимуществами в дальнейшем будет подразумевать обеспечение конкурентоспособности предприятия.

Процесс формирования или создания конкурентных преимуществ неоднозначно представлен различными авторами. Некоторые из них отождествляют формирование конкурентного преимущества с созданием конкурентоспособных товаров, которые позволяют потребителю удовлетворить либо совершенно новую потребность, либо ту или иную традиционную потребность на более качественном уровне [1].

Использование конкурентного преимущества обусловлено различными целями предприятия. Так, например, конкурентное преимущество может использоваться при формировании

стратегии предприятия, при принятии решений по клиентским сегментам, при принятии решений о расширении продуктового портфеля и др. Процесс поддержания относится к уже существующим конкурентным преимуществам предприятия и является одной из основных стратегических задач предприятия в рамках усиления конкурентных позиций на рынке. Безусловно, все эти действия тесно взаимосвязаны между собой, т.к. нельзя поддерживать конкурентное преимущество, если оно не сформировано, и нет смысла формировать его, если в дальнейшем его не поддерживать.

Конкурентоспособность базируется на качестве, скорости принятия решений, техническом преимуществе, обслуживании и дифференциации продукта. Главной детерминантой конкурентоспособности, идет ли речь о национальном секторе или уровне предприятия, является повышение общей продуктивности (производительности). Изменяющаяся природа производства и его организации, так же как и изменения рыночной ситуации, требует новых концепций продуктивности.

Повышение конкурентоспособности предприятия достигается путем ориентации предприятия на потребителя, улучшения качества продукции, внедрения инновационной политики, внедрение и обеспечение эффективной логистической системы, более качественного использования ресурсов, в том числе человеческих, улучшения условий работы и ряда других факторов.

Факторами повышения конкурентоспособности предприятия с учётом особенностей современного рынка являются:

1) Внедрение инновационной политики предприятия, которая определяет возможность предприятия конкурировать не только на внутреннем, но и на внешних рынках.

2) Наличие квалифицированных трудовых ресурсов, соответствующим требованиям международного рынка труда.

3) Система управления качеством на предприятии.

4) Непрерывное совершенствование реализуемой на внутреннем рынке продукции национальных производителей и расширение их деятельности на международном рынке. Сюда можно отнести: обеспечение приоритетности продукции, изменение качества товара и его технических параметров с целью удовлетворения потребностей и конкретных запросов

потребителя, определение преимуществ товара в сравнении с заменителями, определение недостатков товаров-аналогов, которые выпускают конкуренты, изучение методов конкурентов по совершенствованию аналогичных товаров, определение и использование ценовых факторов повышения конкурентоспособности продукции, новые приоритетные сферы использования продукции, дифференциацию продукции, обеспечивающую относительно стойкие преимущества потребителям, которым предоставляются определённые виды взаимозаменяемых товаров, влияние непосредственно на потребителя путём ограничения появления на рынке новых товаров, проведение рекламы, предоставление денежного или товарного кредита [4].

Исходя из проведенного выше анализа проблем конкурентоспособности можно сделать вывод о том, что в условиях глубоких структурных изменений международного и национального рынка главная задача предприятия состоит в нахождении своей ниши в жестких условиях конкуренции на мировом рынке. Для этого предприятие, действующее в глобальной экономике, должно учитывать особенности современного рынка.

Список использованной литературы

1. Должанський, І. З., Загорна, Т. О. (2006). Конкурентоспроможність підприємства. Київ: Центр навч. літератури, 384 с.
2. Иванова, О. А. (2012). Визначення потенціалу підприємства як чинника його конкурентоспроможності. *Стратегія інноваційного розвитку економіки: бізнес, наука, освіта*, с. 121–123.
3. Иванова, О. А. (2011). Конкурентоспособность производственных и территориальных экономических систем. *Вчені зап. Харк. гуманіт. ун-ту «Нар. укр. акад.»*. Харків, т. 18, с. 164–172.
4. Котельніков, Д. І., Задорожна, С. М. Управління конкурентоспроможністю. Київ: Видавничий Дім «Слово», 168 с.

Герасименко Г. Ю.

*Науковий керівник: канд. екон. наук,
доцент Цибульська Е. І.*

СУТНІСТЬ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Аннотация. В статье рассмотрена сущность понятия антикризисное управление. Проведена систематизация подходов к пониманию содержания антикризисного управления. Выделено три подхода к пониманию сущности антикризисного управления. Уточнено понятие антикризисного управления предприятием в условиях нестабильной и динамично развивающейся среды.

Ключевые слова: кризисная среда, антикризисное управление, превентивные меры, нестабильность, высокая динамичность, системность и комплексность.

Annotation. The article deals with the essence of the crisis management. Approaches to understanding the content of anti-crisis management are systematized. Three approaches to understanding the essence of crisis management are identified. The concept of anti-crisis management of an enterprise in an unstable and dynamically developing environment are specified.

Key words: crisis environment, anti-crisis management, preventive measures, instability, high dynamism, consistency and complexity.

Постановка проблеми. Більшість сучасних українських підприємств знаходяться в кризовому стані, який ускладнюється високим рівнем мінливості факторів зовнішнього середовища та складно прогнозованістю наслідків їх впливу на результати господарювання. Це вимагає від менеджменту підприємства чіткого розуміння процесів, що протікають на даний момент на підприємстві. У зв'язку з цим виникає необхідність у визначенні сутності концепції активного антикризового управління, на яких стадіях розвитку кризи його необхідно застосовувати і за допомогою яких фінансових процедур, що існують на даний момент, його необхідно здійснювати. Всі ці заходи зумовлюють потребу в створенні та впровадженні системи антикризового менеджменту на підприємстві.

Ступінь розробки теми дослідження. Значну увагу проблемі антикризового управління надавали такі відомі автори і науковці, як Е. Альтман, В. Бівер, І. Бланк, Ю. Брігхем, О. Ковальов, Р. Хіт, Г. Юна та інші. Питання антикризового управління у своїх працях досліджували багато вітчизняних та закордонних науковців, зокрема: В. О. Василенко [1], А. Г. Грязнова [2], Е. М. Короткова [3], Л. О. Лігоненко [4], О. О. Терещенко [5], А. Д. Чернявський [6], З. Є. Шершньова [7], А. М. Штангрет [8]. У наукових працях розглядаються теоретичні основи і методологічний інструментарій антикризового управління підприємством в умовах перехідної економіки, значну увагу надано теоретичним питанням виникнення, розвитку кризових ситуацій, а також практичним аспектам проведення стабілізаційних заходів щодо виведення підприємства з кризи. Однак у працях названих учених немає одностайної думки в підходах до сутності антикризового управління та, власне, самого розуміння поняття «антикризове управління». Неоднозначність трактувань цього поняття вже створює певні проблеми у розробленні комплексу заходів для запобігання і подолання наслідків кризи. Отже, актуальною залишається проблема формування сучасного поняттєвого апарату антикризового управління.

Мета статті – уточнення сутності антикризового управління в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. В умовах затяжної економічної кризи в Україні одним із основних завдань управління підприємством має бути створення ефективної системи антикризового менеджменту. Тому антикризове управління стало одним з «найбільш популярних» термінів у вітчизняній науці в останні роки. В табл. 1 наведено аналіз трактування сутності поняття «антикризове управління» сучасними науковцями.

Висновок. Проаналізувавши наявні трактування поняття «антикризове управління», можна зробити висновок про те, що дана дефініція має комплексний і системний характер. В сучасній науці сформувалося три підходи до розуміння сутності поняття «антикризове управління»:

– ідентифікація ознак кризового стану, ліквідація негативних наслідків дії кризи та забезпечення стійкого стану підприємства;

Таблиця 1

**Аналіз трактування сутності поняття «антикризове управління»
сучасними науковцями**

Автор	Визначення
О. В. Бондар-Підгурська [10]	Антикризове управління через інноваційну діяльність підприємства задля попередження кризових явищ та виходу з кризи, якщо підприємство вже потрапило в кризову ситуацію.
В. О. Василенко [1]	Антикризове управління – це управління, в якому передбачена небезпека кризи, аналіз її симптомів, заходів щодо зниження негативних наслідків кризи та використання її факторів для позитивного розвитку.
А. Г. Грязнова [2]	Антикризове управління – це така система управління підприємством, котра має комплексний, системний характер та спрямована на передбачення або усунення несприятливих для бізнесу явищ за допомогою використання всього потенціалу сучасного менеджменту.
Е. М. Коротков [3]	Антикризове управління як управління, в якому належним чином налагоджено передбачення кризи, аналіз її симптомів, заходи по мінімізації негативного впливу і використання позитивних факторів для подальшого розвитку підприємства
Л. О. Лігоненко [4]	Антикризове управління – спеціальне, постійно організоване управління, націлене на найбільш оперативне виявлення ознак кризового стану та створення відповідних передумов для його своєчасного подолання з метою забезпечення відновлення життєздатності окремого підприємства, недопущення виникнення ситуації його банкрутства
В. М. Маховка [11]	Антикризове управління як: специфічна функція повинна реалізовуватися через виконання антикризових дій, процедур, направлених на попередження, подолання кризових явищ, оздоровлення господарської діяльності та відновлення стабільного розвитку підприємства, взаємодіючи з іншими основними функціями управління; як процес полягає у взаємозв'язку всієї управлінської діяльності, направленої на підготовку та реалізацію антикризових рішень щодо відновлення та стабілізації функціонування підприємства в умовах кризи; як структура полягає у визначенні апарату управління підприємством, що дозволяє визначити ієрархію рівнів управління та зв'язки між ними, рівень централізації та децентралізації в процесі розподілу функцій, повноважень, обов'язків і відповідальності працівників підприємства всіх рівнів у період реалізації заходів, направлених на подолання кризи.
О. О. Терещенко [6]	Антикризове управління розглядається як частина загальної системи менеджменту на підприємстві під час виникнення кризової ситуації.

- необхідність здійснення превентивних заходів з метою недопущення або мінімізації ймовірності виникнення кризи;
- забезпечення розвитку підприємства та зростання ефективності використання його ресурсів в умовах кризового середовища.

Всі три підходи мають право на життя. Але на нашу думку, в сучасних умовах нестабільності та значної динамічності внутрішнього та зовнішнього середовища антикризове управління представляє собою сукупність комплексних та системних антикризових заходів швидкого реагування та стратегічного характеру по усуненню несприятливих для бізнесу явищ за допомогою використання всього потенціалу сучасного менеджменту.

Список використаної літератури

1. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством : навч. посіб. / В. О. Василенко. – Київ : ЦУЛ, 2003. – 504 с.
2. Грязнова А. Г. Антикризовий менеджмент: навч. посібник / ред. проф. А. Г. Грязнова. – М.: Асоціація авторів і видавців «Тандем»; ЕКМОС, 2018. – 368 с.
3. Коротков Е. М. / Антикризисное управление: учеб. пособ. / ред. Е. М. Коротков. – М.: Инфра-М, 2013. – 432 с.
4. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: підручник / Л. О. Лігоненко. – Київ : КНТЕУ, 2015. – 824 с.
5. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : навч. посіб. / О. О. Терещенко. – Київ : КНЕУ, 2004. – 560 с.
6. Чернявский А. Д. Антикризисное управление : учеб. пособ. / А. Д. Чернявский. — Межрегиональная академия управления персоналом. – Киев. : МАУП, 2013. – 208 с.
7. Шершньова З. Є. Антикризове управління підприємством : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / З. Є. Шершньова, С. В. Оборська. – Київ : КНЕУ, 2004. – 196 с.
8. Штангрет А. М. Антикризове управління підприємством: навч. посіб. / А. М. Штангрет, О. І. Копилок. – Київ : Знання, 2007. – 335 с.
9. Бондар-Підгурська О. В. Інноваційна активність промисловості в умовах глобальної кризи / О. В. Бондар-Підгурська // Технологічний аудит та резерви виробництва. – Харків. – 2013. – № 2/2(10). – С. 18–22.
10. Маховка В. М. Методологія формування системи антикризового управління підприємством // Всеукраїнський науково-практичний журнал Інноваційна економіка. – 2013. – № 1(39). – С. 102–105.

Григорьева И.

*Науковий керівник: канд. екон. наук,
доцент Тимохова Г. Б.*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА ООО «Тайм»

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы стратегического управления предприятием. Рассмотрена структура управленческого консультирования предприятием в условиях формализации и стандартизации, доказана необходимость моделирования консультационного проекта так как процесс принятия управленческих решений субъектом управления основан на том, чтобы к конкретной ситуации разработать эффективное решение.

Ключевые слова: управления, субъект, эффективность, деятельность, организация, система, функционирование.

Annotation. The article deals with the issues of strategic enterprise management. The structure of management consulting by an enterprise in terms of formalization and standardization is considered, the necessity of modeling a consulting project is proved, since the process of making managerial decisions by a subject of management is based on developing an effective solution for a specific situation.

Keywords: management, subject, efficiency, activity, organization, system, functioning.

Актуальність теми. Дослідження обумовлена тим що в умовах динамічного розвитку суб'єктів господарювання, значне місце в системі управління підприємством є використання стратегічного підходу, який передбачає визначення довготермінових цілей, досягнення бажаних результатів для отримання конкурентних переваг та розробка рекомендацій з стратегічного управлінського консультування. Наявність актуальної, ефективної і об'єктивної системи управлінського консультування стратегічним розвитком підприємства дозволить не лише уникнути негативного впливу зовнішньої середовища, але і направити їх на благо підприємства.

Проблематику управлінського консультування при розробці стратегії на підприємстві вивчають науковці і дослідники різних

галузей знань і, в тому числі, вчені-економісти, серед яких Р. Акофф, Ф. Эмері, Д. Богиня, В. Вебер, М. Ведерніков, О. Віханський, О. Грішнова, Г. Деслер, Л. Довгань, П. Друкер, В. Сторшин, Дж. Іванцевич, А. Колот. Вагомий внесок в розробку питань підвищення ефективності управлінського консультування зробили дослідження таких і вчених: Г. Андрєєва, Д. Герлрігела, О.Громової, Н. Гришиної, А. Свинецького, Д. Склокума, К. Платонова, А. Донцова, Є. Перелигіної, В. Щокіна.

Постановка завдання. Слід зазначити, що, незважаючи на змістовність досліджень сутності, ролі та місця аналітичної роботи в процесі здійснення стратегічного управління, нині існують розбіжності щодо тлумачення особливостей стратегічного консультування на підприємстві. В такому разі існує необхідність уточнення теоретичних засад управлінського консультування стратегічно орієнтованих підприємств.

До переваг стратегічно орієнтованих підприємств відносять [1, с. 141]:

зменшення до мінімуму негативних наслідків змін, що відбуваються, а також факторів «невизначеності майбутнього»;

можливість враховувати об'єктивні (зовнішні та внутрішні) фактори, що формують зміни, зосередитись на вивченні цих факторів, сформувані відповідні інформаційні банки;

можливість отримати необхідну базу для прийняття стратегічних і тактичних рішень;

полегшити роботу із забезпечення довго- та короткострокової ефективності та прибутковості;

можливість зробити організацію більш керованою, оскільки за наявності системи стратегічних планів є змога порівнювати досягнуті результати з поставленими цілями, конкретизованими у вигляді планових завдань;

можливість встановлення системи стимулювання для розвитку гнучкості та пристосованості організації та окремих її підсистем до змін;

забезпечення динамічності змін через прискорення практичних дій щодо реалізації стратегічних планів на основі відповідної системи регулювання, контролю та аналізу.

Слід зазначити, що управлінська діяльність – це така модель професійної діяльності, нестандартність якої визначається її

основним і спільним завданням – важливість спільної організації діяльності інших людей в напрямку досягнення загальних цілей і завдань, а також опираючись при цьому на принцип ієрархії [2]. Характерною рисою управлінської діяльності вважається важливість розвитку як керованої системи, так і самого суб'єкта управління, а також їх здатність до адаптації постійно мінливих зовнішніх і внутрішніх умов. В умовах розвитку Індустрії 4.0 (на початку 2020 року в Україні запрацювали п'ять міжнародних стандартів Індустрії 4.0, виведених на рівень ДСТУ) стратегічно орієнтовані підприємства змінюють формат управлінської діяльності в бік формалізації та стандартизації. У міжнародному стандарті ISO 9001, згідно з яким сертифіковано більше 1 млн компаній (станом на кінець 2019 р., зазначається про необхідність забезпечення з боку вищого керівництва постановки цілей організації (п. 5.4.1. ISO 9001:2008) і передбачається, що сама політика у сфері якості «відповідає цілям і контексту організації, а також сприяє руху в обраному стратегічному напрямі» (п. 5.2.1 ISO 9001:2015). Експерти у сфері стандартизації відзначають: «незважаючи на те що в жодному із цих стандартів не йдеться про обов'язкове формування місії, бачення (майбутнього) і стратегічних планів організацій, більшість підприємств, які готують свої системи менеджменту якості до сертифікації, здійснюють роботу (за рекомендаціями консультантів або власною ініціативою) з розробки цих документів» [3].

Процес консультування має на меті здійснення або підтримку змін, що ведуть до покращення результатів діяльності компаній. Зміни, незалежно від того, наскільки вони значні та масштабні, можна уявити як певний проект, що вимагає затрат часу, грошей та зусиль. Інтегрування методології проектного менеджменту в управлінські процеси надає компаніям реальний шанс сконцентрувати зусилля на досягненні стратегічних цілей, забезпечити організаційну та ресурсну підтримку реалізації стратегії підприємства.

Стратегічні консультаційні проекти спрямовані на вирішення проблем, що виникають у менеджерів у сфері стратегічного управління господарською, інвестиційною та фінансовою діяльністю, оптимізації та підвищення ефективності діяльності компанії, а також проведення необхідних для цього аналітичної

та дослідницької роботи. Кінцевим результатом таких проєктів є формування стратегічного мислення в прийнятті управлінських рішень, впровадження принципів стратегічного управління в компаніях, розробка стратегії та механізму її реалізації через побудову бізнес-моделі та збалансованої системи показників компанії. Як правило, проєкти стратегічного напрямку вимагають серйозних зусиль керівництва компанії, значних витрат ресурсів та готовності до широкомасштабних трансформацій, які дозволять вивести компанію на новий рівень.

Стратегічні консультаційні проєкти спрямовані на ідентифікацію стратегічної ідеї компанії (визначення власних клієнтів, продуктів і цінності, що пропонуються), формування бачення власного майбутнього, розробки проєктів розвитку і заходів, що спрямовані на досягнення встановлених стратегічних цілей.

Список використаної літератури

1. Краснокутська, Н.С. (2017). Стратегічне управління : навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей. НТУ «ХПІ», 460 с.
2. Тимохова, Г.Б. (2018). Інтелектуальний бізнес : навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ: Видав. дім «Кондор», 316 с.
3. Тисячук, І. О. (2016). Підходи до оптимізації бізнес-процесів на підприємстві. *Матеріали XLV Науково-технічної конференції ВНТУ.* – Режим доступу: <http://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm-2016/paper/view/710>. (дата звернення 12.05.2020)

УДК 331

Захарова А. И.

*Научный руководитель: канд. экон. наук,
доцент Тимохова Г. Б.*

ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМ КАПИТАЛОМ ПРЕДПРИЯТИЯ В УСЛОВИЯХ НЕСТАБИЛЬНОСТИ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Анотація. Представлений комплексний підхід аналізу механізмів управління людським капіталом на мікрорівні. Систематизовано методичний інструментарій щодо організації інвестування людського капіталу на підприємстві в умовах нестабільності.

Ключові слова: людський капітал, інвестиції, моделі управління людським капіталом, теорія поколінь.

Annotation. A comprehensive approach to the analysis of mechanisms for managing human capital at the micro level is presented. The methodological tools for organizing the investment of human capital in an enterprise in conditions of instability are systematized.

Key words: human capital, investments, human capital management models, generation theory.

Постановка проблеми. В современном обществе становится все больше работников, для которых предметом труда являются их собственные накопленные знания и знания других людей. Это так называемые информационные работники, которые в процессе труда, используя совокупность своих в меньшей степени физических и в большей степени умственных способностей, целесообразно воздействуют на информацию, производя новую информацию, которая сама по себе становится экономическим благом. В этом случае человеческий капитал играет решающее значение, поскольку представляет собой тот запас сырья, который будет добавлен к предмету труда в процессе производства экономического блага.

Анализ последних исследований и публикаций. Истоки теории человеческого капитала находим в трудах классиков экономической мысли В. Петти, А. Смита, Д. Рикардо, К. Маркса, Дж. Миля. Основательные теоретические разработки Т. Шульца, Г. Беккера, Х. Боуена, Дж. Кендрика, Дж. Минцера, Л. Туроу, М. Блауга в 60-х годах XX в. способствовали признанию производительных способностей человека особым видом капитала. Благодаря научным разработкам упомянутых ученых и доработку их последователей целесообразность вложения средств в развитие человеческой личности сегодня уже воспринимается как аксиома. Вопрос влияния кризисных явлений на человеческий капитал исследованы в работах отечественных и зарубежных ученых: А. Бринцева, Л. Галька, Д. Мельничука, Н. Паралуты, Т. Хаусчилдт и др.

Постановка проблемы. Несмотря на тщательную разработанность проблем развития человеческого капитала, в настоящее время практически отсутствует механизм управ-

ления этим фактором на предприятиях в условиях нестабильности. В связи с этим возникает объективная необходимость дальнейшего изучения и разработки данной проблемы.

Цель статьи состоит в обобщении и систематизации теоретических механизмов управления человеческим капиталом предприятия в условиях нестабильности и неопределенности внешней среды.

Изложение основного материала. В условиях стремительного развития Индустрии 4.0, повышения уровня неопределенности внешней среды, человеческий капитал на предприятии имеет противоречивую структуру. С одной стороны, представляет собой определенные затраты. С другой стороны, для развития творческого и инновационного потенциала работников необходимы высокий уровень знаний, умений, навыков, профессионализма и т.д.

Формирующаяся на рынке цена труда представляет собой экономическую оценку человеческих ресурсов. От уровня этой оценки зависят доходы работников и издержки работодателей. Анализ моделей корпоративного управления человеческим капиталом присутствует в работах В. Антонова, Л. Волкова, Т. Долгопятова, Л. Згонник, И. Ивашковской, Э. Капитонова, М. Слипенчук и др. В их трудах были выявлены следующие особенности моделей управления человеческим капиталом (см. табл. 1) [6].

Следует акцентировать внимание на японской модели управления человеческим капиталом. В условиях «пожизненного найма» обучение в компании становится просто необходимым, поскольку способствует формированию динамичности, мобильности, коммуникативности кадров. Особенностью действующих систем переподготовки является рассмотрение их как составных элементов единых комплексных программ повышения квалификации сотрудников. При этом проблемы профессионального и квалификационного роста обязательно увязываются с перспективными планами развития, включая прогнозы по переходу на выпуск качественно новой продукции, модернизации производства, подбору персонала. Особенностью внутрифирменного обучения выступает индивидуальный подход, высокая степень интенсивности, заинтересованность

**Сравнительный анализ моделей корпоративного управления
человеческим капиталом**

Американская модель	Японская модель	Германская модель
<i>Приоритетность трудового стажа</i>		
Среднесрочный найм	Пожизненный найм	Долгосрочный найм
<i>Уровень специализации работников</i>		
Узкая специализация, способствующая вертикальной профессиональной мобильности	Широкая специализация	Профессиональная стратификация, предусматривающая горизонтальную и вертикальную мобильность
<i>Уровень контроля над деятельностью трудового коллектива</i>		
Жесткая регламентация действий, максимальный контроль над деятельностью работников	Формальный контроль руководителей над деятельностью трудового коллектива	Неформальное воздействие на трудовой коллектив
<i>Ориентация на получение прибыли</i>		
Максимизация текущей прибыли посредством совершенствования производимой продукции	Руководство ориентируется на увеличение рыночной доли с помощью внедрения нововведений	Руководители стремятся к получению долгосрочной прибыли

Источник: 6

работников, чему способствует своеобразная материальная компенсация со стороны администрации. Если субъект трудовых отношений относится к категории постоянного персонала, то на него распространяются программы развития карьеры, рассчитанные на долгосрочный период времени. Они предполагают, во-первых, возможные формы переподготовки; во-вторых, периодическую оценку профессионального и квалификационного уровня занятых на предприятии.

Важно отметить, что управление человеческим капиталом происходит с двух позиций: с позиции работника и с позиции работодателя. Это две отдельные темы и, как правило, разные ученые концентрируются на том или ином направлении, хотя, на наш взгляд, особый научный интерес представляет рассмотрение вопроса во взаимосвязи обеих сторон.

С позиции индивида управление человеческим капиталом основывается, прежде всего, на инвестиционном подходе. Инвестиции в человеческий капитал, подобно любым другим

инвестициям, предполагают, что человек жертвует чем-то меньшим сегодня ради получения чего-то большего завтра. Но поступать так он станет только в том случае, если рассчитывает, что его затраты окупятся и вернутся с отдачей.

Если использовать теорию поколений Уильяма Штрауса и Нила Хау, на украинском рынке труда уверенно занимают позиции представители так называемого «Поколения Y» или «Миллениалы» – специалисты, начавшие работать после 2000 года. Они ставят в тупик HR-департаменты своими целями, мотивами и самым образом жизни, но в ближайшие 20 лет, особенно с учетом ожидающей демографической ямы [2; 3].

При формировании сбалансированной политики управления человеческим капиталом предприятия в условиях нестабильности, следует учитывать не просто особенности того или иного поколения, но и их преемственность, использовать сильные стороны каждого из них. В любом поколении есть нечто уникальное, и люди разных возрастов нуждаются друг в друге – и в семье, и в социуме, и в рамках одной, конкретно взятой, организации. И конечно, для грамотного управления персоналом необходимо принимать в расчет и сильные, и слабые стороны работников.

Сейчас того или иного молодого сотрудника уже достаточно сложно отнести к конкретному поколению, но общим остается одно: для каждого из них важен индивидуальный подход. С прикладной точки зрения теория поколений может помочь, например, при массовом подборе или при организации работы в компании, где сложился коллектив ровесников [1].

Если использовать находки этой теории как прикладной инструмент, можно решить целый ряд задач:

- грамотно выстраивать собеседование с кандидатами;
- подбирать персонал с учетом особенностей поколений;
- строить политику компании в зависимости от доли представителей того или иного поколения;
- распределять роли в организации с учетом сильных и слабых сторон представителей поколений.

Под основными инвестициями чаще всего понимаются затраты на образование и производственную подготовку, поскольку именно они представляют собой специализированный вид деятельности по формированию знаний, навыков и умений,

хотя к инвестициям в человеческий капитал также относят затраты на поддержание здоровья, поиск информации, миграцию к месту работы и проч. Инвестиции в образование складываются из нескольких частей: во-первых, это непосредственно плата за обучение, а во-вторых, это издержки индивида в форме потерянных заработков, которые он понес вследствие невозможности работать в период обучения. Причем самая существенная часть инвестиций представлена именно в форме потерянных заработков. В этом смысле заочное образование, где студент может совмещать работу и учебу, выглядит намного менее затратным, чем очное.

Основной показатель, характеризующий эффективность инвестиций в человеческий капитал с позиции индивида, – это норма отдачи на образование. Человеку в ходе пополнения знаний присущи свойства самосовершенствования и саморазвития, результатом чего становится изменение структуры и повышение качества рабочей силы. Акцент смещается в сторону инновационной составляющей человеческого капитала, ибо это оборачивается совершенствованием производственных и технологических процессов [4].

Различают два метода оценки отдачи на образование – развернутый и упрощенный.

Идея развернутого метода сводится к нахождению такой ставки дисконтирования, при которой приведенные потоки будущих выгод и издержки от дополнительного года обучения оказываются равны. Такая ставка носит название внутренней нормы отдачи: чем она выше, тем привлекательнее инвестиции в продолжение образования. Выгоды от продолжения образования на один год обычно измеряют как разность между заработками людей с продолжительностью обучения в 5-1 лет соответственно. Отметим, что речь идет о «пожизненных» заработках, т.е. заработках сравниваемых работников за весь период их трудовой карьеры до выхода на пенсию. Издержки, связанные с дополнительным годом обучения, складываются из прямых затрат, а также упущенных заработков учащихся, определяемых как годовые заработки тех, кто пошел работать, имея уровень образования лет. Однако практическое использование развернутого метода зависит от того, есть ли возможность

построить профили заработков в течение всей трудовой жизни работников с различными уровнями образования. Для этого необходимо располагать многолетними наблюдениями за одними и теми же индивидами, что представляется достаточно затруднительным. Поэтому на практике используют упрощенный метод эконометрической оценки влияния повышения уровня образования на заработную плату с использованием уравнения доходов от работы на рынке труда, разработанного Дж. Минцером. В технических терминах это означает оценку коэффициентов при независимой переменной «число лет обучения» или при независимых переменных, отражающих различные уровни образования, в уравнении, где зависимой переменной является логарифм заработков [7].

Независимо от используемой структуры управления человеческим капиталом, трудовые отношения в фирме должны быть основаны на взаимном уважении потребностей всех субъектов. Отношения должны быть взаимовыгодными и способствовать творческому применению способностей работников.

Поэтому при оценке инвестиционной привлекательности работников необходимо учитывать значимость для развития

Таблица 2

Характеристика «инвестиционной привлекательности работника» предприятия

Тип инновационного поведения	Характеристика работника
Инновационная активность	Уровень мотивации и квалификации достаточен для разработки и реализации новых идей, оригинальных и нестандартных решений, поставленных задач; обладает новаторскими и изобретательскими способностями, использует их для совершенствования деятельности.
Инновационная восприимчивость	Уровень мотивации достаточен для решения инновационных задач, но необходимо участие более квалифицированных коллег.
Инновационная апатия	Уровень мотивации недостаточно, хотя имеющаяся квалификация пригодна для решения инновационных задач.
Отторжение инноваций	Уровень мотивации и квалификации не достаточен для участия в инновационном процессе; отказывается от разработки инноваций и препятствует их внедрению.

Источник: 5, с. 163

предприятия конкретного инновационного проекта, реализуемого этими работниками.

Одной из главных причин, сдерживающих инвестиции в персонал, есть высокий риск таких вложений. Существование риска инвестиций в человеческий капитал связано с наличием неопределенности, которая неоднородна по форме проявления и по содержанию. Высокая степень неопределенности условий, в которых осуществляются инвестиции в человеческий капитал, обусловлено прежде всего тем, что поведение работников не всегда можно предсказать с приемлемой точностью, поскольку они способны к самоорганизации и самостоятельного принятия решений, результатом которых становится изменение поведения и направлений развития собственно работников.

Выводы. Таким образом, основным преимуществом в ситуации неблагоприятной конъюнктуры является человеческий капитал, способный воплощать в продукте труда ранее полученный опыт, знания, навыки и умения. Развитие потенциальных способностей человека позволяет увеличивать рентабельность корпорации, однако, для достижения положительного результата требуется учитывать значимость профессиональных навыков работника для фирмы. Корпоративное управление человеческим капиталом оказывает влияние на объем прикладываемых работником усилий.

Список использованной литературы

1. Управление персоналом (2019).
2. Howe, N., Strauss, W. (1991). *Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069*. New York: William Morrow & Company
3. Howe, N., Strauss, W. (2008). *Millennials Go to College: Strategies for a New Generation on Campus* (2nd ed.). Great Falls: LifeCourse Associates
4. Критский, М. М. (2000). Человеческий капитал в условиях современной трансформации экономики. СПб.: СПбГИЭУ, 163 с.
5. Тимохова, Г.Б. (2018). *Интеллектуальный бізнес*. Київ: Видав. дім «Кондор», 316 с.
6. Згонник, Л.В. (2007). *Корпоративный человеческий капитал: проблема переподготовки работников*. Управление персоналом, 24.
7. Армстронг, М. (2009). *Практика управления человеческими ресурсами*. 10-е изд.: СПб.: Питер, 848 с.

УДК 159.922.6-053.6

*Лосєва Є. М.**Науковий керівник: канд. соціол. наук,
доцент Савош Г. П.***ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДІ**

Анотація. У даній статті розглянуто психологічні риси сучасної молоді, обґрунтовано стратегії корекційної роботи з молоддю та соціальними новоутвореними групами, продемонстровано відмінності за деякими важливими характеристиками особистості, включеної в формальні і неформальні об'єднання, підтверджено гіпотезу про відмінності в особистості молоді, що належить до різних об'єднань.

Ключові слова: молодь, психологічні риси, соціальний шар, соціальні групи.

Annotation. This article considers the psychological features of modern youth, substantiates the strategies of correctional work with youth and socially formed groups, demonstrates differences in some important characteristics of the individual included in formal and informal associations, confirms the hypothesis of differences in the personality of young people connections.

Key words: youth, psychological traits, social class, social groups.

Молодь є особливою соціально-віковою групою, що відрізняється віковими межами і своїм статусом у суспільстві: перехід від дитинства і юності до соціальної відповідальності [1].

Поняття «молодь» трактується в різних науках майже ідентично. Так, наприклад, Велика Енциклопедія визначає молодь як соціально-демографічну групу, що виділяється на основі сукупності вікових характеристик, особливостей соціального стану та обумовлених тим і іншим соціально-психологічних властивостей. Деякими вченими молодь розуміється як сукупність молодих людей, яким суспільство надає можливість соціального становлення, обмежуючи в можливості активної участі в певних сферах життя соціуму [2; 4].

У сучасному суспільстві відбувається зміна укладів, суспільство знаходиться на новому витку свого розвитку. Світова глобалізація вимагає формування загальних моделей поведінки людей. Вирішуючи соціально-економічні та політичні проблеми

у нашого суспільства, з'являються і виходять на перший план соціально-психологічні та особистісні проблеми людей. В існуючих соціально-економічних умовах і переважної контрпродуктивною ідеології, що концентрується, переважно, на можливостях матеріального процвітання, повноцінний розвиток особистості є досить проблематичним.

Зміни, що відбуваються, близько знайомі людям, які стикаються з незрозумілими проявами в думках, поведінці знайомого. Ці новоутворення можуть створювати проблеми в міжособистісних відносинах, якщо інший партнер не включений в певні соціальні групи і відповідні їм соціальні установки є для нього чужими. Тому знання певних особистісних характеристик, зумовлених входженням до певних соціальних груп, представляє не просто дослідницький інтерес сам по собі. Це важлива і в прикладному плані інформація, що дає можливість прогнозувати прояви тих чи інших установок, узгоджених з конкретними характеристиками особистості. Одні установки можуть носити асоціальну спрямованість, інші – навпаки [3; 6]. Важливо виявити відповідні установки, і визначити в яких соціальних контекстах вони можуть проявлятися, аби уникнути можливих проблем і конфліктів.

Розглянемо психологічні риси сучасної молоді:

➤ *Ставлення молоді до навколишньої дійсності.* Для творчої особистості навколишній світ не має просторових і часових меж. Світ відтворюється за власним сценарієм особистості, що заперечує всілякі заборони, обмеження та правила поведінки.

➤ *Ставлення молоді до інших людей.* Для багатьох індивідів зв'язок з людьми носить віртуальний характер і здійснюється за допомогою Інтернету та інших мультимедійних технологій. Сучасна особистість виключає близьке і глибоке спілкування, засноване на взаємній турботі й увазі. Це призводить до того, що у багатьох молодих людей проявляється і формується інфантилізм.

➤ *Ставлення молоді до самої себе* Сучасна молодь під впливом інтернету, телебачення, ЗМІ, кіно намагається копіювати стилі поведінки популярних людей. Такі індивіди прагнуть до групової приналежності, стають різного роду фанатами. У них простежується по відношенню до самих себе, ринкова орієнтація. Вони перетворюються в споживачів.

➤ *Ставлення молоді до роботи і вільного часу.* Сучасна молода людина багато працює заради кар'єри і забезпечення доступу до насолоди і активного споживання. Інша категорія людей цінує вільний час, дозвілля і споживчу поведінку. Для них важлива хороша атмосфера в колективі більше ніж кар'єра і заробітна плата. Сучасна особистість орієнтована на гедоністичну поведінку.

➤ *Ставлення молоді до здобуття освіти і до саморозвитку.* Для сучасної людини високу цінність має інструментальне знання, засноване на комунікаціях і сучасних цифрових технологіях. Особистість намагається «йти в ногу» з сучасними способами отримання знань і застосуванні їх на практиці. Дуже багато часу приділяється самоосвіті і підвищенню кваліфікації на різноманітних курсах, тренінгах, особистість прагне до отримання сучасних спеціальностей.

➤ *Стиль життя сучасної молоді.* Сучасна особистість розуміє красу згідно віянням нового часу. Краса є спосіб самовираження. Створюється власний стиль життя і виставляється напоказ. Такі особистості креативні. Креативність проявляється у активних людей через самопрезентацію, а у пасивних запозичується через наслідування і керівництво. Пасивні особистості схильні до впливу реклами, символів, брендів. Вони є основними споживачами.

➤ *Громадська і особистісна цінність молоді.* У сучасної людини складається своя система цінностей. Молодь шанобливо ставиться до чужих цінностей, але не терпить до людей, які намагаються змінити її власні уявлення про систему цінностей. Активні індивіди за цінності рівності, свободи і незалежності. Пасивні індивіди проявляють менше толерантності по відношенню до чужих цінностей.

➤ *Мислення і сприйняття молоддю навколишньої дійсності.* У сучасному суспільстві мислення є вільним і асоціативним. Увага сучасної молоді привертають лише гострі і сильні відчуття. Для таких людей важлива візуалізація. Індивід жадає гострих відчуттів переляку, відчуває радість, спостерігаючи за чийось збентеженням і соромом.

➤ *Продуктивність соціального характеру на думку молоді.* У своєму аналізі сучасної молоді треба звернути увагу

на ступінь продуктивності її соціального характеру. Багато можливостей людини замінені сучасними цифровими технологіями. У соціальних відносинах все визначається за допомогою управління і програмування. Створюються нові соціальні технології управління, в яких визначається місце людини в якості оператора. Особистість дбає не про те, щоб оптимізувати свої сили за допомогою технічних засобів, а про те, щоб пасивно занурюватися в створювані цими коштами реальність.

Крім того, не можна залишати поза увагою таке важливе питання як молодіжні групи та їх дослідження. У роботі дослідників спостерігається ряд соціальних груп, як формальних, так і неформальних, щоб в порівняльному аналізі виявити значущі відмінності в характеристиках «соціального шару» особистості та її представників [5; 9]. На цій основі можна зробити деякі твердження про соціальні характеристики особистості в зв'язку з приналежністю до специфічних груп. Передбачається, що отримані узагальнення можуть надалі послужити базисом для розширених варіантів досліджень із залученням безлічі соціальних груп і для розробки обґрунтованих стратегій корекційної роботи з молоддю та соціальними новоутвореними групами.

Статистична перевірка результатів з використанням Т-критерію Ст'юдента результатів за п'ятифакторним тестом дозволяє нам говорити про деякі особливості особистості в порівнюваних групах молоді. Зокрема, для спортсменів характерний вищий самоконтроль, сумлінність, відповідальність.

Для геймерів в більшій мірі властива імпульсивність, безпечність, схильність до необдуманих вчинків. Спортсмени більш впевнені в своїх силах, спокійні і постійні у своїх планах і уподобаннях. Геймери більш емоційно нестійкі; нездатні контролювати свої емоції і імпульсивні потяги. Їх поведінка в більшій мірі обумовлена ситуацією. Для геймерів у порівнянні зі спортсменами характерна велика експресивність. Вони більшою мірою задовольняють свою цікавість, проявляючи інтерес до різних сторін життя. До життя відносяться як до гри, здійснюючи вчинки, за якими навколишні бачать прояв легковажності. Спортсмени більш практичні і добре адаптовані до повсякденного життя, реалістично дивляться на життя. В матеріальні цінності вірять більше, ніж в абстрактні ідеї.

Можна говорити про те, що тест дозволив виявити деякі характерологічні особливості притаманні спортсменам і геймерам. За трьома основними тенденціями, які виділяються автором (Т. Лірі) тесту отримані статистично достовірні відмінності. Для групи спортсменів в більшій мірі ніж групі геймерів характерно прагнення до домінування і впевненість в собі. Для геймерів у порівнянні зі спортсменами в більшій мірі характерний скептицизм та емоційність.

У дослідженні на вибірці з 15 осіб молодих людей (вік від 19 до 21 року) за допомогою методики особистісного семантичного диференціала (ЛСД) тестувалася «Я – концепція» і «Ми концепція» «максимальної» для них «Ми – групи».

Дані, отримані в результаті досліджень, дозволяють обґрунтувати перспективний варіант дослідження особливостей особистості через вивчення соціально-психологічних характеристик групи, в яку включена конкретна особистість. Зокрема, передбачається можливість дослідження характеристик особистості, включеної в асоціальні спільності через вивчення особливостей відповідних соціальних утворень.

Результати емпіричного дослідження психологічних особливостей молоді, що входить в формальні і неформальні об'єднання дозволяють сформулювати деякі висновки, приведені далі.

Загалом, можна сказати, що між молоддю, що входить в різні об'єднання можуть бути виражені відмінності в соціально-психологічних характеристиках їх особистості. Передбачається, що певні відмінності можуть бути зумовлені їхньою приналежністю до специфічних соціальних груп. В цьому випадку ми говоримо про «соціальний шар» в структурі особистості.

У даному дослідженні яскраво продемонстровані відмінності за деякими важливими характеристиками особистості молоді, включеної в формальні і неформальні об'єднання. Важливо підкреслити, що ці характеристики, виявлені за допомогою валідних методів, можуть служити ознаками певних типів соціальної поведінки в різноманітних угрупованнях. Наприклад, особливостями вольового контролю, сумнінності, ступенем відповідальності та ін. Як висновок можна навести основні характеристики геймерів в їх порівнянні зі спортсменами, що є статистично обґрунтованими: низький рівень відповідальності,

свідомості, вольового контролю, низький рівень наполегливості, сумлінності (фактор самоконтролю – імпульсивності); більш високий рівень емоційної нестійкості, тривожності, напруженості (фактор емоційної стійкості – емоційної нестійкості); в меншій мірі впевнені в собі (шкала впевненості по Лірі); більшою мірою характерний негативізм, образливість (шкала скептицизму по Лірі); вони в меншій мірі здатні контролювати події свого життя і брати на себе відповідальність (шкала інтернальності Роттера).

Отримані і статистично інтерпретовані дані підтверджують гіпотезу про відмінності в особистості молоді, що належить до різних об'єднанням. Загалом, резюмуючи, можна сказати, ґрунтуючись на отримані результати і порівняльний аналіз, що існують певні відмінності в особистісних характеристиках молоді, що належить до різних соціальних груп.

Список використаної літератури

1. Волков, Б.С. (2006). Психологія юності і молодості. Академічний проект: Трікста.
2. Кулагіна, І.Ю., Колоцький, В.Н. (2001). Вікова психологія: Повний життєвий цикл розвитку людини. Сфера.
3. Хухлаєва, О. В. (2002). Психологія розвитку: молодість, зрілість, старість. Видавничий центр «Академія».
4. Волков, Б.С. (2006). Психологія юності і молодості. Київ: Академічний проект: Трікста, с. 159–160
5. Шаповаленко, І.В. (2005). Вікова психологія. Київ: Гардарики, с. 261–264.
6. Симонович, Н. Е. (2015). Вплив статусу і позиції особистості на її соціальне самопочуття. *Збірник матеріалів XVI Міжнародних читань пам'яті Л. С. Виготського «Навчання і розвиток: сучасна теорія і практика»*. М, РДГУ, с. 186–187
7. Климова, О.Л. (2012). Психологические особенности молодежи, связанные с включенностью в неформальные и формальные объединения. URL: <https://scienceforum.ru/2012/article/2012002024>
8. Психологія молодіжної спільноти. URL: <https://works.doklad.ru/view/HeZO9jbys3k.html>

УДК 338.512: 338.43

Фокіна А. О.

*Науковий керівник: канд. екон. наук,
доцент Тимохова Г. Б.*

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Анотация. В статье рассмотрены особенности совершенствования системы управления затратами предприятия. Значимость состоит в возможности применения ряда обоснованных в работе положений, методических рекомендаций о формировании на предприятиях систем управления затратами и создании предпосылок для их эффективного функционирования.

Ключевые слова: управление затратами, стратегии управления затратами, инструменты управления затратами, предприятие.

Annotation. The article discusses the features of improving the enterprise cost management system. The significance includes the possibilities of a number of substantiated provisions, methodological solutions for the formation of enterprise management systems and the creation of prerequisites for their effective functioning.

Keywords: cost management, cost management strategies, cost management tools, enterprise.

Постановка проблеми. З розвитком економіки та зростанням кількості господарюючих суб'єктів, важливою умовою успішного функціонування підприємства у ринковому середовищі є збалансована стратегічна система управління витратами. Рационально побудована стратегічна система управління витратами на підприємстві дозволяє зменшити собівартість продукції (послуг), що виготовляється (надаються), оптимізувати рівень витрат безпосередньо на організацію бізнесу і на даній основі підвищити рівень фінансових результатів. Така система забезпечує більші можливості розширеного відтворення.

Формуванню системи управління витратами присвячені дослідження таких вчених, як Н. Андрющенко, І. Бланк, М. Вахрушина, М. Войнаренко, І., М. Данилюк, В. Лук'янова, О. Марюта, Д. Міддлтон, О. Орлов, В. А.Поддєрьогін,

С. Покропивний, О. Решетняк, В. Савчук, А. Турило, Ю. Цал-Цалко, А. Шеремет, Й. Шумпетер та ін. На думку вчених, одним із головних напрямів зменшення витрат на підприємствах є формування збалансованої стратегічної системи ефективного управління ними. Важливість і необхідність удосконалення теоретичних та науковометодичних аспектів стратегічного управління витратами на підприємствах згідно з стандартами менеджмента якості ІСО серії 9000 зумовлюють актуальність теми дослідження.

Метою дослідження є розробка та обґрунтування пропозицій щодо формування комплексної системи управління витратами згідно з стандартами ІСО серії 9000.

Виклад результатів дослідження. Проаналізувавши термін «стратегії управління витратами» [1–8] можна зробити висновок, що це процес цілеспрямованого формування витрат щодо їхніх видів, місць та носіїв за постійного контролю рівня витрат, а також стимулювання їхнього зниження. Вчені і практики розглядають систему управління витратами як складову частину єдиної системи управління підприємством на оперативному чи стратегічному рівнях, що має мету, завдання, об'єкт, суб'єкт і механізми (методи) управління.

Стратегічне управління витратами здійснюється на основі принципів і вимог, що забезпечують управління витратами з точки зору стратегічної перспективи. При стратегічному управлінні витратами увага приділяється причинно наслідковим зв'язкам. Особливе значення Р. Каплан і Д. Нортон [3] надавали зворотному зв'язку, який дозволяє перевірити життєздатність стратегії. Зворотний зв'язок у збалансованій системі показників (ЗСП) є процесом, що замикає контур безперервного вдосконалення системи показників. Для успішного функціонування ЗСП потрібна якісна інформація. У зв'язку з тим, що у межах ЗСП встановлюються стратегічні цілі, а оцінюються значення показників на коротший термін, видимий нерозривний зв'язок із бюджетуванням, аналізом відхилень, комплексним управлінням якістю.

Раціонально організована система стратегічного управління витратами забезпечить ефективне управління в довгостроковому періоді із перевагами:

- взаємозв'язок системи стратегічного управління витратами

із системою стратегічного управління підприємством та її складовими підсистемами;

– можливість вибору інструментів, методів і способів, що сприяють підвищенню ефективності стратегічного управління витратами;

– наявність якісної інформації про витрати, що відобразатиме діяльність підприємства в просторі та часі, з усіх рівнів управління;

– забезпечення мінімального рівня витрат [4; 6].

Фінансовим аспектам формування стратегії управління витратами приділяється певна увага в МС ІСО серії 9000 як версії 1994 р., так і версії 2000 р. В МС ІСО 9004-2000 визначено, що менеджмент фінансових ресурсів включає планування, забезпечення наявності і контроль, необхідні для впровадження та підтримування результативної та ефективної системи менеджменту якості і досягнення цілей організації. Крім того, цей вид менеджменту передбачає використання фінансових методів для підтримки та заохочення поліпшення діяльності організації.

У МС наголошується, що підвищення результативності та ефективності системи менеджменту якості може позитивно позначатися на фінансові результати організації, наприклад:

а) внутрішніх, за допомогою скорочення відмов процесів та продукції або марнотратного витрачання матеріалів і часу;

б) зовнішніх, за допомогою скорочення відмов продукції, зниження витрат на компенсацію за поруками та гарантіями, а також зниження ціни втрати споживачів і ринків.

Інформація з таких питань може також забезпечувати засіб встановлення нерезультативним чи неефективною діяльності та ініціювати відповідні дії щодо поліпшення. При вивченні фінансових аспектів формування і функціонування системи менеджменту якості важливим є визначення класифікації витрат на якість і її подальше використання в процесі управління.

У практичній діяльності будь-який метод чи класифікація, якщо вони досить адекватно відображають реальні витрати на якість, мають право на існування, і вибір підприємством конкретного методу визначається виходячи з особливостей даного підприємства – його індивідуальної структури, виду діяльності,

рівня розвитку системи якості та фінансових (економічних) служб. Таке становище визначено в рекомендації ІСО 9004-1:1994 (розділ “б”), що пропонують для практичного використання три методи, однак при цьому не виключають і застосування інших методів або їх модифікацій.

Викладені в МС ІСО 9004-1:1994 методи являють собою, по суті, узагальнення світового досвіду в теорії та практиці в цій області. В даний час вони використовуються в якості методичної основи не тільки підприємствами-виробниками, але і консультативними та сертифікатними організаціями для оцінки витрат на якість.

Створення ефективної системи управління витратами передбачає систематичний моніторинг фактичних витрат та їх поведінки під дією як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, прийняття рішення щодо покращення структури собівартості продукції тощо [1].

Зрозуміло, що стратегічна система управління витратами суттєво відрізняється від традиційного бухгалтерського обліку, орієнтованого на складання фінансової (бухгалтерської) звітності. На відміну від бухгалтерського обліку, який відображає результати діяльності підприємства за минулий період, система управління витратами забезпечує контроль та аналіз поточної діяльності підрозділів, дозволяє виявити взаємозв'язок між рівнем витрат, обсягами виробництва й прибутком і на підставі цього оперативно планувати майбутню діяльність. Тобто за своєю суттю система управління витратами націлена на перспективу [2].

Стратегічна система управління витратами спрямована на вирішення наступних завдань:

- здійснення контролю за ходом господарської діяльності підприємства;
- виявлення тенденцій змін рівня, обсягу та структури витрат на обсяг виробництва та одиницю продукції;
- збір, аналіз інформації про витрати;
- нормування, планування витрат у розрізі елементів, виробничих підрозділів і видів продукції;
- пошуку резервів економії ресурсів і оптимізації витрат [5].

Показники збалансованої системи стратегічного управління витратами формуються залежно від світогляду і стратегічних

цілей кожного підприємства і тому для нього є індивідуальними. Вони є балансом між зовнішніми звітними даними для власників, клієнтів і внутрішніми характеристиками найбільш значущих бізнес-процесів, інновацій, навчання і росту. Це рівновага між результатами минулої діяльності і майбутнього росту. Сама система є поєднанням об'єктивних результатів, що легко піддаються кількісному обліку, і суб'єктивних параметрів майбутнього росту, що певною мірою є довільними.

Збалансована система показників стратегічного управління витратами – це не лише тактична або операційна оцінна система. Вона не замінює системи оцінки повсякденних параметрів. Показники для такої системи обираються так, щоб увага менеджерів і працівників підприємства була сконцентрована на чинниках, які можуть привести до значних досягнень у конкуренції на ринку [8].

Висновки. Формування збалансованої стратегічної системи управління витратами підприємства а знижує можливість негативного впливу випадкових явищ на діяльність підприємства, сформувати забезпечення раціонального рівня витрат з точки зору стратегічної перспективи, націлений на досягнення підприємством стійкої конкурентної переваги за рахунок лідерства за витратами, який здійснюється за допомогою системи прийомів і методів, що забезпечують прогнозування, планування, облік, аналіз, контроль і регулювання рівня витрат на стадіях формування, реалізації, контролю і регулювання стратегії підприємства.

Список використаної літератури

1. Грещак М.Г., Гордієнко В.М., Коцюба О.С. та ін. (2008). *Управління витратами*. К.: КНЕУ, 264с.
2. Давидович І.Є. (2008). *Управління витратами*. К.: Центр учбової літератури, 320с.
3. Каплан Р. С., Нортон Д.П. (2005). *Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию*. 2-е изд., испр. и доп. – М. : Олимп-Бизнес, 320 с.
4. Тимохова Г. Б. (2017). Особливості реалізації стратегій розвитку інтелектуального бізнесу. *Вісник Одеського національного університету*. Вип. 22. С. 74–78.
5. Турило А.М., Кравчук Ю.Б. та А.А. Турило (2006). *Управління витратами підприємства*. К. : Центр навчальної літератури, 120 с.

6. Цал-Цалко Ю.С. (2003). Витрати підприємства. К. : ЦУЛ, 656 с.
7. Череп А.В. (2006). Управління витратами суб'єктів господарювання. 2-е вид. – Х. : ВД «ІНЖЕК», ч. I, 368 с.
8. Череп А.В. (2006). Управління витратами суб'єктів господарювання. 2-е вид. Х. : ВД «ІНЖЕК», ч. II, 360 с.
9. Каплан Р.С., Нортон Д.П. (2001). Стратегічно орієнтована організація: як процвітають збалансовані компанії з показниками в новому бізнес-середовищі. Бостон (Массачусетс, США): Harvard Business School Press.

УДК 338.45

Цупін І. Д.

*Науковий керівник: д-р екон. наук,
професор. О. Л. Яременко*

ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ ДІЛОВОЮ АКТИВНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. В статтю розглянуто сутність поняття деловая активність підприємства, а також процес управління деловою активністю підприємства. Ісследован інструментарий управління деловою активністю підприємства, который включает в себя показатели деловой активности, методы и функции управления деловой активностью підприємства. Делается вывод о том, что предложенный інструментарий управління деловою активністю является основой для стратегического и тактического планирования підприємства.

Ключевые слова: інструментарий, управління, показатели, деловая активність, качество, ефективність, стратегическое планирование.

Annotation. The article deals with the essence of the business activity of the enterprise, and also process of management of business activity of the enterprise. Business management tools of the enterprise, which includes indicators of business activity, methods and functions of business management of the enterprise is defined. It is concluded that the proposed business management tools are the basis for strategic and tactical planning of the enterprise.

Key words: tools, management, indicators, business activity, quality, efficiency, strategic planning.

Актуальність дослідження. В сучасних економічних умовах ділова активність, управління нею та методичне забезпечення відіграють важливу роль у забезпеченні ефективності та прибутковості діяльності підприємства. Ділова активність спрямована на підвищення ринкової вартості підприємства, сприяє підвищенню його конкурентоспроможності та досягненню лідерства серед конкурентів, стимулює розвиток виробництва і зростання обсягів продажів, сприяє стійкості економічного потенціалу підприємства. Необхідність управління діловою активністю підприємства визначається тим, що саме показники ділової активності дозволяють визначити можливості оптимізації структури активів і капіталу, зростання доходів, обґрунтованість витрат, а також підвищення платоспроможності та зміцнення фінансової стійкості. Все вищесказане підкреслює актуальність теми дослідження.

Ступінь розробки теми дослідження. Наукові аспекти даного дослідження формувалися на основі комплексного вивчення теоретичних і практичних розробок вітчизняних і зарубіжних авторів в області управління діловою активністю підприємства.

Численні роботи розглядають зарубіжний досвід регулювання ділової активності великих підприємств, що можна пояснити прагненням вивчити і адаптувати ефективні форми управління підприємствами в українських реаліях. Інтерес представляють дослідження зарубіжних вчених Дамара Р. Карлофа Б., Лоуга Д., Мате Е., Мендуся Я., Уотермена Р., а також українських дослідників Бондаревої Ю., Горошанської О. Кашеної Н., Польової Т.

Узагальнюючи сказане, напрошується висновок про те, що ділова активність повинна бути представлена як самостійна галузь економічного дослідження. Незважаючи на велику кількість наукових праць, присвячених вивченню ділової активності підприємства залишаються не досить вивченими питання інструментарію управління діловою активністю підприємства. В зв'язку з цим нагальним є питання вивчення цього аспекту більш докладно з урахуванням українських реалій ведення бізнесу.

Мета дослідження – вивчення інструментарію управління діловою активністю господарюючого суб'єкта в українських реаліях.

Виклад основного матеріалу. Ділова активність – це ефективність використання матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів і, водночас характеризує якість управління, а також можливості потенційного розвитку підприємства [1, с. 28].

Управління діловою активністю – це безперервний процес, який повинен здійснюватися на підприємстві протягом усього періоду його існування. Управління діловою активністю має поєднувати в собі взаємодію всіх елементів інструментарію на оперативному, тактичному і стратегічному рівнях [2, с. 39].

Управління діловою активністю має на меті здійснення постійного моніторингу за станом кожного напрямку діяльності підприємства. В цьому плані спостереженню піддаються об'єкти, елементи та компоненти управління діловою активністю підприємства.

Інструментарій управління діловою активністю підприємства в українських реаліях складається з трьох складових: показники управління діловою активністю, методи управління діловою активністю, функції управління діловою активністю [3].

В якості об'єкту управління виступають показники ділової активності підприємства. На основі дослідження автора пропонується адаптований до українських реалій перелік показників ділової активності підприємства:

- оцінка збалансованості і пропорційності розвитку економічного потенціалу підприємства: перевірка золотого правила економіки (темپ зростання прибутку T_p^{Π} повинен перевищувати темп зростання виручки T_p^B , який в свою чергу повинен перевищувати темп зростання сукупного капіталу, авансованого в підприємство T_p^K ($T_p^{\Pi} > T_p^B > T_p^K > 100\%$);

- показники динамічності розвитку підприємства: коефіцієнт ділової активності, коефіцієнт використання фінансових ресурсів, оборотність коштів у розрахунках, оборотність виробничих запасів, оборотність власного капіталу;

- показники використання ресурсів та капіталу : коефіцієнт обігу основних засобів, період обертання запасів, період операційного циклу, коефіцієнт обертання запасів, період фінансового циклу, рентабельність обороту;

- показники дебіторської та кредиторської заборгованості:

коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості; коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості, період погашення дебіторської заборгованості, період погашення кредиторської заборгованості, коефіцієнт якості управління роботою контрагентів;

– ефективність використання трудового потенціалу підприємства: продуктивність праці, оцінка якості управління трудовим потенціалом підприємства (темп зростання продуктивності праці одного працівника T_p^W повинен перевищувати темп зростання заробітної плати одного робітника $T_p^{3П} T_p^W > T_p^{3П} > 100\%$).

Наступною складовою інструментарію управління діловою активністю є методи управління діловою активністю. Методи управління діловою активністю – це сукупність прийомів і способів, за допомогою яких здійснюється вплив на ділову активність і вимір наслідків такого впливу.

До основних методів управління діловою активністю відносяться:

– метод групування інформації для систематизації даних про ділову активність досліджуваного підприємства;

– метод порівняння фактичних показників ділової активності підприємства з показниками минулих років, з плановими значеннями, з середньогалузевими значеннями. Проведення вертикального і горизонтального аналізу показників ділової активності підприємства;

– методи детермінованого факторного аналізу для оцінки впливу факторів внутрішнього і зовнішнього характеру на відхилення показників ділової активності від заданого рівня;

– метод відносних величин. Використання даного методу передбачає розрахунок і оцінку відносних показників ділової активності промислового підприємства;

– метод порівняння фактичних показників ділової активності підприємства з показниками минулих років, з плановими значеннями, з середньогалузевими значеннями.

Третьою складовою інструментарію управління діловою активністю є функції управління. Функції управління діловою активністю включають в себе:

– планування зміни рівня ділової активності підприємства, включаючи розробку моделі оцінки ділової активності;

- організація реалізації на практиці розробленої моделі оцінки ділової активності промислового підприємства;
- облік і контроль результатів практичних розрахунків по створеним критеріям оцінки ділової активності;
- аналіз і регулювання відхилень планових і фактичних значень показників ділової активності.

Висновок. Запропонований інструментарій управління діловою активністю підприємства в українських реаліях складається з трьох складових: показників ділової активності, методів та функцій ділового управління та є основою розробки стратегічних і тактичних планів його діяльності. За допомогою інструментарію управління діловою активністю відкривається можливість розробки політики управління організацією, яка дозволить виявити всі сильні і слабкі сторони її, і на цій основі домогтися максимальних результатів.

Список використаної літератури

1. Бондарєва, Ю. О. (2015). Управління діловою активністю сільськогосподарського підприємства в умовах радіаційного забруднення. Канд економ. наук: 08.00.04. Житомир. Нац. агроекологічний ун-т.
2. Наконечная, Т.В., Аристархова, М.К. (2013). Совершенствование управления деловой активностью промышленного предприятия. Уфа: УГАТУ, 170 с.
3. Кашена, Н. Б., Горошанська, О.О., Польова, Т.В. та ін. (2016). Ділова активність підприємства: сутність та методика аналізу. Харків: Вид-во Іванченка І.С., 196 с.

УДК 658. 15.3

Шендрік В. С.

*Науковий керівник: канд. екон. наук,
доцент Е. І. Цибульська*

НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ ЯК ЧИННИК ВАРТОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. В статье рассмотрено сущность понятия неопределенность, ее типы и виды. Изучены факторы, определяющие неопределенность внешней среды предприятия. Исследован механизм

влияния неопределенности на определение стоимости предприятия. Делается вывод о том, что неопределенность выступает решающим фактором при определении стоимости предприятия (бизнеса). Доказано, что чем больше степень неопределенности внешней среды, в которой функционирует предприятия, тем меньше будет его рыночная стоимость. Механизм влияния неопределенности на рыночную стоимость осуществляется через коэффициент капитализации.

Ключевые слова: неопределенность, стоимость предприятия, оценка, риски, коэффициент капитализации.

Annotation. The article deals with the essence of the concept of uncertainty, its types and types. Factors determining the uncertainty of the external environment of the enterprise are studied. Mechanism of the influence of uncertainty on determining the value of an enterprise is defined. It is concluded that the uncertainty is a decisive factor in determining the value of an enterprise (business). The greater the degree of uncertainty in the external environment in which the enterprise operates, than its market value will be the less. The mechanism of influence of uncertainty on the market value is carried out through capitalization ratio.

Key words: uncertainty, enterprise value, valuation, risks, capitalization ratio.

Постановка проблеми. В ринкових умовах вартість підприємства представляє собою індикатор ефективних дій керівництва. Результати, отримані в процесі оцінки, є основою для прийняття рішень у формуванні стратегії розвитку підприємства. Функціонування вітчизняних суб'єктів господарювання відбувається в умовах турбулентності, нестабільності та невизначеності. Зовнішнє економічне середовище містить значну кількість учасників, які характеризуються складною структурою, моделлю поведінки на ринку тощо. Ці фактори зумовлюють появу чинників невизначеності. Результати, отримані в процесі оцінки можуть піддаватися сумнівам. В такому випадку на перший план виходить проблема невизначеності при оцінці ринкової вартості суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На Заході питаннями невизначеності займалися такі вчені, як Джозеф Бауер [1], Адам Брандбургер [2–3], Джон фон Нейман [4], Оскар Моргенштарн [4], Шон Браун [5]. На теренах СНД це явище досліджується значною кількістю науковців, варто, наприклад,

назвати праці Вербицької Г. Л. [6], Донця, Л. І. [7–8], Копитко М. І. [9]. Мельник А. В. [10], Холіної А. Г. [11]. Зроблено спробу оцінки вартості підприємства в умовах невизначеності середовища Цибульською Е. І. [12].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне науковим напрацюванням вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем невизначеності та оцінки вартості підприємства в умовах невизначеності, слід зауважити, що існує потреба в їх подальшому розвитку в контексті дослідження особливостей та структури невизначеності, її впливу на вартість підприємства, що і визначило мету даної статті.

Мета статті – дослідити сутність, види та типи невизначеності; фактори, які її обумовлюють; вплив невизначеності на вартість підприємства.

Виклад основного матеріалу. Невизначеність організаційно економічної системи – це ситуація, що припускає виникнення безлічі альтернатив реалізації неоднозначних подій чи явищ, які можуть привести до різних (як позитивних, так і негативних) наслідків, що супроводжуються недостатністю інформації та відсутністю детермінованості розвитку. Таким чином, невизначеність зовнішнього середовища передбачає неповноту і неточність інформації, що веде до непрораховуваної багатоваріантності очікуваного результату [13].

Невизначеність визначається наступними факторами:

- неповним знанням всіх параметрів, обставин, ситуації для вибору оптимального рішення, а також неможливістю адекватного і точного обліку всієї, навіть доступно], інформації та наявності імовірнісних характеристик поведінки середовища;
- наявністю фактора випадковості, який неможливо передбачити і спрогнозувати навіть в ймовірнісній реалізації;
- наявністю суб'єктивних факторів протидії, коли прийняття рішень відбувається в ситуації гри партнерів з протилежними або незбіжними інтересами.

Невизначеність обумовлюється процесом діяльності людей та характером сприйняття, методами передачі та обробки інформації. З огляду на це невизначеність можна класифікувати наступним чином:

- невизначеність, передумовою якої є умисне або неумисне викривлення інформації індивідом (працівником);
- інституційна невизначеність – обумовлена стереотипним сприйняттям інформації, тобто вона формується на основі системи, яка підтримується діяльністю суспільних інститутів і може суттєво впливати на процес діяльності промислового підприємства;
- технологічна – формується на основі фізичної неспроможності отримати, проаналізувати та використати з метою прийняття управлінських рішень всієї наявної у середовищі інформації;
- організаційна – виникає в результаті невідповідності часу сприйняття, опрацювання і передачі інформації інформаційними каналами всередині промислового підприємства та тривалості терміну, протягом якого вона зберігає свою актуальність для прийняття адекватних управлінських рішень [10].

Загалом невизначеність у моделях прийняття рішень представлена наявністю декількох можливих розв'язків кожної альтернативної ситуації. Невизначеність характеризується такими поняттями як непередбачуваність, випадковість, неоднозначність, нечіткість. У випадку притаманності зазначених характеристик управлінським рішенням останні не можуть визначати гарантований результат альтернативної ситуації. За таких умов обов'язковим є дослідження або всіх можливих, або найбільш ймовірних результатів [9, с. 64].

Невизначеність середовища можна звести до чотирьох типів:

- перший рівень: досить ясне майбутнє, єдиний і точний прогноз для визначення стратегії;
- другий рівень: альтернативні варіанти майбутнього, кілька альтернативних варіантів визначають майбутнє;
- третій рівень: широкий діапазон варіантів майбутнього, але не справжні сценарії;
- четвертий рівень: повна невизначеність, відсутність бази для прогнозування майбутнього [1].

З невизначеністю середовища пов'язаний підприємницький ризик, що має об'єктивну основу через нестабільність зовнішнього середовища. Можна виявити взаємозв'язок між категоріями нестабільність, невизначеність, ризик і, як наслідок – втрати (рис.1).

Рис. 1 – Взаємозв'язок категорій:
нестабільність – невизначеність – ризики – втрати [12, с. 100]

Нестабільність у зовнішньому середовищі веде до невизначеності, яка в свою чергу генерує ризики різного роду (політичні, економічні, інвестиційні підприємницькі). Невизначеність, нестабільність і ризик взаємопов'язані і взаємозумовлені і при оцінці вартості підприємства повинні аналізуватися і оцінюватися спільно.

Існуюча на сьогоднішній день світова практика оцінки вартості підприємства розрізняє чотири підходи: ринковий (порівняльний), майновий (витратний), опційний і прибутковий. Але серед названих підходів тільки один – прибутковий, ураховує ризики власника через коефіцієнт капіталізації. Тому цей підхід превалює в оціночній практиці. Прибутковий підхід заснований на очікуваннях власника щодо майбутніх вигод від володіння бізнесом і грає домінуючу роль в оцінці його вартості, тому що бізнес за своєю суттю є одним з варіантів інвестування коштів. Процес інвестування ризиковий, тому що момент інвестування та момент окупності інвестицій розтягнуто у часі. Чим більш нестабільне середовище, в якому здійснюється інвестування, тим більшому ризику піддається власник бізнесу.

Як видно з рис. 1, невизначеність породжує підприємницькі

ризика, які кількісно за прибутковим підходом ураховуються згідно методу прямої капіталізації в коефіцієнті капіталізації. В основу розрахунку коефіцієнту капіталізації покладено розрахунок ставки дисконту i , яка може бути визначена за моделлю WACC або CAMP, або за кумулятивним методом.

Вартість підприємства (бізнесу) за методом прямої капіталізації визначається за формулою:

$$C_b = CF_p / k_{\text{КАП}} \quad (1)$$

де CF_p – річний грошовий потік підприємства;
 $k_{\text{КАП}}$ – коефіцієнт капіталізації.

В основу розрахунку коефіцієнта капіталізації покладено визначення ставки дисконту i , яка може бути розрахована за моделлю WACC або CAMP.

Ставка дисконту i за своєю економічною сутністю означає той максимальний ступінь ризику, на який готовий піти власник бізнесу. Аналізуючи формулу (1), можна зробити висновок, чим в більш ризикованому середовищі функціонує підприємство (бізнес), тим його вартість буде меншою, тому що між коефіцієнтом капіталізації та вартістю бізнесу зворотна пропорційність. Отже чим вищий ризик, а як уже було показано вище більша ступінь невизначеності середовища, в якому працює підприємство, тим його вартість буде меншою.

Висновок. Невизначеність виступає одним із вирішальних факторів при визначенні вартості підприємства. Чим більша ступінь невизначеності середовища, в якому функціонує підприємство (бізнес), тим меншою буде його ринкова вартість. Механізм впливу невизначеності на ринкову вартість здійснюється через коефіцієнт капіталізації.

Список використаної літератури

1. Управление в условиях неопределенности (2006). М.: Альпина Бизнес Букс, 213 с.
2. Brandenburger, A. M., Adborn, S. (2006). Value-based Business Strategy. *Journal of Economics & Management Strategy*, pp.35–44.
3. Brandenburger, A. M., Nalebuff, B. J. (1995). *The Right Game: Use Game Theory to Shape Strategy*. July-August, 224 p.
4. Нейман, фон Дж., Моргенштерн, О. (1970). Теория игр и экономическое поведение. М.: Наука, 254 с.

5. Shona, L. B., Eisenhardt, M. (1998). *Competing on the Edge: Strategy as Structured Chaos*. HBS Press, 368 p.
6. Вербицька, Г. Л. (2004). *Управління економічним ризиком*. Фінанси України, 4, с. 34–40.
7. Донець, Л. І., Сергеева, О. В. (2014). Науково-методичний інструментарій управління економічною стійкістю підприємства з урахуванням ризику. *Економічний нобелівський вісник*, 1 (7), с. 148–154.
8. Донець, Л. І., Баранцева, С. М. (2008). *Управління формуванням прибутку підприємства в умовах ринкових форм господарювання*. Донецьк: ДонНУЕТ, 255 с.
9. Копитко, М. І. (2014). Невизначеність як властивість середовища функціонування промислових підприємств. *Економічний аналіз*, т. 17, 2, с. 61–68.
10. Мельник, А. В. (2003). *Антикризисное управление организацией по слабым сигналам*. Канд. экон. наук: 08.00.05. Москва, РГБ.
11. Холина, А. Г. Миночкина, О. Н. (2012). *Управление предприятием в условиях неопределённости*. Материалы III Всеукраинской научной конференции студентов «Проблемы управления производственно-экономической деятельностью субъектов хозяйствования». Режим доступа: <http://masters.donntu.edu.ua/2012/fknt/kholina/library/article1.htm> (дата звернення 01.06.2020).
12. Цыбульская, Э. И., Задорожная А. В. (2014). *Методологические аспекты управления стоимостью предприятия в условиях неопределенности*. *Научовий вісник Харківського державного університету. Серія «Економічні науки»*, 5, с. 98–103.
13. Вольнская, О.А. (2015). *Сущность и причины неопределенности и риска*. Сборник материалов II МНПК «Современные финансовые отношения: проблемы и перспективы развития». Новосибирск: СГУПС, с. 36–41.

Філологія

УДК 811.111'25:791

Бірюкова В. О.

Науковий керівник: доцент Кальниченко О. А.

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ КІНОФІЛЬМІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

Анотація. У статті аналізується різновиди субтитрування, використання субтитрів у навчанні іноземним мовам та помилки в субтитрах серіалів. Ці помилки нерідко викликані «фальшивими друзями» перекладачів, або носять стилістичний характер.

Ключові слова: види кіноперекладу, дубляж, помилки кіноперекладу, субтитри

Annotation. The article analyzes types of subtitles and their application in foreign language teaching. It also discusses mistakes in film translations which are often of stylistic character or caused by “false friends” of a translator.

Key words: dubbing, film translation, types of film translation, subtitles, mistakes

Актуальність. Останнім часом в прокаті все частіше з'являються фільми низькоякісного перекладу, який не відповідає назвам в оригіналі. Обсяг кінопродукції, що вимагає якісний переклад українською мовою, неухильно зростає з кожним роком. Саме тому ця ситуація стала поштовхом для вибору теми нашого дослідження.

Об'єктом даного дослідження є переклад англомовних серіалів з англійської мови на українську.

Предметом дослідження є помилки, допущені при перекладі тексту субтитрів до художніх кінофільмів на українську мову.

Матеріалом дослідження стали серіали “Bones” («Кістки»), “Sherlock” («Шерлок»), “Call the Midwife” («Викликайте акушерку») та їхні українські переклади.

Мета даної роботи визначити особливості субтитрування, виявити й описати характерні помилки при перекладі кінодіалогів з англійської мови на українську.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

1. Визначити основні види кіноперекладу, їх особливості, переваги та недоліки;
2. Дослідити та навести приклади помилок у перекладі субтитрів.
3. Порівняти принципи створення субтитрів та дубляжу, вивчити наявну з цього питання інформацію.

Навчання іноземних мов за допомогою аудіовізуалів із субтитрами є об'єктом наукового вивчення вже понад четверо десятиліть. Карен Прайс, провісниця цієї практики викладання, пояснює, як група студентів ESL з двадцяти різних мовних та освітніх питань після перегляду телепередач за допомогою субтитрів покращила свої знання іноземної мови [5].

Дослідження Прайс було швидко наслідуване низкою вчених-викладачів іноземних мов, і на рубежі століть Генрік Готліб опублікував велику бібліографію з субтитрів, що охоплює період з 1929 по 1999 рік. Оновлені списки назв за аудіовізуальним перекладом і педагогічна важливість субтитрів відеоповідомлень доступні в Інтернеті, але ключовим джерелом інформації для цього запису є праця Іва Гамб'є (2007) [5]. Це всеосяжний, дуже добре забезпечений посиланнями огляд емпіричних експериментів з коментарями, підкріпленими науковими відкриттями.

Стрімке зростання мультимедійних цифрових технологій сприяло поширенню електронних книг, статей, проєктів і веб-сайтів, присвячених освітньої цінності субтитрів в Інтернеті та інших формах соціальних мереж. Виконавче агентство з освіти, культури та аудіовізуальних засобів профінансувало безліч проєктів з метою допомогти вивчити іноземну мову за допомогою субтитрів. Коли відео з субтитрами використовуються в контексті викладання/навчання, вони, як правило, вводяться при попередньому перегляді й супроводжуються діями після перегляду. Такий тип аудіовізуального матеріалу, що використовується в контексті, може бути епізодом з телесеріалу або короткого уривка з фільму або телевізійної програми, оскільки тривалий час перегляду знижує концентрацію і сприяє пасивному перегляду на шкоду цілям вивчення мови. Іноді метою перегляду кінофільмів з субтитрами є не цілеспрямоване вивчення мови, а естетична

наголода роботою режисера. У такому контексті вивчення іноземної мови є ненавмисним. Але тривалий час перегляду знижує концентрацію і якість свідомого вивчення мови [4].

Існує три типи комбінацій субтитрів, що використовуються в контексті навчання/вивчення. Міжмовні (або стандартні) субтитри забезпечують переклад діалогів на рідну мову глядачів. Вони корисні на всіх рівнях володіння мовою, від початкового до просунутого, і можуть служити багатьом мовним/культурним цілям за допомогою поетапних міжмовних і міжкультурних вправ [1].

Зворотні субтитри, навпаки, є субтитрами на різних мовах, тобто звукова доріжка фільму написана рідною мовою глядачів, а субтитри служать перекладом діалогу на іноземну цільову мову. Вони адресовані учням-глядачам і успішно використовуються.

Внутрішньомовні субтитри (бімодальні, одномовні субтитри або титри) забезпечують транскрипцію діалогів мовою звукової доріжки. Субтитри однією мовою посилюють надбання вимови, інтонації, орфографії, вивчення словникового запасу, ідіом, міжкультурних і крос-лінгвістичних виразів і рекомендуються для учнів середнього і просунутого рівня [3, с. 81].

Досліджуваним матеріалом були серіали “Bones”, “Sherlock”, “Call the Midwife”. Причина, з якої було обрано саме ці серіали, це, по-перше, те, що відповідний файл шаблону є загалом точним та добре синхронізованим, що дає приписати всі проблеми, які можна помітити в мовах перекладу, наявності файлу шаблону; а по-друге, те, що сценарій багатий на нюанси та унікальний у плані лексики, адже там вживається більш розмовна, активна лексика, та сленг, який доволі складно перекласти українською. Тому перекладач стикається зі складними ситуаціями, які вимагають розуміння іншої мови та вміння точно передати інформацію більш зрозумілою мовою.

У детективному серіалі “Bones” («Кістки») переклад фрази “I had adultery”, яку переклали дослівно «У мене був адюльтер», не є коректним. Слово “adultery” звучить у цьому контексті застаріло. Його можна було замінити розмовнішим і сучаснішим відповідником «роман». «У мене був роман» звучить набагато простіше і головне зрозуміліше. У цьому прикладі маємо при перекладі стилістичну помилку.

Узагалі можна сказати, що багато кіно перекладів потерпають

саме від буквализму, якого слід уникати за допомогою елементарних семантичних та граматичних трансформацій. “One today, one tomorrow,” – каже герой того ж серіалу “Bones”. «Одна сьогодні, одна – завтра» – буквально повторює за ним перекладач, хоча природніше звучить вираз «Сьогодні – одна, завтра – інша».

При перекладі слід уникати хибних друзів перекладача. У субтитруванні вони нажаль зустрічаються більш часто. Бо не всі перекладачі заглиблюються у культуру країни перекладу, через що можуть виникати проблеми з перекладом.

Це можна розглянути у серіалі “Sherlock”. В одному з епізодів Шерлок Холмс купує на вулиці традиційну британську страву “fish and chips” (риба з картоплею фри), яку перекладач плутає з американською лексемою “chips” («картопляні чипси») і перекладає як «чипси». На екрані було видно, що саме їсть головний герой. Якби перекладач уважно ознайомився з фільмом, перед тим як його перекладати, цієї помилки можна було б уникнути. Тобто, у цьому випадку не було кореляції між зображенням і субтитрами [2].

У серіалі “Call the Midwife” відбувається аналогічна ситуація. Головні героїні серіалу стає зле, вона хапається за серце. Наступний епізод був з лікарні, де відбулася телефонна розмова у якій вона повідомила, що в неї “angina”. Це викликає лише когнітивний дисонанс. Тому що в перекладі було зазначено, що в неї ангіна і тому доведеться відкласти заплановану поїздку на місяць. Навіщо тоді вона хапалась за серце? У даному контексті більш правильно буде «стенокардія», а не «ангіна». Річ у тому, що перекладач переклав це слово некоректно. З цього можна зробити висновок, що перекладач не звряв коректність свого перекладу з оригіналом. Часто помилка існує саме в тому, що субтитри перекладають не дивлячись на екран [2].

Висновки

Важливою запорукою вдалих перекладів є грамотність перекладачів – уміння користуватися різноманітними електронними джерелами, котрі допоможуть з’ясувати культурологічні питання, перевірити лексичну й граматичну валентність слів, уточнити значення нових лексичних одиниць тощо. На власному

досвіді, як філолог, можу сказати, що я користуюся в середньому трьома електронними засобами перекладу. Отже, наразі можемо констатувати потребу в навчанні перекладачів передових технологій на матеріалі, котрий би відтворював реальні проблемні ситуації, які доведеться розв'язувати майбутнім фахівцям. Новітні методи як для самостійного навчання, так і для навчання за допомогою репетитора іноземної мови засновані на мультимедійних інструментах навчання. Тема субтитрів і вивчення мови постійно прогресує, дослідники намагаються поповнювати дані своїх досліджень і розробляти нові мотиваційні стратегії навчання. Уміння користуватися джерелами є запорукою попередження стилістичних помилок та помилок, які викликають «фальшиві друзі» перекладачів.

Список використаної літератури

1. Горшкова, В.Е. (2006). Особенности перевода фильмов с субтитрами. *Вестник Сибирского государственного аэрокосмического университета имени академика М.Ф. Решетнева*. Красноярск, вып.3 (10), с.141–144.
2. Крысин, Л.П. Толковый словарь иноязычных слов. URL:<https://slovari.yandex.ru/>, (датазвернення 22.03.2020).
3. Радецька, С. В., Каліщак, Т.Т. (2016). Субтитрування як вид аудіовізуального перекладу: переваги та недоліки. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Філологічні науки*, кн. 2, с. 81–84.
4. Діас, С.Х. (2020). Субтитрування. О. А. Кальниченко, Л. М. Черноватий, ред.. *Енциклопедія перекладознавства: у 4 т.* Вінниця: Нова Книга, т. 1, с. 450–455.
5. Caimi, A. (2013). Subtitles and language learning. *Handbook of Translation Studies, Volume 4*, Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, pp. 167–173. DOI: 10.1075.

УДК 821.111(73)'25

Богуславець О. О.

Науковий керівник: канд. філол. наук, доцент Змійова І. В.

ПЕРЕДАЧА ВЛАСНИХ НАЗВ У КАЗЦІ ЛЬЮІСА КЕРОЛА “АЛІСА В КРАЇНІ ЧУДЕС”

Анотація. В статті розглядається проблематика перекладу імен власних на прикладі англійської літературної казки. Аналізується переклад, створений з урахуванням специфіки дитячого сприйняття світу, визначається важливість правильного і мелодичного перекладу імен героїв, підкреслюється необхідність розуміння різних культурних особливостей для збереження думки автора при перекладі.

Ключевые слова: англійська літературна казка, імена власні, культурні особливості, переклад.

Annotation. The article deals with the problems of proper nouns' translation on the example of the English literary fairy tale. The analysis of translation reveals the specifics of children's vision of the world, the importance of correct and harmonious translation of characters' names. The article emphasizes the importance of understanding different cultural features to keep the author's thoughts in the text of translation.

Key words: cultural specialties, English literary fairy tale, proper name, translation.

Об'єктом дослідження є власні назви у казці Льюїса Керола “Аліса в Країні Чудес”, а *предметом* – способи їх передачі в українському перекладі.

Метою роботи є аналіз твору Льюїса Керола “Аліса в Країні Чудес” на основі встановлених особливостей змістовних і контекстуальних характеристик англійської літературної казки та виявлення основних відмінностей мовних засобів в українському перекладі.

Матеріалом дослідження є казка Льюїса Керола “Аліса в Країні Чудес”, та її переклади українською, виконані у 1960 (Г. Буршина) та 2001 (В. Корнієнко) роках.

Останнім часом серед зростаючої уваги до проблем національної культури виріс інтерес до одного з основних і улюблених жанрів фольклору – казки.

Літературна казка – авторський, художній, прозаїчний або поетичний твір, заснований або на фольклорних джерелах, або суто оригінальний; переважно фантастичний, чарівний, що малює чудові пригоди казкових героїв; твір, в якому чарівництво, диво відіграє роль сюжетноутворюючого фактора, є основною відправною точкою характеристики персонажів [4, с. 34].

“Аліса в Країні чудес” належить до жанру літературної казки, разом з тим її відрізняє від всіх відомих нам казок насамперед особлива організація тимчасових і просторових відносин, хронотоп, який є провідною формально-змістовною категорією, яка визначає не тільки сам жанр і жанровий різновид твору, а й образ людини в ньому [там само, с. 73].

Льюїс Керрол наділив свій казковий твір чарівними персонажами, імена яких становлять неабиякі труднощі для перекладачів.

Власні імена посідають значне місце в складі лексики будь-якої мови. Власні назви (оніми) – слова, що називають дійсний чи вигаданий об’єкт, особу чи місцевість єдину в своєму роді [1, с. 150]. М. П. Кочерган зазначає, що власні назви, на відміну від загальних, служать для виділення названого ними об’єкта з низки подібних, його індивідуалізації та ідентифікації [2, с. 186]; і пропонує таку класифікацію власних назв: 1) антропоніми – імена людей; 2) топоніми – географічні назви; 3) теоніми – назви божеств; 4) зооніми – клички тварин; 5) астроніми – назви небесних тіл; 6) космоніми – назви зон космічного простору і сузір’їв; 7) хрононіми (“квазівласні імена”) – назви відрізків часу, пов’язані з істричними подіями; 8) ідеоніми – назви об’єктів духовної культури; 9) хремотоніми – назви об’єктів матеріальної культури; 10) ергоніми – назви об’єднань людей: товариства, організації тощо; 11) гідроніми – назви водоймища (річки, озера, моря, болота); 12) етноніми – назви народів, етнічних груп [2, с. 187].

В казці “Аліса в Країні чудес” власні назви у більшості своїй належать до трьох класів: антропонімів, зоонімів та топонімів.

Клас антропонімів – це перш за все імена персонажів *Alice* – Аліса, *White Rabbit* – Білий Кролик, *DorMouse* – Вовчок/Сонька-Гризун, *Caterpillar* – Гусінь, *Cheshire Cat* – Котик Сміюнчик/Чеширський Кіт, *Fury* – Бровко/Мурко, *Mad Hatter* –

Капелюшник, *March Hare* – Солоний заєць/Шалений Заєць, *Mock-Turtle* – Фальшива Черепаха та інші. Наприклад:

Alice thought the whole thing very absurd, but they all looked so grave that she did not dare to laugh.

The Hatter looked at the March Hare, who had followed him into the court, arm-in-arm with the Dormouse.

Для передачі цих онімів українською мовою перекладачі Галина Буршина (1960 г.) та Валентин Корнієнко (2001 г.) використовують прагматичну адаптацію, тобто вносять певні зміни з метою досягнення адекватності перекладу і використовують замість англійської клички тварини широковідому українську:

Fury said to a mouse, That he met in the house, “Let us both go to law: I will prosecute YOU.

Стрив Бровко мишку в хаті і почав їй казати: «Я тебе позиваю, ходім, мишко, на суд. (Г. Буршина)

Стрив Мурко мишку в хаті і почав їй казати: “Я тебе позиваю, ходім, мишко, на суд; відкладать не годиться: будем нині судиться. (В. Корнієнко)

Перекладачі вдаються до стратегії одомашнення, що робить твір ближчим до українськомовного читача. Крім того, один і той самий персонаж у Г. Буршиної стає собакою, а у В. Корнієнко кішкою. Такий вибір пояснюється розповіддю миші в творі оригіналу, де *Fury* зображується як старий хитрий собака, а його кличка вже сама про себе говорить, що він до того ще й дуже злий. Змінюючи собаку на кішку, В. Корнієнко підсилює існуючий конфлікт між ним та мишею та компенсує втрати змісту клички *Fury* у такий спосіб, що й дитині зрозуміло, як кіт ставиться до кішки.

Казка “Аліса в Країні чудес” містить досить багато імен, пов’язаних з англійським фольклором, тобто таких імен, які мають свої корені в самих глибинах національного світобачення.

Одними з найбільш цікавих персонажів казки є *The March Hare*, *the Hatter* та *DorMouse*, які мають саме фольклорні корені. Передача цих власних імен представляє труднощі для перекладача. Ці імена основані на англійських прислів’ях: *Mad as a hatter*; *Mad as a March hare*. Ці прислів’я широко використовувалися

в часи Л. Керола. Саме цьому факту і зобов'язане виникнення цих персонажів.

Онiм *March Hare* походить від англійської приказки *дурний, як березневий заєць*. А в українській мові є фразеологізм *ганяти, як солоного зайця*. А *Dormouse* це Садовий Вовчок, він же Соня, який відноситься до родини ряду гризунів. Тому перекладачі адаптували ці імена для українського читача:

There was a table set out under a tree in front of the house, and the March_Hare and the_Hatter were having tea at it: a Dormouse was sitting between them.

Перед будинком під деревом стояв накритий стіл, за яким Солоний Заєць і Капелюшник пили чай. Вовчок сидів посередині і спав. (Г. Буршина)

Перед будинком, під деревом, був виставлений стіл, за яким пили чай Шалений Заєць та Капелюшник. Між ними спав як убитий Сонько-Гризун. (В. Корнієнко)

Антропонiм *Alice* обидва перекладачі подають “еквівалентним” і традиційним вже для радянського (переважно, російськомовного) перекладу ім'ям Аліса, а не транскрибують його як Еліс [3, с. 167]:

Alice thought the whole thing very absurd, but they all looked so grave that she did not dare to laugh.

Алісі це все здавалося досить безглуздом, але у всіх був такий серйозний вигляд, що вона не наважилася сміятися. (Г. Буршина)

Така церемонність здалася Алісі безглуздом, але всі мали такий поважний вигляд, що вона не посміла зареготати. (В. Корнієнко)

Частина антропонiма *William the Conqueror* у перекладі Г. Буршиної відтворена у формі адаптивного відповідника, а інша частина перекладена способом калькування. Наприклад:

William the Conqueror, whose cause was favoured by the pope, was soon submitted to by the English, who wanted leaders.

Вільгельм-завойовник, на боці якого стояв папа, швидко підкорив англійців, що були без керівників і звикли до узурпації та завоювань. (Г. Буршина)

З благословення папи римського Вільгельм Завойовник хутко підкорив англійців, яким бракувало вождів і для

яких узурпація та завоювання стали річчю вельми звичайною. (В. Корнієнко)

Метод транслітерування “ повного або часткового, поєднаного з транскрибуванням, – Г. Буршина застосовує для відтворення таких антропонімів як: *Edwin and Morcar – Едвін і Моркар, Edgar Atheling – Едгар Ателінг, Tillie*” – Тіллі, у той час як В. Корнієнко замінює деякі з вищезгаданих онімів зовсім іншими іменами:

Once upon a time there were three little sisters, – the Dormouse began in a great hurry; – and their names were Elsie, Lacie, and Tillie.

Були собі три сестрички, – швиденько почав Вовчок, – і звали їх Ельзі, Лейсі та Тіллі. А жили вони на дні колодязя... (Г. Буршина)

Колись давно жили собі три сестрички, – швидко заторохтів Сонько, – і звали їх Оліша, Асіла і Тільда. (В. Корнієнко)

Щодо зоонімів, то більшість з них були перекладені, оскільки назви тварин мають свої відповідники в українській мові:

The frightened Mouse splashed his way through the neighbouring pool...

Злякана Миша хлюпотіла в озері неподалік... (Г. Буршина)

Злякана Миша хлюпотіла в озері неподалік... (В. Корнієнко)

Майже всі англійські топоніми, що присутні у творі, мають відповідники в українській мові, зазначені у словниках: *England – Англія, France – Франція, New Zealand – Нова Зеландія, Australia – Австралія, London – Лондон, Paris – Париж, Rome – Рим*, а топонім у назві твору було передано способом калькування: *Wonderland – Країна Чудес / Дивокрай.*

“Alice in Wonderland”

“Аліса в Країні Чудес” (Г. Буршина)

“Алісині пригоди у Дивокрайі” (В. Корнієнко)

Таким чином, назви казкових героїв перекладають, адаптуючи під цільову аудиторію та закріплюючи за ними певне предметно-логічне значення, у безлічі різноманітних контекстів [3, с. 122]. Як показує проведений аналіз, деякі назви мали свої історичні

укорінені в українській мові традиційні варіанти, якими послуговувалися у перекладах Г. Буршина та В. Корнієнко, при цьому головною задачею було збереження авторського стилю Льюїса Керола.

Список використаної літератури

1. Виноградов, В. С. (2001). Введение в переводоведение (Общие и лексические вопросы). Москва: ИОСО РАО, 224 с.
2. Кочерган, М.П. (2005). Вступ до мовознавства. Київ: Академія, 368 с.
3. Кухаренко, В. А. (2002). Интерпретация текста. Одесса: Латстар, 292 с.
4. Липовецкий, М.Н. (1992). Поэтика литературной сказки. Свердловск: Урал, 183 с.
5. Керрол, Л. (1976). Аліса в країні чудес. Переклад з англ: Галина Буршина. Київ: Веселка, 143 с.
6. Керрол, Л. (2006). Алісині пригоди у Дивокраї. Тернопіль: НК-Богдан, 208 с.
7. Carroll, L. (2009). Alice in Wonderland and Through the Looking-Glass. Москва: Юпитер-Интер, 272 с.

УДК 811.111'25:378(410)

Будник С. В.

Науковий керівник: канд. філол. наук Молодча Н. С.

ДО ПИТАННЯ ПЕРЕКЛАДУ АКАДЕМІЧНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ (на матеріалі найменувань навчальних курсів філологічного напрямку університетів Великої Британії)

Аннотация. В статье предлагается определение понятий «термин» и «номен». Анализируются структурно-семантические особенности академических номенклатурных единиц. Особое внимание уделяется определению стратегии перевода наименований курсов филологического направления британских университетов с английского языка на украинский.

Ключевые слова: академический дискурс, академическая номенклатура, стратегия перевода, терминология

Annotation. The notion of “terminological unit” and “nomenclature unit” is defined. The analysis results of structural and semantic features of academic nomenclature units is presented. The translation strategy of philological courses nomenclature offered at the British universities from English into Ukrainian has been suggested.

Key words: academic discourse, academic nomenclature, terminology, translation strategy

Питання пошуку еквівалентів англомовної професійної лексики у зв'язку з глобалізацією та стрімким розвитком знання стає невід'ємною реальністю для фахівців різних галузей. Адекватна інтерпретація номенклатурних утворень, які складають терміносистему англомовного академічного дискурсу (АД), дає можливість суб'єктам вищої освіти динамічно адаптуватися в сучасних світових системах вищої освіти і ефективно функціонувати в контексті академічної мобільності. Вищезазначене, а також недостатня ступінь вивченості системно-структурних характеристик англомовних найменувань навчальних курсів, визначення стратегії перекладу їх українською мовою визначають **актуальність** даного дослідження.

Об'єктом дослідження виступають англомовні академічні номенклатурні одиниці (АН), **предметом** аналізу – їх системно-структурні особливості, а також способи перекладу англомовних академічних номенів українською мовою.

Матеріалом дослідження слугували 35 найменувань курсів філологічного спрямування, які пропонуються в кращих університетах Великої Британії за рейтингом PricewaterhouseCoopers і представлені на їхніх офіційних сайтах [8; 9].

Мета дослідження полягає у визначенні стратегії та алгоритму відтворення англомовних найменувань навчальних курсів українською мовою.

Невпинний прогрес суспільства обумовлює появу та розвиток усе більшої кількості різноманітних галузей знань і сфер діяльності людини. У зв'язку з цим збільшується обсяг фахової лексики, яка є дуже важливим і необхідним компонентом в інституційному комунікативному.

Лексичними особливостями науково-технічної і фахової літератури є насиченість тексту термінами та термінологічними сполученнями. Терміни представляють собою слова чи слово-

сполучення, які позначають поняття, що використовуються в певній галузі знання з максимально точним смисловим визначенням та мають ті ж лінгвістичні властивості, як і інші одиниці словникового складу [7, с. 636]. Основними ознаками терміну є системність, наявність дефініції, тенденція до однозначності в межах свого термінологічного поля, тобто термінології певної галузі, стилістична нейтральність, точність семантики, висока інформативність [4, с. 682].

Галузеві назви формують лексичний шар, у межах якого має місце чітка організація найменувань, що утворюють дрібніші групи, – номенклатурні сполучення, які називають основні поняття конкретної галузі науки, техніки та інших видів людської діяльності.

Номенклатура – це сукупність умовних символів, графічних позначок, греко-латинських назв на позначення певного маркування. Номенів існує велика кількість, вони функціонують у сфері спеціальної комунікації. Номени вільно використовуються поза контекстом, оскільки якості речей, що називаються, не змінюються від використання їхніх назв у науковій або побутовій галузі спілкування [5, с.10]. Номени, на відміну від термінів, мають високу номінативність, називають одиничні поняття, не прив'язані контекстуально, характеризуються частотним використанням у розмовно-побутовому стилі мови [3, с. 174].

АД визначено як окремих інституційно-обумовлений різновид комунікації, яку університетська/академічна спільнота використовує для спілкування та обміну інформацією в межах різних видів діяльності вищих навчальних закладів, і яка характеризується власною специфічною терміносистемою, поняттєвим апаратом та особливою «мовою», що відбиває певну систему цінностей [2].

Академічні номенклатурні утворювання відображають різноманітну діяльність вищого навчального закладу. В АД, який відображає комунікацію у вищому навчальному закладі, недостатньо вивчені найменування навчальних курсів, що входять до складу програм філологічної підготовки [1; 6].

Комплексний аналіз номенклатурних одиниць, виявлення їх структурно-семантичних особливостей дозволяє докладніше ідентифікувати місто даної субсистеми в терміносистемі АД.

Крім того, аналіз структурно-семантичних особливостей номенів АД є невід'ємним етапом для успішного адаптування ННК з англійської мови на українську.

Дані вибірки вказують на те, що британські провідні університети пропонують курси філологічного напрямку, які зосереджуються в 3 блоках – лінгвістичної теорії (*Cognitive Linguistics, Language: Meaning and Use, Key Skills in Linguistics, Interactional Linguistics*), соціолінгвістики (*Language and Gender, Forensic Linguistics, Power of Language, The Politics of Language*), методики викладання другої мови (*Second Language Acquisition, Language and Pedagogic Practice, Second Language Acquisition and Learning (TESOL)*).

Під час дослідження ми з'ясували структурні особливості (британських) академічних номенів. Згідно з даними вибірки, більшість з них має багатокомпонентну структуру – 47% складають чотирьохкомпонентні назви (*Foundations of English Studies*), серед яких превалює наступна структура: N+N+Conj+N. Найменш чисельними є групи 5- і 7-компонентних номенів, побудованих за моделями Num+Adj+N+Conj+N і Adj+N+V+Prep+N+Prep+N (*Discourse Analysis: Looking at Language in Use*).

Стратегія перекладу академічних номенклатурних одиниць (ННК) здійснюється у два основні етапи.

Етап 1. Аналіз лінгвальних і позалінгвальних характеристик номену.

1.1. Структурно-компонентний (синтаксичний) аналіз вихідного номену. Реципієнт досліджує компонентну структуру одиниці, ідентифікує опорне, стрижневе слово.

1.2. Аналіз анотації курсу, що міститься у каталозі освітніх програм і відповідному переліку курсів зарубіжного внз, із застосуванням знання відповідної галузі для з'ясування значення номену.

1.3. З огляду на структурно-семантичний аналіз й інформацію щодо змісту курсу визначається проміжне значення номену, для якого здійснюється пошук відповідності, аналогу, або адекватного варіанту перекладу українською мовою.

Етап 2. Пошук еквівалентного курсу, запропонованого в пере-

ліках курсів українських ВНЗ, з урахуванням екстралінгвістичних ресурсів. Відтворення безеквівалентних англомовних номенклатурних одиниць українською мовою потребує професійних компетенцій перекладача, а також звернення до консультантів, які є експертами в галузі.

Під час дослідження ми з'ясували, що найбільш продуктивним способом перекладу академічних номенів є комбінований спосіб, у якому інтегруються калькування й адаптація, калькування й конкретизація, конкретизація й адаптація тощо.

Проаналізуємо переклад наступних академічних номенів.

Приклад № 1. Для інтерпретації назви курсу Language and Gender, який викладається в університеті Лідса (англ. University of Leeds), насамперед аналізуємо структурно-компонентні особливості номенклатурної одиниці. Назва складається з трьох компонентів, його структуру можна схематично зобразити так: N+Conj+N. Анотація курсу свідчить, що в рамках вказаного курсу вивчається взаємозв'язок між мовою, статтю та сексуальністю в контексті англомовних текстів ЗМІ, які підтримують культурні уявлення про гендерну ідентичність [11]. Пошук аналогу в системі МР не виявив наявності курсів з подібним контентом. Тому в даному випадку для досягнення взаєморозуміння щодо контенту дисципліни, ми використовуємо спосіб калькування і пропонуємо перекладати назву курсу Language and Gender як Мова і гендер.

Приклад № 2. Для того, щоб адекватно перекласти назву курсу Second Language Acquisition and Learning, який також викладається в університеті Лідса, після проведення структурного аналізу звертаємось до анотації курсу, згідно з якою в межах даного курсу виробляється базове розуміння сучасних поглядів на процеси використання та вивчення (другої) іноземної мови [11]. Наявність аналогічного курсу з відповідною назвою в системі МР дає можливість перекладати ННК Second Language Acquisition and Learning як Методика викладання (другої) іноземної мови [10].

Перспективи подальших розвідок ми вбачаємо в дослідженні особливостей перекладу інших видів академічних номенів з урахуванням їх лінгвальних і позалінгвальних характеристик.

Список використаної літератури

1. Будник, С. В., Молодча, Н. С. (2019). Стратегія перекладу академічних номенклатурних одиниць. Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук : міжнар. наук.-практ. конф. Луцьк, с. 408–410.
2. Молодчая, Н. С. (2019). Ретроспектива дослідження речевого творчества (на матеріалі інноваційної лексики англійського академічного дискурсу). Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», додаток до 25 т., с. 290–302.
3. Нахапетова, О. В. (2014). Співвідношення понять термін, номен, номенклатура у назвах спорідненості і свояцтва. Вісник донецького національного університету. Сер. Б : гуманітарні науки, 1–2. Режим доступу : <http://jvestnik-b.donnu.edu.ua/article/view/2493/2527>.
4. Русанівський, В. М. (2004). Українська мова: енциклопедія. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. Available at: http://chtyvo.org.ua/authors/Rusanivskyu_VM/Ukrainska_mova_Entsyklopedia.
5. Вознюк, Г. Л., Булик-Верхола, С. З., Гнатюк М. В. та ін. (2010). Термінологічна лексика в системі професійного мовлення: .]. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 92 с.
6. Тоболь, В. В., Молодча, Н. С. (2018). До питання дослідження академічних номенів (на матеріалі найменувань навчальних курсів лінгвістичного напрямку Гарвардського університету). Наука і молодь в ХХІ сторіччі. Полтава : ПУЕТ, с. 317–320.
7. Дітель, О. А. та ін. (ред.). (2002). Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 742 с. Available at: http://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf.
8. Lancaster University. Available at: <https://www.lancaster.ac.uk>. [Accessed 25.05.2020].
9. University of Leeds. Available at: <https://www.leeds.ac.uk> [Accessed 25.05.2020].

Додаткові джерела

10. Навчально-методичний комплекс навчальної дисципліни методика викладання іноземних мов Available at: http://fif.mdu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/07/НМК____Методика.pdf (дата звернення 25.05.2020).
11. Module and Programme Catalogue. Available at: <http://webprod3.leeds.ac.uk/catalogue/dynmodules.asp?Y=201920&F=P&M=EDUC-1040> [Accessed 25.05.2020].

УДК 811.111'42

Гарбуз Ю. В.*Науковий керівник: канд. філол. наук, доцент Змійова І. В.*

ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКОГО СТИЛЮ СТІВЕНА КІНГА

Аннотация. В статье рассматривается понятие «идиостиль», который формируется под влиянием мировосприятия писателя, его характеристики. Анализируются особенности авторского стиля Стивен Кинга в литературе ужасов: документальность, ненормативная лексика, экспрессивность.

Ключевые слова: авторский стиль, документальность, экспрессивность, идиостиль, литература ужасов, ненормативная лексика, Стивен Кинг.

Annotation. The article deals with the concept of 'idiostyle', which forms under the influence of the writer's worldview, his characteristics. We analyze the features of Stephen King's style in the horror literature: documentary, profane language, expressiveness.

Key words: author's style, documentary, expressiveness, horror literature, idiostyle, profane language, Stephen King.

Об'єктом дослідження є поняття ідіостилю письменника, зокрема особливості авторського стилю Стівена Кінга.

Метою роботи є аналіз особливих характеристик авторського стилю Стівена Кінга, який проводиться на *матеріалі* його творів.

Творчість кожного письменника є індивідуальною. У більшості випадків письменники міцно співпрацюють з літературним жанром, проте іноді вони виходять за рамки своєї творчості. Саме це стає причиною появи індивідуального стилю кожного автора. В літературознавстві це позначається як «ідіостиль». Дослідження лінгво-стилістичних особливостей дає можливість відрізнити індивідуальну неповторність письменника у його творах. Загалом, ідіостилем вважають те, що відображає індивідуальне світобачення і світосприйняття письменника через окремі специфічні мовні засоби чи їх оригінальне авторське використання [3, с. 236].

Індивідуальний стиль письменника нерозривно пов'язаний із

його творчою індивідуальністю, тому його можна розглядати як основну одиницю стильового аналізу, яка визначає його як домінуючу художньої форми й складається під впливом змісту, світогляду автора тощо. Це виявляється й у змісті, сюжеті, характерах, образності твору [2].

Стівен Кінг міцно завоював провідні позиції в жанрі *horror*, всі сімдесяті пройшли немов у тіні творчості цього письменника: досить сказати, що Кінг не тільки легалізував літературу жахів, він зробив її найпопулярнішою та ще й отримував за це великі доходи [3, с. 238].

Творчість Стівена Кінга лежить, безумовно, в царині масової літератури з її специфікою і особливою системою відносин з іншими типами літератури. Це не скасовує, а навіть ставить перед необхідністю дослідження книг популярного в усьому світі письменника, типового і в той же час неординарного представника жанрів *horror* і *сайнсфікшн* [6].

Твори письменника є кристалізованим виразом його головного світоглядного інтересу – до «незвичайного та потаємного в людській натурі» [5]. Глибинні сили і невиявлені потенції, що дремають в людях, природі і суспільстві, щоб одного разу вирватися назовні, невідомо перетворюючи навколишнє; таємничі лики буття, до пори нерозрізнені під оболонкою звичного, буденного, повсякденного, – такий стійкий об'єкт уваги С. Кінга [6]. Для творчості Стівена Кінга є характерним не лише жанр жахів, але й детективу, містики та наукової фантастики.

Для того, щоб оцінити наскільки великий внесок зробив Стівен Кінг, необхідно ознайомитися чим саме «король жахів» відрізняється від інших письменників жанру фантастики [4].

«Документальність» є однією з визначних особливостей індивідуального стилю Стівена Кінга. Адже автор використовує цей прийом у всіх своїх творах, протягом усієї літературної творчості. Наприклад, у романі *It* («Воно», 1986) автор наводить вирізки з газет, де є фотографії клоуна Пенівайза, котрий виманював дітей до свого лігвища, а потім там насолоджувався їх страхами. Адже лише з першого погляду можна подумати, що цей клоун дуже привітливий та милий, поки не приблизитись до нього та не побачити його справжнє обличчя [6]. Наприклад:

They ran an article about that game in the newspaper a

few years after, and it seemed like just about a million folks from New York claimed they were there in the ballpark that day /“It”, p. 402/
The Derry News again. The headline: JAPAN SURRENDERS – IT’S OVER! THANK GOD IT’S OVER! A parade was snake-dancing its way along Main Street toward Up-Mile Hill. And there was the clown in the background, wearing his silver suit with the orange buttons, frozen in the matrix of dots that made up the grainy newsprint photo, seeming to suggest (at least to Bill) that nothing was over, no one had surrendered, nothing was won, nil was still the rule, zilch still the custom; seeming to suggest above all that all was still lost /“It”, p. 455/

Ще однією з основних характеристик індивідуального стилю Стівена Кінга є використання ненормативної лексики у його творах. Мабуть, це помітив кожен фанат його творчості. Таким чином, Стівен Кінг намагається передати весь спектр емоцій героїв романів. Для цього автор використовує лайку, образливі слова, вульгаризми [1]. Наприклад:

*“You bastard”, Morrison said helplessly. He felt close to tears. “You dirty, filthy bastard” /“Quitters, INC.”, p. 4/
“You’re gonna fucking kill yourself,” Ricky Lee whispered /“It”, p. 57/*

Експресивність у творах С. Кінга як невід’ємна властивість мови впливає на поведінку і внутрішню духовну діяльність людини. У будь-якому тексті вона виступає як засіб прагматики, виявляючи мовну стратегію автора і стаючи одним із засобів мовного впливу на читача [1].

Серед різноманітних експресивних засобів є:

– слова, які використовує мовець з метою послатися на будь-який факт, літературне і інше джерело, на своє попереднє висловлювання *hence, such, then, too, thenceforward, tom mind, as you say* тощо. Наприклад:

“As a treatment, it leaves something to be desired.” Morrison said mildly. “There’s a news-stand in the lobby of this very building. And they sell all brands.”
“As you say,” Donatti said /“Quitters, INC.”, p. 3/
So if you’re standing there feeling like the world’s grandest

asshole, saying “th-th-this buh-buh-buh-buh” over and over like a broken record, you switched over to French and “celivre” would come flowing off your tongue. Worked every time. And as soon as you said it in French you could come back to English and say “this book” with no problem at all /”It”, p. 95/

– слова, за допомогою яких вводяться приклади, пояснення, уточнення раніше сказаного *say, for instance, suppose we take, for example* тощо, наприклад:

Suppose Bill’s call had really been from Ralph Foster, inviting him down to the Plow and Barrow for an hour of arm-wrestling or backgammon, or maybe from Freddie Firestone, the producer of Attic Room, on some problem or other? /”It”, p. 96/

In the year 1930, for instance – the year the Black Spot burned – there were better than one hundred and seventy child disappearances in Derry – and you must remember that these are only the disappearances which were reported to the police and thus documented /”It”, p. 107/

– слова і синтаксичні конструкції, які виражають сумніви, роздуми, оцінку: *it seems, no doubt, no wonder, in a sense, at any rate, at best, at least, no wonder*, наприклад:

You know, I rather like you, Mr. Norris. You’re vulgar and you’re a piker, but you seem to have heart. Marcia said you did. I rat her doubted it. Her judgment of character is lax. But you do have a certain... verve. Which is why I’ve set things up the way I have. No doubt Marcia has told you that I am fond of wagering /”The Ledge”, p. 6/

– риторичні питання:

He was an old man, and he’d had two heart attacks. Was I going to call him and tell about Katrina’s letter so soon after we’d been in L. A.? To do that might very well have killed him /”Last Rung on the Ladder”, p. 7/

It’s an NCO club, don’t you see? Every one of those black boys is a bucky-tail private /”It”, p. 290/

Експресивні синтаксичні конструкції допомагають читачеві заглянути в найпотаємніші куточки людської душі і змушує задуматися про деякі аспекти дійсності, щоб надати тексту

велику яскравість і виразність. Саме це відрізняє Стівена Кінга від інших сучасних англомовних авторів [5].

Таким чином, без розуміння авторського стилю письменника стає неможливою передача у перекладі всіх відтінків, емоцій і значень, які автор оригіналу заклав у свої твори.

Список використаної літератури

1. Кикоть, В. М. (2015). Особливості художнього стилю творів Стівена Кінга. *Rusnauka: філологія, риторика та стилістика*. URL: http://www.rusnauka.com/42_PRNT_2015/Philologia/2_203030.doc.htm (дата звернення: 18.05.2020).

2. Корнієнко, А. І., Бугайова А. С. (2016). Ідіостиль автора: мовно-літературознавчий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія, 25, т. 1, с. 36–38.

3. Мацько, Л. І. та ін. (2003). *Стилістика української мови: підручник*. Київ: Вища школа, 462 с.

4. Миронов, Р. Катерина ужасного в произведениях Стівена Кінга. *Ивановский государственный университет: научная деятельность*. URL: <http://ivanovo.ac.ru/cyberpar/stephenking.htm>. (дата звернення: 18.05.2020).

5. Пальцев, Н. (1987). *Страшные сказки Стівена Кінга. Фантазии и реальность: Послесловие к книге «Мертвая зона»*. Москва: Молодая гвардия, URL: <http://kingclub.narod.ru/wdove/WIN1251/terror.htm> (дата звернення: 18.05.2020).

6. Тлеупова, А. М. (2012). Художнє своєрідність творів С. Кінга. *Філологія і лінгвістика в сучасному суспільстві*. Москва: Ваш поліграфічний партнер, с. 45–47. URL: <https://moluch.ru/conf/phil/archive/27/2295/> (дата звернення: 18.05.2020).

7. King, St. (1947). It. Publisher: Hodder & Stoughton, 712 p.

8. King, St. (1978). Last Rung on the Ladder. Publisher: Doubleday, published in Night Shift, 12 p.

9. King, St. (1976). The Ledge. Publisher: Doubleday, published in Night Shift, 21 p.

10. King, St. (1978). Quitters Inc. Publisher: Doubleday, published in Night Shift, 7 p.

Деканенко К. И.

*Научный руководитель: канд. филол. наук,
профессор Тимошенко Т. М.*

ДЕТЕКТИВ КАК ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЖАНР (на материале творчества Агаты Кристи): ПРОБЛЕМЫ ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЯ И ПЕРЕВОДА

Анотація. В статті розглядається детектив як літературний жанр. Безпосереднім об'єктом дослідження є творчість королеви детективного жанру – Агати Кристи – ідейна спрямованість її романів, їх художні особливості, побудова сюжету, перекладацькі засоби, що дозволяють зберегти як усю повноту змісту, так і особливості індивідуальної манери автора.

Ключові слова: детектив як літературний жанр, схема класичного детективу, перекладацькі засоби адекватної передачі змісту та форми оригіналу.

Annotation. The article deals with the detective story as a literary genre. The immediate object of the research is the creative activity of the detective genre queen Agatha Christie – the message of her novels, the literary characteristics, arranging the plot and translation devices that make it possible to preserve both all the details of the original content and the peculiarities of the author's individual manner.

Key words: detective as a literary genre, the outline of a classical detective story, translation devices of an adequate rendering of the original content and form.

«Его разнообразью нет конца. Пред ним бессильны возраст и привычки». Детективный рассказ – явление настолько обширное и многоликое, до того богатое нюансами и оттенками, к тому же имеющее все признаки драмы, включая такие неперемные её составляющие, как присутствие в сюжете опасности, тайны и изучение природы человеческих страстей, что просто невозможно обозначить его четкие рамки и границы [4, с. 5].

Возникновение детективной литературы обычно связывают с Э. По, его новеллами “The Murders in the Rue Morgue” (1841), “The Mystery of Marie Roget” (1842–1843), “The Purloined letter” (1844). В них впервые объединились и стали доминирующими

черты, порознь встречавшиеся и ранее в художественной литературе: таинственное преступление стало темой, обостренная наблюдательность и изобретательная логика – основными достоинствами героя, разгадка тайны – сюжетом, увлекательность розыска – пафосом произведения [3, с. 606].

Огюст Дюпен, успешно раскрывший кошмарное двойное убийство на улице Морг, стал первым в ряду добровольных борцов с преступностью.

На страницах произведений британских писателей появляются блестящие сыщики, убежденные борцы за торжество справедливости, вдумчивые аналитики, умеющие выстраивать безупречные логические цепочки, выводящие на чистую воду самых хитроумных преступников. Они действуют либо в содружестве с полицией, либо независимо от правоохранительных органов.

Самым широко известным стал непревзойденный Шерлок Холмс, сошедший со страниц повестей и рассказов А. Конан Дойла и ставший персонажем мировой литературы, многочисленных театральных постановок и кинофильмов [11, с. 429].

20-ые годы 20 столетия, по определению литературоведов, считаются «золотым веком» детективного жанра.

В 1920 году выходит первый роман Агаты Кристи “The Mysterious Affair At Styles”, где ведет расследование преступления частный детектив бельгиец Эркюль Пуаро.

В 1930 году публикуется роман “The Murder at the Vicarage”, где в качестве детектива выступает пожилая сельская жительница мисс Марпл, добрая, мягкая, деликатная, но удивительно наблюдательная, непримиримо относящаяся к злоумышленникам и обладающая поразительной интуицией, позволяющей ей раскрывать самые хитро спланированные преступления.

Романы Агаты Кристи “The Murder of Roger Ackroyd” (1926), “Peril at End House” (1932), “Lord Edgware Dies” (1933), “Murder on the Orient Express” (1934), “Why Did Not They Ask Evans?” (1934), “The ABC Murders” (1936), “Death on the Nile” (1937), “Murder in Mesopotamia” (1938), “Ten Little Niggers” (1939) завоевали их автору огромную популярность не только в Англии, но и во многих других странах, а также титул королевы детективного жанра. Романы Агаты Кристи свидетельствуют

о её тонкой наблюдательности и глубоком знании человеческой психологии.

В своих романах она мастерски организует игру с читателем, делая его участником процесса раскрытия преступлений.

По многим романам Агаты Кристи созданы кинофильмы и театральные постановки, а Эркюль Пуаро и мисс Марпл известны читателям всего мира.

Романы Агаты Кристи относятся к типу канонического «интеллектуального» детектива, строившегося по классической модели: преступление – расследование – разгадка.

Однако в ряде случаев автор нарушает постулаты, сформулированные представителями этого направления. В романе “The Murde of Roger Ackroyd” преступником оказывается рассказчик, а мисс Марпл, раскрывшая немало преступлений, во многих случаях руководствуется своей женской интуицией.

Детектив как литературный жанр предусматривает построение сюжетной линии, при которой тайна преступления до конца остается неразгаданной и держит читателя в напряжении. Агата Кристи и в этом случае поступает, как новатор – она реализует в своих детективах концепцию «честной игры» по отношению к читательской аудитории: когда автор дает все улики, позволяющие читателю раскрыть тайну раньше великого сыщика [1, с. 436].

Проблемы перевода определяются характером жанра, сюжетом и особенностями литературной манеры автора оригинала.

Основная задача переводчика – сохранить в переводе как всю полноту содержания оригинала, так и его художественные особенности.

Для выполнения адекватного перевода существует система переводческих технологий и приемов, разработанных теоретиками и практиками перевода: Л. С. Бархударовым (1968, 1975), В. Н. Комиссаровым, Я. И. Рецкером, В. И. Тарховым (1960), Я. И. Рецкером (1974, 1982), В. Н. Комиссаровым (1973, 2002), В. И. Карабаном (2001). В работе В. И. Карабана рассматриваются следующие переводческие приемы: транскодирование (транскрипция и транслитерация), дословный или буквальный

перевод, прямой эквивалент и различные трансформации (контекстуальная замена, смысловое развитие, антонимический перевод, описательный перевод, конкретизация и генерализация значения слов, опущение или добавление слов, замена частей речи) [7].

Рассмотрим использование этих приемов на примерах перевода рассказов Агаты Кристи.

Путем *транслитерации* (передача написания) или *транскрипции* (передача произношения) передаются географические названия и собственные имена: Poirot – Пуаро, Knightsbridge – Найтсбридж; New York – Нью Йорк; Jane White – Джейн Уайт (*транскрипция*). London – Лондон; Robinson – Робинзон; Jerald Parker – Джеральд Паркер (*транслитерация*).

Прямой эквивалент

I a mat your service, Lady Willard. – Як Вашим услугам, леди Вилард.

Комбинированное транскодирование плюс добавление слов, плюс замена частей речи.

I was about to suggest that you should lunch with me at the “Cheshire Cheese”. – Я хотел предложить Вам позавтракать со мной в кафе «Чеширский Сыр».

Контекстуальная замена

For Lord’s sake, have you gone completely balmy? – Ради Бога, Вы что, совсем спятили?

Описательный перевод

Where there is a will there is a way – если хорошо постараться, то все получится.

Анализ переводов художественных произведений позволяет сделать выводы, что их адекватный перевод предусматривает у переводчика высокий уровень владения иностранным и высокую культуру владения родным языком, а также достаточный запас фоновых знаний в области истории, культуры, искусства страны, в которой создан оригинал, умение и навыки литературоведческого анализа и литературные способности для сохранения особенностей индивидуальной манеры автора в переводе.

Список использованной литературы

1. Анджапаридзе, Г. (2003). Не только о детективе. М., с. 56–57.
2. Брин, Д. Л. (2014). Предисловие. В: Энн Перри, ред. Английский детектив. Харьков, Белгород: КСД, с. 12–33.
3. Вольский, Н.Н. (2006). Загадочная логика. Детектив как модель диалектического мышления. 15 с.
4. Гачечиладзе, Г. (1982). Художественный перевод и литературные взаимосвязи. 2-е изд. М.: Наука, 100–110 с.
5. Казакова, Т.А. (2002). Художественный перевод. СПб., с.29–32.
6. Кайуа, Р. (2000). Детективная повесть. М., 72 с.
7. Карабан, В. І. (2001). Переклад англійської наукової і технічної літератури, часть 2 – Вінниця: Нова Книга 2001 – 302 с.
8. Кестхейи, Т. (1998). Анатомия детектива. М.: Просвещение, 1998. – 266 с.
9. Сурков, А. А. (1964). Краткая литературная энциклопедия. Москва: Сов. энцикл., т. 2, с. 606.
10. Перри, Э. Введение / Энн Перри // Английский детектив; под ред. Энн Перри; пер. с англ. В. Михалюка. – Харьков, Белгород: КСД, 2014. – С. 5–11.
11. Тимошенко, Т. М. (2015). Детектив: историческая динамика литературного жанра. *Ученые записки «ХГУ НУА»*, т. 21, с. 428–437.
12. Christie, A. (1976). Selected stories. М.: Progress Publishers, 333 p.

УДК 811.111'25:82-225

Делюкіна К. Д.

*Науковий керівник: канд. філол. наук,
професор Тимошенко Т. М.*

АНТИУТОПІЯ ЯК ЗРАЗОК САТИРИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ЖАНРОВО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ

Аннотация. В статье рассматривается повесть Джорджа Оруэла ‘Animal Farm’ – один из блестящих образцов литературных произведений жанра «антиутопия», анализируются идейная направленность, система образов и художественных средств оригинала и способы их сохранения и передачи в переводе.

Ключевые слова: антиутопия, сатира, реалія, квазиреалія, переводческий прием.

Annotation. the article deals with the tale 'Animal Farm' by George Orwell, one of the brilliant samples of literary works of the antiutopia genre. The message of the tale, the system of its images and stylistic devices as well as the ways of their preservation and rendering in translation are analyzed.

Key words: antiutopia, satire, realia, quasi-realialia, translation device.

Антиутопія – це літературний жанр, який зображає суспільний лад або становище в суспільстві в сатиричному плані як щось жахливе та відштовхуюче. Цей жанр несе могутній критичний заряд, перш за все спрямований проти реально існуючих (у теперішньому або майбутньому) політичних систем. У жанрі «антиутопія» написані твори англійського письменника Дж. Оруела 'Animal Farm' та '1984'. В цих творах на ряду з неприйняттям комуністичної та іншого роду тиранії, звучить гостре почуття розгубленості з приводу можливостей бездушної технократичної цивілізації.

Твори жанру антиутопії характеризуються наочністю висвітлення соціальних проблем (культурних та моральних цінностей, норм соціальної взаємодії, поведінки, поглядів, та переконань), акцентами на проблемах суспільства, а також показовістю наслідків бажання досягнути утопічних ідеалів. Ми розглядаємо антиутопію як літературний жанр, що зображує уявлюване майбутнє в похмурому, песимістичному світлі, і як те, в якому ставиться під сумнів можливість досягнення в ньому соціальних ідеалів, а також різко критикуються образи майбутнього, в якому пригнічені свобода та індивідуальність.

Твори, літературної спадщини та сьогодення, що належать до жанру антиутопії, є невичерпними ресурсами для аналізу соціальних, політичних, та моральних проблем різних періодів. Яскравим прикладом є твір Джорджа Оруела 'Animal Farm', що несе яскраво висловлений соціальний заряд, спрямований проти тоталітарних режимів. Даний твір є алегорією на революцію 1917 року і на подальші події в СРСР під час епохи сталінізму. У творі розкриваються моральні цінності персонажів, їх волевиявлення щодо досягнення певних цілей (а саме створення та підтримання колгоспу тварин), та, в решті решт, наслідки, до яких призводять такі дії. В повісті надається яскрава картина суспільства, у якому все визначається диктатором: його необмежена та ніким не контрольована влада, трудовий обов'язок усіх членів

суспільства, жорстоке покарання всіх незгодних, нетерпимість критики з боку пересічних членів суспільства. Сатиричний характер створеної в повісті картини посилюється за рахунок того, що в якості диктатора виступає кнур.

Цілком природно, що в будь-якому творі, який належить до жанру фантастики, наявні реалії та квазіреалії. Реалія визначається як предмет, поняття, явище, характерне для історії, культури, побуту, укладу певного народу, яка не зустрічається у інших народів [3:227].

Квазі – префікс, відповідний за своїм значенням словам «уявний», «вигаданий» [6:223].

Розглядаючи проблеми перекладу реалій та квазіреалій, ми спираємося на роботи таких вчених, як А. Є. Супрун, С. І. Влахов, С. П. Флорін, Е. А. Земская, Р.П. Зорівчак, Г. В. Чернов, Г. В. Шатков, які надають визначення цим термінам. С. І. Влахов і С. П. Флорін (1980) у своїй статті «И непереваемое переводимо» розбирають широкий спектр безеквівалентної лексики, одним із видів якої є реалія, та надають їй наступні характеристики: «Реалія – це слово, що називає елемент побуту чи культури, історичної епохи чи соціального устрою, специфічних рис певного народу чи країни» [5:2]. Автори також підкреслюють яскравий колорит реалій.

Вже у самій назві українського перекладу ‘Animal Farm’ «Колгосп тварин» вжито реалію, слово, що при зворотному перекладі з точністю не буде передавати весь колорит та доречність саме слова «колгосп», бо у іншій мові такого терміна не існувало, та єдиним еквівалентом є слово “farm”, дослівно – «ферма». У досліджуваному творі реалії використовуються як у мові оригіналу (у нашому випадку англійська), так і у мові перекладу (українська, російська). Оскільки у творі активно використовуються алюзії на радянське суспільство, при перекладі українською чи російською з’являється широке поле можливих варіантів перекладу того чи іншого слова за допомогою реалії, та, дивовижним чином, іноді переклади звучать доречніше і чіткіше, ніж оригінал. Даний твір є гарним підґрунтям для аналізу перекладу реалій саме за рахунок того, що вони з’являються із перекладом, їх утворює перекладач, що іноді створює враження більшої доречності перекладу, ніж оригіналу.

У нашому дослідженні для аналізу перекладу ми використали перший переклад твору українською мовою І. Чернятинського (1947), (один з перших перекладів 'Animal Farm' у світі), та більш сучасний переклад Юрія Шевчука (1991). Серед російськомовних перекладів було обрано переклад В. Прібиловського «Зверская ферма» та один із найпопулярніших перекладів цього твору російською Ілана Полоцка «Скотный двор».

Увесь вигаданий та побудований автором світ у повісті є суцільною квазіреалією – алюзією. Не можна уявити, що все це відбувається насправді, адже звірі не вміють розмовляти, не можуть організувати бунт, не можуть вигадувати соціальні порядки.

До реалій, що зустрічаються у творі, належать власні імена, які перекладаються різноманітними способами. У першому перекладі повісті І. Чернятинським українською мовою, Mr. Jones стає паном Джонсом, а свиня-засновник руху з Old Major стає Старим Марком, що, урахувавши алегоричність персонажу (алегорія на засновника комунізму), є доречним засобом перекладу (у даному випадку трансформаційний переклад). Деякі з імен, наприклад, Napoleon (укр. Наполеон) перекладалися способом транслітерації. Molly стає Марічкою, а, наприклад, Snowball – Біланом, що теж, як і в випадку із Старим Марком, є прикладом трансформаційного перекладу. Тож, можна зробити висновок, що навіть імена перекладаються різними способами, урахувавши доречність перекладу кожному персонажу, згідно з їх історією і з алегорією, яку використано в кожному випадку. Серед використовуваних засобів перекладу також зустрічається змішане та адаптивне транскодування (як, наприклад, віслук Benjamin (укр. Беніямін), калькування. Випадки описового перекладу зустрічаються дуже зрідка.

Збереження всієї повноти змісту і художніх особливостей літературного твору вимагає від перекладача володіння та коректного використання перекладацьких технологій, які виключають, або, принаймні, зводять до мінімуму втрати при перекладі.

Список використаної літератури

1. Орвелл, Дж. (2015). Колгосп тварин: повість; з англ. пер. Ю. Шевчук. Київ: Вид-во Жупанського, с.120.
2. Зорівчак, Р. П. (1989). Реалія і переклад (на матеріалі англословних перекладів української прози). Львів : вид-во при Львів. ун-ті, с. 216.
3. Краткая литературная энциклопедия (1971). М.: Советская энциклопедия, т. 6, с. 227.
4. Гром'як, Р. Т., Коваліва, Ю. І. та Теремок, В. І. (ред.). (2007). Літературознавчий словник-довідник. Київ: ВЦ «Академія», с.752.
5. Влахов, С., Флорин С. (1980). Непереводимое в переводе. Москва: Междунар. отношения.
6. Словарь иностранных слов. (1987). Москва: Русский язык, с. 223.
7. Orwell, G. (1945). *Animal Farm*. London: Secker and Warburg, pp. 112.
8. Mumford, L. (1979). *Utopian Literature*. *Dictionary of Literary Terms: Forms, Technique, Criticism*. [ed. by J. T. Shipley]. Boston : The Writers Inc., pp. 356.

УДК 81'255

Казак Я. О.

Научный руководитель: канд. пед. наук Гусленко И. Ю.

ЯЗЫКОВАЯ ЛОКАЛИЗАЦИЯ ПРИ АДАПТАЦИИ ТЕКСТА КОМПЬЮТЕРНЫХ ИГР

Анотація. Дана стаття присвячена темі локалізації та перекладу текстів комп'ютерних ігор. Визначені види локалізації та досліджене питання того, що є найголовнішим для перекладу текстів комп'ютерних ігор: адекватність чи еквівалентність. Актуальність даної теми полягає в необхідності аналізу специфіки локалізації відеоігор для того, щоб подолати труднощі їх перекладу.

Ключові слова: адаптація, комп'ютерна гра, переклад, локалізація.

Annotation. This article is devoted to translation and adaptation of video games. It deals with the types of localization and considers the issues of adequacy and equivalence of translation. It answers the question which of them is of the most importance for games translation. The research of the specific features of video games localization is very important for overcoming the difficulties of their translation.

Key words: adaptation, computer game, localization, translation.

Индустрия видеоигр приобретает все большую популярность. Продукты этой индустрии – компьютерные игры – реализуются не только на рынке страны производителя, но и на международных рынках, что требует, для соответствия требованиям целевой аудитории, помимо локализации программного обеспечения еще и адаптацию игр к новому культурному контексту и языку.

Проблема перевода компьютерных видеоигр находится в центре внимания многих исследователей. Особенности локализации компьютерных игр исследовали как зарубежные, так и отечественные ученые: М.А. Бернал-Марино, Л. Венути, А.Ф. Косталес, Г.Г. Слышкин, А.Н. Пашутина, А.В. Козуляев и другие. Например, общими проблемами дискурса видеоигр занимались К.В. Богданова, Л.В. Енбаева, М.Н. Харлашкин. М.А. Болотина изучала лексические проблемы при переводе видеоигр, А.Р. Рюкова – особенности интерпретации имен собственных.

Проблемы локализации компьютерных игр изучается уже несколько десятилетий, но все же остаются вопросы, которые еще требуют внимания исследователей-лингвистов. Популяризация компьютерных игр требует дополнительного изучения их адаптации для той или иной страны.

Цели данной статьи: выяснить отличия понятий «локализация» и «адаптация», конкретизировать виды локализации и понять, чем отличается перевод обычных текстов от текстов компьютерных игр.

Локализация – понятие относительно новое, но переводчиками используется уже давно. Согласно определению Л.А. Шерешевского, локализация – это процесс адаптации программного обеспечения под конкретные национальные требования [6, с. 1].

Близким к термину «локализация» можно назвать более известный термин «адаптация». Адаптация – понятие более широкое, оно подразумевает приспособление текста на всех уровнях языка – включая и грамматический, и лексический, и стилистический. А локализация, в свою очередь, – процесс адаптации иностранного текста к культурному контексту страны, на язык которой делается перевод. Другими словами, можно сказать, что локализация – это один из видов адаптации [1, с. 2].

Отношения между переводом и локализацией были не совсем определенными с самого возникновения этого явления. Упоминания о локализации были ограничены, поэтому многие считали, что перевод – это основа любого проекта локализации, но перевод занимает лишь треть всех процессов, обеспечивающих локализацию проектов [7].

Согласно А.Н. Пашутиной, традиционно различают следующие виды локализации:

- 1) бумажная локализация (руководство пользователя, рекламные материалы, надписи на коробке);
- 2) поверхностная локализация (заставка, копирайт, меню, логотип игры);
- 3) экономическая локализация (перевод игрового текста – интерфейс, субтитры, описание);
- 4) углубленная локализация (игра переозвучивается);
- 5) избыточная локализация (локализуются графические объекты);
- 6) глубокая локализация (производится адаптация сценария для конкретной страны) [5, с. 15–18].

При выборе локализации любой глубины все предыдущие должны автоматически включаться в нее. То есть, если есть решение украинизировать игровой звук, разумеется, нужно украинизировать и бумагу, и интерфейс меню и игровой интерактив и таким образом, часто речь идет о глубокой локализации.

При переводе любого текста, в том числе и текста видеоигры, главной задачей переводчика является адекватный и эквивалентный перевод. Но что важнее: адекватность или эквивалентность? Некоторые авторы противопоставляют эти определения, хотя между ними много общего. По мнению В.Н. Комиссарова термин «эквивалентный перевод» больше описывает соотношения текста оригинала и перевода, их одинаковые цели и функции в разных языковых культурах. Данный вид перевода больше ориентирован на результат перевода, тогда как адекватный перевод больше подходит для процесса и означает «хороший» перевод, который обеспечивает межкультурную и межъязыковую коммуникацию [3, с 185]. А согласно Е.И Курячей, при переводе и локализации компьютерных игр важное место занимает именно

адекватность, а не эквивалентность, так как именно она ставит на первое место передачу смысла, а не сохранения синтаксиса и морфологии [4, с. 36].

Рассмотрим это на примере из игры «Hand of Fate», где переводчик пытался достичь высокого уровня адекватности перевода, адаптировав собственные имена, которые должны ориентировать игрока:

Оригинал: The estate is located just **southeast** of here. I wish all of you the best of luck. Remember, once you're done at the **Seven Sun's** estate, it's imperative that you meet me back inside the **Flaming Fist** compound.

Перевод: Маєток розташований на **південному сході**. Я бажаю всім вам успіхів. Пам'ятайте, що як тільки-но ви впораєтесь в **Семи Сонцях**, ви обов'язково маєте зустрітись зі мною в **Полум'яному Кулаці**.

На протяжении всего времени перевода компьютерных игр, переводчики, в первую очередь, пытались оставить игровой опыт нетронутым и не использовали понятия «правильного» и «неправильного» перевода, потому что самым значимым принципом перевода является ожидания целевой аудитории [2, с. 55].

В статье рассмотрены виды локализации, выявлены отличия между «локализацией» и «адаптацией», а также выяснены различия между переводом обычных текстов и текстов видео игр. Таким образом, можно сказать, что локализация компьютерных игр является новым отдельным видом перевода, который еще развивается, и, который требует более тщательного изучения.

Список использованной литературы

1. Єлісеєва С. В. (2015). Переклад і локалізація у сфері інформаційних технологій. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]*. Серія: Філологія. Мовознавство [online], т. 255, вип. 243. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufm_2015_255_243_8.
2. Зилев, В.М. Сюткина, А.И. (2015). Локализация компьютерных игр и проблема её качества. *Молодой ученый*, 11, с. 181–184.
3. Комиссаров, В.Н. (1990). Теория перевода (лингвистические аспекты). Москва: Высш. шк., 253 с.
4. Курячая, Е.И. (2012). Игровой текст: перевод или моделирование?

Вестник ВГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация [online], 1. Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/igrovoy-tekst-perevod-ili-modelirovanie>.

5. Пашутина, А.Н. Локализация компьютерных игр: суть проблемы решения. Режим доступу: <http://www.dtf.ru/articles/read.php?id=1291>.

6. Шерешевский, Л.А. (2004). Особенности локализации программного обеспечения на примере SCADA системы WinCC. *Промышленные АСУ и контроллеры*, 7, с. 1.

7. Локалізація онлайн-відеоігор. Режим доступу: <http://sbt.localization.com.ua/article/lokalizatsiya-onlajnovikh-videoihor/>.

УДК 811.111'367.632

Комар Н. В.

Науковий керівник: канд. філол. наук, доцент Змійова І. В.

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОГО АРТИКЛЯ

Аннотация. В статье анализируются три типа артиклей: определенный, неопределенный и нулевой в различных функциях. Рассмотрены особенности употребления артиклей в определенных речевых ситуациях, а также способ их перевода.

Ключевые слова: артикль, способы перевода артиклей, типы артиклей, употребление артикля, функции артиклей

Annotation. The article analyzes three types of articles: definite, indefinite and zero in different functions. The peculiarities of the articles usage in certain speech situations as well as the way of their translation have been considered.

Key words: article, methods of article translation, types of articles, use of the article, functions of articles

Об'єктом дослідження є артикль як компонент категорії дейксіса, а *предметом* – його граматичні, лексичні та функціональні особливості, а також способи передачі англійських артиклів засобами української мови.

Мета роботи – вивчити специфіку вживання артикля в різних функціях і визначити способи його перекладу на українську мову.

Невід'ємною, сутнісною характеристикою людини, що

відрізняє його від усього навколишнього світу, є мова. Мова не просто відображає дійсність у свідомості людей, вона, перш за все, є найважливішим засобом спілкування людини. Загально-відомо, що єдиною формою існування мови є спілкування, тому всі характеристики мови як досліджуваного об'єкта завжди виводяться з динаміки мовної діяльності. Одним з основних засобів вираження всього цього є артикль, який визначають як «структурне слово, що характеризує іменник, пов'язаний з лексичним значенням цієї частини мови і з категоріями визначеності/невизначеності» [4, с. 362].

Артикль – це допоміжне слово перед іменником, яке уточнює його значення, тобто артикль – це визначник (детермінатив). Вибір визначника може бути систематизований: якщо перед словом можна поставити слово – *який-небудь, всякий, один, будь-який*, то потрібно вжити артикль **a, an**. Якщо можна поставити слово *цей* або *той*, то вживається артикль **the** [3, с. 36]:

The scarf is knitted by hand

Цей шарф пов'язаний на спицях (гачком)

Якщо можна поставити присвійний займенник *свій*, то вживають присвійний займенник. Якщо перед українським іменником можна поставити кілька, ніякий, які-небудь, то перед відповідним англійським іменником можна вжити неозначений займенник [5].

У сучасній англійській мові утвердилася концепція трьох артиклів: означений **the**, неозначений **a/an** і **нульовий** (значима відсутність артикля) [6, с. 90].

Вибір артикля і особливо його передача засобами іншої мови залежить від конкретної мовної ситуації:

1) У функції неозначеного займенника вживається неозначений артикль, який передається на українську мову займенниками *один, якийсь*:

There's a gentleman waiting for you in the hall

У холі вас чекає якийсь джентльмен

2) У функції числівника *один* використовується неозначений артикль. Він перекладається на українську мову цим числівником:

He didn't have a friend in the whole gigantic city

У всьому величезному місті у нього не було ні одного друга

3) У функції вказівного займенника можуть вживатися обидва артикля. Означений артикль зустрічається значно частіше і передається, як правило, займенниками *той, цей* тощо:

Miss Prism, more is restored to you than the handbag. I was the baby you placed in it /O. Wilde/

Міс Призм, вам повернули не тільки сумку. Я – та дитина, яку ви поклали в неї

Неозначений артикль у цій функції, в основному, передається займенником *такий* [2, с. 209]:

The only sensible solution is a peace which envisages the withdrawal of all foreign troops

Єдиним розумним рішенням є така мирна угода, яка передбачає виведення всіх іноземних військ

Неозначений артикль може передаватися на українську мову негативною часткою «ні» або словом з негативним значенням (якщо перед означений іменником стоїть негативна частка *not*):

You were not following a word

Ви не чули жодного слова

4) Означений артикль може також перекладатися українською мовою:

а) ідентифікуючими займенниками *весь, вся, все / цілий*:

He looked up and saw that the room was lifting

Він підняв голову і йому здалося, що вся кімната ходить ходуном

б) прикметником або дієприкметником, який став прикметником (відповідно до контекстуального значення):

It is necessary to check the oil level in the morning

Наступного ранку необхідно перевірити рівень масла

с) часткою, яка підкреслює займенник (отриманий з прикметника), числівник, або іншою частиною мови, в залежності від контексту:

The procedure was replicated the next day

На другий же день процедуру повторили

5) Нечастий, але цікавий і складний випадок, вживання означеного артикля в емпатичній функції. У цьому випадку він набуває значення прикметника в найвищому ступеню. Сам ж прикметник у тексті відсутній, його треба визначити на основі контексту і ввести в речення. Якщо перекладач не помітить

емфатичної функції артикля, речення може просто втратити сенс. У міркуваннях леді Брекнелл з п'єси О. Уайльда «Як важливо бути серйозним» відповідний зміст прикметника – *належний, респектабельний*. Наприклад:

I need hardly tell you that in families of high position strange coincidences are not supposed to occur. They are hardly considered the thing /O. Wilde/

Думаю, вам не треба говорити, що в аристократичних сім'ях не допускають дивних збігів. Чи їх можна вважати цілком респектабельною річчю

б) Артикль з власними іменами.

Неозначений артикль перед власною назвою може позначати приналежність до певної сім'ї:

His wife is a Montgomery

Його дружина з сім'ї Монтгомери

Крім того, неозначений артикль з власними іменами може набувати значення емпізи. У цьому випадку він перекладається українською мовою за допомогою або займенника *сам*, або прикметників *цілий, новий, справжній*:

Even a Napoleon couldn't win this battle

Навіть сам Наполеон не зміг би виграти цей бій

Пильну увагу вивченню питань вживання і перекладу артиклів приділяє

В.Н. Комісаров, який дотримується думки, що англійський артикль (означений і неозначений) не має в українській мові безпосередніх відповідностей, і тому у більшості випадків опускається. Це явище називається нульовим перекладом, тобто відмовою від передачі значення граматичної одиниці внаслідок його надмірності. Граматичне значення нерідко дублюється в висловлюванні за допомогою інших лексичних або граматичних засобів. У таких випадках безеквівалентна одиниця отримує в перекладі «нульову відповідність», тобто, просто кажучи, опускається [1, с. 149]:

Give me the book that you bought yesterday

Дай мені книгу, яку ти купив вчора

Звернення до проблеми артиклів в англійській мові обумовлено не стільки невивченістю проблеми, як відсутністю суворой теоретичної основи, що дозволяє вирішувати багато питань, що

стосуються безпосереднього функціонування аналізованих мовних одиниць. Множинність значень, приписуваних кожному з артиклів, насправді виявляється описом аспектів функціонування (стилістичних і комунікативних функцій) єдиного системного значення кожного з них.

Список використаної літератури

1. Комиссаров, В.Н. (1990). Теория перевода (лингвистические аспекты). Москва: Высш. шк., 253 с.
2. Прозоров, В. Г. (1998). Основы теории и практики перевода с английского языка на русский. Москва: Наука, 234 с.
3. Рейман, Е.А. (1988). Английский артикль: коммуникативная функция. Ленинград: Наука, 115 с.
4. Смирницкий, А.И. (1959). Морфология английского языка. Москва : Наука, 440 с.
5. Фестиваль педагогических идей «Открытый урок». (2010). [online]. Москва. URL: <http://festival.1september.ru/articles/567388/> (дата звернення 12.05.2020).
6. Штеллинг, Д.А. (1996). Грамматическая семантика английского языка. Человеческий фактор в языке. Москва: ЧеРо, 254 с.

УДК 811.111'42

Лебедін М. С.

Науковий керівник: канд. філол. наук, доцент Змійова І. В.

ХАРАКТЕРНІ РИСИ ІДІОСТИЛЮ РЕКСА СТАУТА

Аннотация. В статье рассматривается понятие идиостиля писателя, который моделируется на фоне индивидуальной авторской картины мира. Анализируется идиостиль Рекса Стаута и особенности, отличающие его стиль от других представителей детективного жанра.

Ключевые слова: авторская картина мира, детективный жанр, идиостиль, Рекс Стаут.

Annotation. The article examines the concept of a writer's idiostyle, which is modelled on the background of an individual author's worldview. It analyzes Rex Stout's idiostyle and the features that distinguish his style from the style of other representatives of the detective genre.

Keywords: author's worldview, detective genre, idiostyle, Rex Stout.

Об'єктом дослідження в цій роботі є поняття ідіостилю, а *предметом* – характерні особливості ідіостилю Р.Т. Стаута на матеріалі романів *The Doorbell Rang* (Дзвінок у двері) та *Bullet for one* (Куля для боса).

У кожному літературному творі завжди є авторська індивідуальність, його характерний стиль, який отримав назву 'ідіостиль'. З функціональної точки зору ідіостиль – це процес зосередження функцій, які по іншому можна ще назвати правилами, що керують творчою діяльністю. У деяких джерелах можна зустріти його визначення як цілісного набору принципів відбору та комбінування засобів реалізації художнього задуму письменника [1, с. 11].

Більшість сучасних лінгвістів дійшли єдиної думки, що аналіз мови письменника у його художніх творах має безпосередній вплив на ідіостиль письменника. Проте у сучасних лінгвістичних дослідженнях розуміння самого поняття 'ідіостиль' досить різноманітне, це відображається у відсутності єдиної загальноприйнятої точки зору на зміст цього поняття та існуванні різноманітних підходів до його аналізу [2, с. 44].

Стиль визначається як система принципів моделювання індивідуальної авторської картини світу за допомогою формування змісту художнього тексту, відбору мовних одиниць та образних засобів для його вираження, в основі якого лежать особливості свідомості мовної особистості та її уявлення про діяльність [4, с. 81].

Стиль формується в тому числі і як сукупність використання автором обраних засобів у ймовірних смислоутворюючих та стилеутворюючих функцій в тексті художнього твору. Коли такі задуми реалізуються оригінально і нестандартно і часом навіть за межами мовної норми, у сферу дослідження також входить вирішення питання про можливість використання і відповідність даного мовного інструментарію даної стилеутворюючої функції [там само, с. 82].

Стиль конкретного автора пов'язаний з його особистим розумінням багатofункціональності одиниць мови та майстерності володіння ними, оскільки в тексті художнього твору слово або закінчене висловлювання виконують не лише функцію інформування, але і створюють той чи інший художній образ до найдрібніших подробиць і найтонших нюансів [там само, с. 83].

Аналіз літератури двадцятого століття дає змогу прийти до висновку, що час моностилістики у світовій детективній літературі минув. Сучасний твір-детектив частіше за все включає в себе суміш та взаємодію різних стилів, у особливому авторському виборі та поєднанні яких також спостерігається особистий творчий почерк літератора, що формує таким чином його стиль [6, с. 12].

У детективному романі злочин є загадкою, і з'являється сищик що розгадає таємниці. Існують певні правила, спираючись на які автор створює його образ. Адже твір детективного жанру – це, з одного боку, література, а з іншого – гра, а гра неможлива без правил. У більшості зарубіжних детективних творів героєм є приватний детектив, дивак і холостяк. Дюпен у Едгара По є людиною з дивацтвами. Дивакуватий і самотній Шерлок Холмс. Це правило введене в гру класиками жанру і дотримується донині. У численних романах Агати Крісті змінюють один одного бельгієць Пуаро і англійка міс Марпл. Сищик письменниці Дороти Сейерс – аристократ лорд Пітер Уїмс. Аристократ, холостяк і дивак діє в ролі детектива на сторінках ще одного популярного автора англійських детективів Марджорі Аллінгем [8, с. 30].

Одні автори детективних творів наголошують на психології дійових осіб, інші – на бездоганній логічній побудові і, відповідно, чіткому рішенні задачі – до них і відноситься класик жанру Рекс Стаут [6, с. 14].

У романах Р. Стаута образ сищика як би розколотий надвоє. Ніро Вульф – це дивак і мислитель, який розплутує загадкові справи не виходячи з дому:

Сам Вульф був твердо переконаний, що будь-які механізми з рухомими частинами є змовою проти його особи, він вкрай рідко залишав будинок, хіба що за досить важливих причин особистого характеру, а по справі – майже ніколи, залишаючись у своєму кабінеті на першому поверсі, використовуючи для роботи свій природний розум /Р. Стаут, Покійник, що ожив, с. 1/

Арчі Гудвін навпаки тяжіє до сучасних сищиків – рухомий, спритний, мужній:

Я, Арчі Гудвін, був і детективом, і секретарем, і

стенографістом, і парламентарем, і хлопчиком на побігеньках, – майстром на всі руки.

/Р. Стаут, Покійник, що ожив, с. 1/

Я не звернув на це увагу, розуміючи, що подібний епітет не відноситься до мене. Я був людиною нормальної ваги і зросту – 6 футів і 180 фунтів.

/Р. Стаут, Покійник, що ожив, с. 5/

Якщо сищик – основна фігура нападу, то злочинець – головна фігура захисту: адже в детективній грі дія йде в зворотному порядку. Інші персонажі роману, за винятком тих небагатьох, хто допомагає детективові, ставляться автором в такий стан, що запідозрити у вбивстві можна кожного [3, с. 33].

Рекс Стаут створив декілька власних правил, які він наслідував у своїх детективах [6, с. 15]:

– Злочинцем повинен бути хтось, згаданий на початку роману, але їм не повинна опинитися людина, за ходом чиїх думок читачеві було дозволено стежити;

– Як щось само собою зрозуміле виключається дія надприродних або потойбічних сил;

– Не допускається використання більш ніж одного потаємного приміщення або таємного ходу;

– Неприпустимо використовувати досі невідомі отрути, а також пристрої, що вимагають довгого наукового пояснення в кінці книги;

– Детективові ніколи не повинен допомагати щасливий випадок, він не повинен також керуватися підсвідомою, але вірною інтуїцією;

– Детектив не повинен сам виявитися злочинцем;

– Натрапивши на той чи інший ключ до розгадки, детектив зобов'язаний негайно надати його читачеві для вивчення;

– Нерозрізненні брати-близнюки і взагалі двійники не можуть з'являтися в романі, якщо читач належним чином не підготовлений до цього.

В детективних романах Рекса Стаута крім опису процесу розслідування загадкової події і розкриття цієї загадки яскраво відображено звичаї американського суспільства 30–70-х років ХХ століття, і порушено суспільні проблеми, такі як расова дискримінація (*A Rightto Die*, 1964) і тотальне втручання ФБР в

життя простих людей (The Doorbell Rang, 1965), від якого він сам довгі роки страждав:

~ *What gave you the idea that the FBI is tailing you?*
 ~ *I don't know it's the FBI. But it must be, because nobody else would*

/R. Stout, The Doorbell Rang, p. 6/

Романи Рекса Стаута також прищеплюють його читачам прагнення до хорошого смаку в їжі. Сторінками романів розкидано стільки описів найвишуканіших страв, що Стаут за допомогою своїх друзів з «Вікінг Прес» в 1973 році навіть опублікував власну книгу рецептів 'Nero Wolfe Cookbook'.

Так, у одному з романів Рекс Стаут зобразив побачене Арчі Гудвіном на кухні:

Going to the kitchen before going up to bed, around midnight, to check that Fritz had bolted the back door, I was pleased to see that batter for sour-milk buckwheat cakes was there in a bowl on the range. In that situation nice crisp toast or flaky croissants would have been inadequate

/R. Stout, The Doorbell Rang, p. 5/
Fritz wouldn't, and didn't, talk while cakes were getting to just the right shade of brown. When they were before me, the first two, and the sausage, and were being buttered, he said ...

/R. Stout, The Doorbell Rang, p. 6/

Передача початкового художнього задуму детективів Рекса Стаута полягає не лише у фіксації вибраних безпосередньо ним самим мовних засобів і прийомів їх використання, але і на визначенні покладених на ці засоби автором стилеутворюючих функцій.

Список використаної літератури

1. Болотнова, Н. С. (2004). Изучение идиостиля в современной коммуникативной стилистике художественного средства. М., 37 с.
2. Григорьев, В. П. (1983). Грамматика идиостиля. М., 224 с.
3. Маркулан, Я.Д. (1975). Детектив. Морфология жанра. Л., 54 с.
4. Старкова, Е. В. (2015). Проблемы понимания феномена идиостиля в лингвистических исследованиях. *Вестник ВятГУ*, 5, с.75–81.
5. Стаут, Р. Оживший покойник. URL: https://librebook.me/man_alive_1/voll/1 (дата звернення: 20.05.2020).

6. Фримен, О. (1990). Мастерство детективного рассказа. М., с. 14–15.
7. Stout, R. The Doorbell Rang. URL: <http://booksonline.com.ua/review.php?book=131316> (дата звернення: 20.05.2020).
8. Winks, R.W. (1990). Detective fiction. NJ., 246 p.

821.111(73)'25

Печонова М. С.

*Науковий керівник: канд. філол. наук,
доцент Валюкевич Т. В.*

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ТВОРІВ ЕДГАРА АЛЛАНА ПО РОСІЙСЬКОЮ ТА УКРАЇНСЬКОЮ МОВАМИ

Анотація. Робота присвячена вивченню проблем перекладу творів Едгара Аллана По російською та українською мовами. Розглянуті причини труднощів перекладу. Проаналізовано фонетико-орфографічні і морфолого-синтаксичні відхилення від літературної норми.

Ключові слова: проблеми перекладу, творчість Едгара Аллана По, розуміння іншомовного тексту, відхилення від літературної норми.

Annotation. The article is dedicated to the problems of translating the literary works of Edgar Allan Poe into Russian and Ukrainian. Reasons causing translation difficulties are considered. The phonetic-spelling and morphological-syntactical deviations from the literary norm are analyzed.

Key words: translation difficulties, literary works of Edgar Allan Poe, understanding of a foreign text, deviation from the literary norm.

Зазвичай основною проблемою перекладу художньої літератури є необізнаність перекладачів щодо авторів, твори яких вони перекладають, що може призвести до некоректного перекладу та втрати індивідуального стилю автора. Тому головне завдання кожного перекладача – спочатку ознайомитися з творчістю автора, зрозуміти стиль його написання, а вже потім перекладати його твори, зберігаючи всі лінгво-стилістичні особливості, що характерні для творчості автора.

Розуміння іншомовного тексту – це складний навик, що вимагає ретельної підготовки. Навіть знання граматичних норм

і лексики ще не гарантує відмінний результат. Труднощі перекладу з англійської мови на російську або українську можуть виникнути з різних причин – від проблем з визначенням значення слів до нерозуміння синтаксичної структури речення.

Головне завдання будь-якого перекладача – зробити адекватний до оригіналу текст, максимально близький йому за змістом і стилем. Однак кожна мова має свої особливості, тому точно передати нюанси значень буває складно. Справитися з цією проблемою допоможе аналіз основних помилок перекладу з англійської на російську або українську мови.

Ця тема розглядалась А.М. Ремньовою [3]. Було з'ясовано стилістичні особливості перекладу поетичних текстів Е. По російською та українською мовами, специфіка його поезії в контексті романтичного напрямку, визначення особливостей поетичного ідіостилію митця, а також проблема інтерпретації поетичної спадщини Е.А. По російськими та українськими перекладачами.

Едгар По – засновник світової літератури, родоначальник цілого ряду нових жанрових підвидів, а саме: детективного, науково-фантастичного і психологічного оповідання. Його твори поєднували в собі логіку і уяву. «Ефект» – основна ідея поетики Едгара По. Йому підпорядковані всі елементи твору, починаючи від теми, сюжету, до формальних моментів, як обсяг вірші, строфіка, ритмічна структура, використання метафор і т. п. Все повинно працювати на повновладного господаря, а господарем є «ефект», тобто концентроване емоційний вплив вірші на читача.

При перекладі творів Е. По за останні 150 років аналізуються особливості перекладацької практики і, в більшості випадків – залежність перекладу від ідеологічного клімату в країні. Особлива увага приділяється тому, як усталений в критиці образ Е. По впливає на перекладацьку практику; розглядаються методи «поліпшення» оригіналу (нейтралізація абсурдних деталей, опущення важливих елементів стилю) в перекладах «готичних» оповідань По.

Існують два типи відхилень, які умовно назвали колективними та індивідуальними – колективні: просторіччя, діалекти, жаргони, арго, сленг і професійні мови і індивідуальні: вольності усного мовлення, дитячий мову, ламана мова, дефекти мови (недорікува-

тість, шепелявість, сюсюкання, гугнявість, картавість, пришепетування, заїкання та ін.), Помилки у вимові та правописі.

В оповіданні “Золотий жук” одне з головних місць займає так звана “ламана мова”, як вже було відмічено, саме вона виконує функцію мовної характеристики в цьому творі.

Ламана мова іноземця (в даному випадку негра-слуги Юпітера), який знає іноземну мову, повинна прозвучати природньо на мову перекладу; тому її слід передавати функціонально. Мабуть, для цього перекладачеві необхідно деяке знайомство з ладом і звучанням мови іноземця, так як така мова зазвичай є перекладом з його рідної мови. Якщо в оригінальному тексті ми маємо спотворену африканцем англійську мову, нам необхідно зберегти типовість цих помилок і знайти особливий прийом, замінюючи морфологічні помилки фонетичними, фонетичні синтаксичними, або навпаки, але завжди такими, які характерні африканцеві на відповідну мову перекладу [1].

Найбільшу трудність при читанні оповідання Едгара По “Золотий жук” представляє широке використання автором саме тих самих фонетико-орфографічних і морфолого-синтаксичних відхилень від літературної норми в мовній характеристиці негра-слуги. Таким чином, перекладачеві необхідно добре володіти самою іноземною мовою, щоб в даному випадку зуміти визначити за змістом, що мав на увазі негр-слуга. Тому далі ми розглядаємо ці відхилення і їх розшифровку: Arter=after; berry=very; bin=been; claws=cause; couse=becouse; dan=than; dat=that; dey=they; ebber=ever; ebery=every; sis=insist; skeered=scared; tink=think; etc.

У тексті виявлені граматичні особливості, які, як і лексичні, обов’язково повинні бути відображені в перекладному тексті:

– Дієслівна парадигма вирівнюється у першій особі однини або у третій особі однини, що призводить до порушення узгодження в числі між іменником / займенником і дієсловом, наприклад: I goes, we was, he tink.

– “I is” – форма третьої особи однини дієслова to be жививається замість “I am” або навіть “I shal”.

– Негативна форма is not використовується в якості універсальної негативної форми для будь-якого допоміжного дієслова.

- Допоміжне дієслово опускається в формах перфекта, наприклад: I done pass fibe big limb.
- Опущенню підлягає: “Was only funning any how.”
- Вживається особлива, архаїчна форма дієприкметника з використанням “a” в якості приставки: “I keep a tellin”.
- Використовується подвійне заперечення: “I do not tink noffin bout it.”
- Займенник форми “him” використовується замість “his” або “he”.
- Особистий займенник “he” використовується замість присвійного займенника “his”.
- Прикметник використовується замість прислівника: “good” замість “well” [2].

Становище в певній мірі змінюється, якщо людина погано володіє іноземною мовою і знає її тільки з власного досвіду спілкування з носієм мови, тобто “знає її на слух”, але абсолютно не володіє елементарною граматиною, теорією мови, на якій він висловлюється.

Отже, особливості перекладу з англійської на російську або українську і навпаки пов’язані зі значними відмінностями цих мов. Для гарного розуміння сенсу іншомовного тексту потрібно не тільки вивчати окремі складні випадки, але і отримувати системні знання.

Сучасні методики націлені на освоєння живої мови, тому лексика вивчається не ізольовано, а в потоці мовлення або письмового тексту. Це дозволяє в процесі перекладу добре розуміти контекст, впевнено підбирати потрібне значення слова і швидко знаходити його відповідність в російській або українській мовах.

Список використаної літератури

1. Бибин, Е. А. (2013). Стилистические особенности лирики Эдгара По и проблемы ее перевода на русский язык. <https://scienceforum.ru/2013/article/2013007649>.
2. Проблемы перевода единиц просторечия и диалектов на материале рассказа Э. А. По «Золотой жук». https://mobile.studbooks.net/2145785/literatura/problemy_perevoda_edinits_prostorechiya_dialektov_materiale_rasskaza_zolotoy.
3. Ремньова, А. М. Поезія Е.А. По в українських і російських перекладах. http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v20/part_2/44.pdf

821.111'25

Рева О. В.*Науковий керівник: доцент Кальниченко О. А.***ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОВТОРНИХ
ПЕРЕКЛАДІВ ТА РЕДАКЦІЙ ПОВІСТІ ЕТЕЛЬ
ЛІЛІАН ВОЙНІЧ «THE GADFLY» УКРАЇНСЬКОЮ**

Аннотация. В статье рассматриваются повторные переводы и редакции повести Этель Лилиан Войнич «Овод» как средство исследования изменения переводческих норм. Сравнительный анализ продемонстрировал, что перевод Марии Лисиченко 1928 года существенно отличается от перевода Марии Рябовой 1935 года тем, что в первом используются чисто украинская лексика, в то время как второй характеризуется усилиями очистить перевод от европеизмов, неизвестных в русском языке, «архаизмов» и заменить их словами схожими с русскими. Анализ анонимного перевода редакции 2010 года демонстрирует механическое соединение обоих переводов.

Ключові слова: повторні переклади, нові редакції, норми перекладу, переписування, порівняльний аналіз перекладів, культурний капітал, Етель Ліліан Войніч, «Овід», «Гедзь».

Annotation. The article discusses re-translations and revisions of the novel *The Gadfly* by Ethel Lilian Voynich as a research tool for studying translation norms changes. A comparative analysis showed that the 1928 translation by Maria Lisichenko significantly differs from the 1935 translation by Maria Ryabova: the former used purely Ukrainian lexicon, while the latter is characterized by the efforts to purge the translation of Europeanisms unknown in the Russian language and of “archaisms” and replace them with the words and structures similar to Russian. The analysis of the anonymous 2010 revision demonstrates the mechanical combination of both translations.

Key words: re-translations, new editions, translation norms, rewriting, comparative analysis of translations, cultural capital, Ethel Lillian Wojnicz, Ovid, Gedz.

Об'єктом дослідження є повторні переклади та нові редакції в Україні у 1920-30 роки та початку ХХІ сторіччя.

Предметом дослідження є стратегії авторів перекладу повісті «Гедзь»/«Овід» («The Gadfly») Етель Ліліан Войніч .

Актуальність дослідження. Оскільки першою ознакою історичного підходу до явища перекладу служить констатація зміни способів перекладу, а для встановлення цих змін найкраще підходять повторні переклади та нові редакції перекладів, то саме в цьому ми бачимо актуальність цього дослідження.

Матеріалом дослідження було обрано повість Етель Ліліан Войніч «The Gadfly» та її переклади: переклад Марії Лисиченко від 1929 р., який був опублікований під назвою «Гедзь»; переклад Марії Рябової від 1935 р. під назвою «Овід» у, а також сучасну анонімну редакцію перекладу цієї повісті під назвою «Гедзь» від 2010 року.

Аналіз основних досліджень і публікацій Аналіз повторних перекладів творів художньої літератури виявляє корисні дані для цілої низки перекладознавчих питань, адже коли цільова мова та мова-джерело є незмінними, то можна вивчати такі питання, як зміна норм перекладу та панівних стратегій або вплив політичного чи культурного контексту.

Повторні переклади досліджували К. Коскінен та О. Палопоскі [11], І. Гамб'є [4], Л. Коломієць [10], А. Берман [9], Ш. Сусам-Саражева [4], О. Кальниченко [5; 6; 7], Х. Піста [12], А. Бріссе [4] та багато інших. Деякі вчені, наприклад Ізабелла Коломбат [13], взагалі вважають, що двадцять перше століття є «Епохою повторних перекладів». На думку Овті Палопоскі та Кайси Коскінен [11], повторні переклади розглядалися з багатьох ракурсів, але не були все ж досліджені належним чином, тому й досі існує багато припущень, які є інтуїтивні і які ще потрібно ретельно вивчати [13]. При вивченні та плануванні повторних перекладів важливу роль відіграють ринок книг та різні офіційні установи та читачі – ця ланка є недостатньо вивченою [13].

Метою статті є визначити якого роду зміни, пропуски та доповнення з'являються в нових перекладах та редакціях повісті та причини появи цих нових перекладів.

Основні результати дослідження.

В другій половині 1930 рр. з'явилась велика кількість нових повторних перекладів творів, які були перекладені п'ять-десять років тому. Але як пояснити це явище? Невже за такий короткий проміжок часу ці переклади застаріли чи може існують якісь інші причини?

Існує припущення, що в 1930-і роки в перекладах з європейських мов існувала певна вольність, а в перекладах з російської мови – буквализм, але це ще лише припущення, гіпотеза, які необхідно довести емпірично. Більш того, висуваємо ще одну гіпотезу: з появою Інтернет-ресурсів, переклади, які видаються зараз, можуть бути контамінацією, тобто сумішшю та механічним поєднанням декількох перекладів [11].

Досліджуючи повторні переклади протягом 1930-х до 1960-х років та на початку 21 століття, такі дослідники як Мехмет Шахін, Деря Думаа, Дамла Калеш, Сабрі Гюрсес та Девід Вуллс [13] зауважують, що завдяки технологічному розвитку, який відбувся між цими двома періодами, та появі демократичних онлайн-платформ, повторні переклади в Інтернеті між 2011 та 2017 роками визначаються трансформацією та перебудовою читацьких звичок у часі. Ці автори підкреслюють важливість розробки інструментів для виявлення плагіатизованих перекладів для боротьби з цією неприпустимою практикою, оскільки така практика є порушенням авторських прав та є неетичною, як в академічних, професійних, так і в юридичних цілях. Це питання вивчено не достатньо, тому дуже важливо побачити процес мовних змін саме у таких варіантах [12].

З метою такого аналізу ми розглянемо три переклади з англійської мови повісті Етель Ліліан Войніч “The Gadfly” та порівняємо приклади з першої сторінки [1], [2], [3].

Як видно з прикладів, переклад Марії Лисиченко 1928 року дуже відрізняється від перекладу Марії Рябової 1935 року; в останньому практично зникає питома українська лексика, з’являються слова і назви схожі на російські (навіть сама назва повісті), спостерігаються пропуски, частина тексту просто зникає.

Третій варіант перекладу складається з механічної суміші перекладів декількох авторів. Очевидно, що його автора бентежили типово українські слова, які були замінені на більш схожі російські слова, з іншого боку, у деяких місцях акцент робиться на українську мову, але на сучасніший її різновид.

Існують численні причини для нового перекладу, нової редакції, нового видання та інших видів повернення минулих текстів до читачів, і внаслідок цього будь-який аналіз конкретного випадку,

Етель Ліліан Войніч, “The Gadfly” / «Гедзь» / «Овід»

«Гедзь» (1929р, пер. М. Лисиченко)	«Овід» (1935р, пер. М. Рябова)	«Гедзь», суміш перекладів, автор невідомий(2010р)
<p>Артур сидів у книгозбірні духовної семінарії в Пізі, проглядаючи купу писаних зібрань. ... Отець ректор, каноник Монтанелі, урвавши на мить ...</p>	<p>Артур сидів у бібліотеці духовної семінарії в Пізі і переглядав купу рукописних проповідей. ... Отець ректор, канонік Монтанеллі, відірвався на хвилину ...</p>	<p>Артур сидів у бібліотеці духовної семінарії в Пізі і переглядав купу рукописних проповідей. ... Отець ректор, канонік Монтанеллі, відірвався на хвилину ...</p>
<p>Вони вийшли в спокійний густий монастирський сад. Семінарія містилась у будівлях старого домініканського монастиря ... тому чотирьохкутний його двір виглядав чепурно</p>	<p>Вони вийшли в тихий тінистий монастирський сад. Семінарія займала будівлю старовинного домініканського монастиря...Його квадратний двір містився в бездоганному порядку.</p>	<p>Вони вийшли в тихий, тінявий монастирський сад. Семінарія містилась у будинках старого домініканського монастиря, ...Його квадратний двір мав охайний вигляд.</p>
<p>.. на рівних грядках росли ретельно підрізані куші лавенди і розмарину.</p>	<p>Рівні бордюри з букса облямовували акуратно підстрижений розмарин і лаванду.</p>	<p>Між рівненькими грядками росли акуратно підстрижені куші розмарину й лаванди.</p>
<p>Одягнені в біле вбрання ченці, що плекали колись ці квіти, лежали тепер давно забуті всіма в землі. Цілюче зілля ще й досі розливає свої пахощі погожими літніми вечорами, та ніхто вже не збирає його на лікування.</p>	<p>Ченці в білому одязі, які колись доглядали за цими рослинами, були давно поховані й забуті, але запашні трави все ще пахли тут в м'які літні вечори, хоча вже ніхто не збирав їх для лікарських цілей.</p>	<p>Одягнені в біле монахи, що колись доглядали ці квіти, тепер лежали поховані й забуті, але запашні трави все ще цвіли в тихі літні вечори, хоч ніхто вже не збирав їх на ліки.</p>

ймовірно, виявить клубок з чисельних причинно-наслідкових зв'язків [5].

Висновки. Таким чином, ми бачимо, що, хоча в перше десятиліття XXI століття явище множинності перекладу почало стрімко досліджувалося, нам все ще потрібне широке опорне дослідження, для більшого розуміння і узагальнення [8]. Необхідно розглянути і порівняти декілька прикладів інших повторних перекладів тих періодів, щоб дослідження вийшло за межі окремих конкретних прикладів. Однак, враховуючи труднощі класифікації та пов'язану з цим потребу в докладному текстуальному аналізі великих масивів даних, це завдання не з легких. Проте дослідження повторного перекладу здатне також відкрити нові перспективи щодо низки центральних питань в перекладознавстві, від етичних до естетичних [10].

Публікації у інтернет-ресурсах та відсутність автора та року видання ускладнюють процес розпізнання авторів перекладів, а також породжують сумнів, щодо компетентності зробленого перекладу/ редакції та чи можливо взагалі вважати такі тексти дійсним відтворенням першоджерельного тексту.

Повторні переклади, нові редакції або їх суміш – складне павутиння впливів, що ставить питання плагіату [8]. На думку Палопоскі та Коскінен повторні переклади породжують дискусії щодо зв'язку між «оригінальними» повторними перекладами та їх переробленими формами, що варіюються від передруку та перевидання до перегляду, повторної упаковки та часом прямо плагіативного поширення, Однак, це також викликає цікаву дискусію щодо визначень множинності перекладу та її змінності.

Список використаної літератури

1. Войніч Е. Л. Гедзь. Київ : Час, 1929. 220 с.
2. Войніч Е. Л. Овід. Київ-Одеса : Молодий більшовик, 1935. 350 с.
3. Войнич Е.Л. Овід. URL : <https://javalibre.com.ua/java-book/book/617> (дата звернення 13.05.2020).
4. Енциклопедія перекладознавства : у 4 т. Т. 1 : пер. з англ. / за ред.: Іва Гамб'є та Люка ван Дорслара ; за заг. ред.: О. А. Кальниченко та Л. М. Черноватого. Вінниця : Нова Книга, 2020. 584 с.
5. Кальниченко О.А. Теорія перекладу. Харків : Вид-во НУА, 2017. Ч. 1. 64 с.

6. Кальниченко О. А., Зарубіна З.В. Концепція перекладу Андре Лефевра та її термінологія. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. : Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов.* 2014. № 1102, вип. 77. С. 210–218.

7. Кальниченко О.А., Зарубіна З.В. Повторні переклади в Україні у 1920-і – 1950-і роки. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка. Випуск 154. Серія: Філологічні науки.* Кропивницький: видавець Лисенко В.Ф., 2017. С. 336–343.

8. Albachten Ö., Gürçağlar Ş. Introduction. *Perspectives on Retranslation: Ideology, Paratexts, Methods.* New York, NY: Routledge, 2019. P. 1-7.

9. Berman A. *Toward a Translation Criticism: John Donne.* Kent: Kent State University Press, 2009. 249 pp.

10. Kolomiyez L. Translation as an Instrument of Russification in Soviet Ukraine. *Translation and Power/ L. Harmon, D. Osuchowska (eds.).* Berlin: Peter Lang, 2020. P. 29–44.

11. Koskinen K., Paloposki O. Retranslation. *Handbook of Translation Studies. Vol 1.* / Y. Gambier and L. van Doorslaer (eds.). Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 2010. P. 294-298

12. Píkta H. Indirect translation: Main trends in practice and research. *Балтійський акцент.* 2019. Т. 10, № 1. С. 21–36.

13. Van Poucke P. Aging as a motive for literary retranslation. *Translation and Interpreting Studies,* 2017, 12 (1)1. P. 91–115.

811.111'373.4

Сергиенко Л. С.

*Научный руководитель: канд. филол. наук,
проф. Тимошенко Т. М.*

ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ С ЭЛЕМЕНТОМ «ЗООНИМ» В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ: ПРОБЛЕМЫ ЛИНГВОСТИЛИСТИКИ И ПЕРЕВОДА

Аногація. У статті розглядаються фразеологічні одиниці з елементом “зоонім” (назва тварини), які володіють багатим номінативним, оцінним, стилістико-конотативним потенціалом і є актуальним об’єктом дослідження лінгвостилістики та перекладознавства.

Ключові слова: фразеологія, фразеологічна одиниця з елементом “зоонім”, лінгвістичний статус ФО, проблеми перекладу ФО.

Annotation. The article deals with phraseological units with the element “zoonym” (the name of an animal) that have a rich nominative, evaluative, stylistic and connotative potential and present an actual object of research in linguistics and translation studies.

Key words: phraseology, phraseological unit with the element “zoonym”, linguistic status of PhU, problems of PhU translation.

Фразеологический фонд любого языка как зеркало отражает все стороны жизни народа-носителя языка: природные условия обитания, флору и фауну, виды производственной деятельности населения, его культурные ценности, нормы социального взаимодействия, правила речевого поведения.

Фразеологический фонд представляет собой неисчерпаемый источник материала для исследования языка как средства формирования и хранения человеческого опыта, знаний, культуры [1, с. 297]. Во всех языках широко распространены фразеологические единицы, включающие названия различных животных: dog, cat, lion, elephant, monkey, etc.

Фразеологические единицы с компонентом «зооним» часто основаны на разнообразных стилистических средствах:

Аллегория:

A catling loves catches no mice – будешь белоручкой, никакого дела не сделаешь; без труда не вытащишь рыбку из пруда.

Метафора:

Every dog is a lion at home – всяк кулик в своем болоте велик.

Метонимия:

Twist the lion's tale – выступить с нападками на Англию.

Сравнение:

Behave like a bull in a china shop – вести себя, как слон в посудной лавке.

Перифраз:

The king of animals has a velvet paw – царь зверей (лев) обладает обманчивой добротой.

Фразеологизмы являются средством выражения таких мировоззренческих категорий, как добро и зло, носят явно дидактическую направленность и формируют мировоззрение человека.

Проблемы, возникающие при переводе фразеологических единиц, составляют непосредственный объект нашего внимания в данной статье. Нужно учитывать, прежде всего, анализ

трудностей, возникающих при переводе, а также возможные варианты адекватной передачи фразеологических единиц в переводе с полным (а чаще частичным) сохранением их потенциала и компенсации возникающих проблем [2, с. 115].

А.В. Кунин (1996), В.Н. Комиссаров (1960, 2002) Я.И. Рецкер (1974), В.И. Карабан (1976), В.И. Тархов (1960) говоря о трудностях, возникающих при переводе фразеологизмов, называют их многозначность, омонимию, смысловую и стилистическую неоднозначность ФЕ в разных стилях и жанрах речевого общения [1, с. 298].

E.g. *Make two bite sofa cherry*

1) делить что-то и без этого небольшое.

Let us tossup for the apple: there is no use making two bites of a cherry;

2) прилагать излишние старания к чересчур легкому делу.

Let us do this work at a stretch and not make two bites of a cherry.

Однако, прежде всего переводчик должен уметь отличить фразеологическую единицу от свободного словосочетания. А.В. Кунин дает определение фразеологизма, исходя из четырех критериев: раздельнооформленность, немоделированность, переосмысление и устойчивость [2, с. 139].

Для переводчика решающим критерием фразеологичности является переосмысление составляющих словосочетания.

Неумение «разглядеть» фразеологизм приводит к нелепым курьезам:

Fortune hunter переводится как «охотник фортуны»;

Second cousin – «вторая кузина»;

Boxing day – «день бокса» (правильный перевод соответственно: охотник за приданным; троюродный брат (сестра); день вручения рождественских подарков).

Один такой промах переводчика (странный для лица, сопровождающего главу государства) едва не вылился в международный скандал. Во время своего визита в США Н.С. Хрущев в числе других протокольных мероприятий беседовал с представителями американских СМИ. В ходе беседы один из газетных магнатов сказал, обращаясь к главе советского государства: «*You are barking up the wrong tree*». Легко представить себе

негодование темпераментного Генсека, когда переводчик добросовестно перевел каждое слово: «Вы лаете не на то дерево». На самом деле газетчик отнюдь не хотел никого обидеть. Фразеологизм означает всего-навсего «Вы ошибаетесь» или «Вы обратились не по адресу» [1, с. 298].

Естественно, основную трудность для перевода представляют фразеологизмы с «непрозрачной» семантикой, смысл которых невыводим из значений компонентов (типа *to give the cold shoulder* – оказать холодный прием; *spick and span* – элегантный, «с иголочки») [2, с. 202].

Задача переводчика – передать средствами целевого языка весь комплекс составляющих ФЕ оригинала – как семантических, так и стилистико-коннотативных [1, с. 299].

Количество прямых эквивалентов ФЕ исходного текста в языке перевода, совпадающих по всем параметрам и реализующих в полной мере прагматическую направленность подлинника, естественно, достаточно ограничено. Это в основном касается фразеологизмов:

- Библейского или мифологического происхождения.

Е.g. *Judas kiss* (поцелуй Иуды), *the apple of smb's eye* (зеница ока), *wash one's hands of smth\smb* (умыть руки);

- Прямых цитат или аллюзий на произведение или высказывания известных литераторов или общественных деятелей.

Е.g. *A dog in the manger* (собака на сене, Эзоп).

Поскольку процесс перевода предусматривает необходимость передачи не только того, что выражено подлинником, но и так, как это выражено в нем, в процессе перевода выстраиваются три категории соответствий:

- 1) Эквиваленты, установившиеся в силу тождества обозначаемого, а также отложившиеся в традиции языковых контактов;
- 2) Вариантные и контекстуальные соответствия;
- 3) Все виды переводческих трансформаций;

К переводческим трансформациям специалисты в области теории и практики перевода относят смысловое развитие, конкретизацию, или генерализацию значения слов, добавление, опущение или перемещение слов, антонимический перевод, целостное преобразование синтаксической структуры [4, с. 98].

В последнюю очередь, при отсутствии и прямых (полных или частичных) эквивалентов и вариативных и контекстуальных аналогов, приходится прибегать к буквальному или описательному переводу [4, с. 100].

Е.g. *He is not the person to sell his back* – Он не тот человек, который за деньги даст победить себя (описательный перевод) [1, с. 299].

В зависимости от характера, языкового выражения фразеологизма и средства его передачи в тексте перевода появляется ФЕ:

- С полным сохранением иноязычного образа (*body and soul* – душой и телом);
- С частичным изменением образности (*in the dead of night* – глубокой ночью);
- С полной заменой образности (*to take smb for a ride* – 1. (сленг) взять на пушку; 2. (арго) укокошить);
- Со снятием образности (*to throw up a sponge* – сдаваться).

Список использованной литературы

1. Тимошенко, Т.М. (2013). Фразеологизмы: номинативный и стилистико-коннотативный потенциал и проблемы перевода. *Переклад у наукових дослідженнях представників харківської школи*. Вінниця: Нова книга, с. 296–302.
2. Кунин, А.В. (1996). Курс фразеологии современного английского языка. 2-е изд-е, перераб. М.: Высш. шк., 381 с.
3. Карабан, В.И. (1976). Понятие «связность» и лингвистическая теория. Вопросы языковой структуры. Киев: Вища школа, 175с.
4. Комиссаров, В.И., Рецкер, Я.И. и Тархов, В.И. (1960). Пособие по переводу с английского языка на русский: в 2 ч. Лексикофразеологические основы перевода. М.: Изд-во лит-ры на ин-яз., ч. 1, 176 с.
5. Рецкер, Я.И. (1974). Теория перевода и переводческая практика: очерки лингвистической теории перевода. М.: Международные отношения, 216 с.

УДК 811.111'373

Столярчук Г. В.

*Науковий керівник: д-р філол. наук,
професор Тарасова О. В.*

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМПОНЕНТНИХ МОДЕЛЕЙ АНГЛІЙСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ОБЛІКУ І АУДИТУ

Анотація. В статті розглядаються семантичні особливості англійських термінів міжнародного учета і аудиту: їх компонентний аналіз, дериваційні процеси в діахронії і синхронії. Представлена методика проведення компонентного аналізу і формування компонентних моделей лексем «audit», «control», «monitoring».

Ключові слова: семантичні особливості, термінологія, міжнародний облік і аудит, компонентна модель.

Annotation. The article considers the semantic features of the English terms of international accounting and auditing: their componental analysis, derivational processes in diachrony and synchrony. A methodology for componental analysis and modeling semantic structures of the lexemes «audit», «control», «monitoring» is suggested.

Key words: semantic features, terminology, international accounting and auditing, component model.

Об'єктом дослідження є англійські терміни обліку і аудиту, що містяться у міжнародних стандартах.

Предметом дослідження є процес утворення англійських термінів обліку і аудиту.

Актуальність дослідження. На сучасному етапі актуальною проблемою лінгвістики є дослідження словотворчих процесів, які характеризуються переміщенням акцентів з дериваційних процесів на твірну основу. Методом, за допомогою якого проводять такі дослідження, є компонентний аналіз.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теза про значення слова як впорядкованої структури множини елементарних одиниць відображена в працях філологів У. Гуденафа і Ф. Лаунсбері [11], що є представниками американської школи етнолінгвістики та родоначальниками методу компонентного

аналізу. Використанням компонентного аналізу займалися такі провідні вчені-філологи, як: І. Арнольд [1], О. Ахманова [2], Л. Борсук [3] та інші. Проте досі залишається недостатньо вивченою проблема впливу семантичних значень термінів на їх адекватний переклад іншими мовами. Проблема набуває актуальності у зв'язку з постійним оновленням міжнародних стандартів обліку й аудиту і появою оновлених значень лексичних одиниць.

Метою статті є провести компонентний аналіз термінологічних одиниць *audit, control, monitoring* та змодельовати їх семантичні структури.

Основні результати дослідження. Зважаючи на той факт, що логіка вивчення семантичних характеристик лексичних одиниць потребує дослідження їхнього значення як у минулі часи, так і в теперішньому часі, доцільним є застосування діахронічного та синхронічного способів вивчення лексико-семантичної системи мови.

В результаті зіставлення даних словникових дефініцій терміну *audit (N)* [8; 9; 10; 13; 14] можемо констатувати, що лексема *audit* в сучасній англійській мові є багатозначною. З десяти наведених словникових дефініцій вісім визначають його значення в сучасній англійській мові; інші дві відносяться до історизмів та архаїзмів.

Наявність інтегральних компонентів у виокремлених значеннях терміну *audit (N)* та у лексичних одиницях, що входять до складу його дефініцій, підтверджує існування декількох лексико-семантичних груп (ЛСГ), що мають загальну родову сему, або архісему, наприклад:

ЛСГ₁ – examination, inspection, correction, verification, check (1.1).

Далі розглянемо компонентний склад слів, що входять до кожної ЛСГ, і уточнимо відносини між значеннями членів даних ЛСГ, застосовуючи для цього процедуру ступінчастої ідентифікації, після чого розглянемо компонентний склад лексем, що входять до кожної ЛСГ, і уточнимо відносини між значеннями членів даних ЛСГ, застосовуючи для цього процедуру ступінчастої ідентифікації.

Відзначимо, що у тлумаченнях, що зіставляються, виникає

ситуація взаємовизначення, що підтверджує входження даних компонентів в семантичну структуру слова *audit*:

$audit_1 = examination \rightarrow inspection \rightarrow correction \rightarrow verification \rightarrow check$ (1.2).

Найбільшу кількість спільних компонентів значення зі значеннями інших одиниць цієї групи має слово *examination*. Отже, дане слово є ядерним членом даної групи семантичних компонентів.

ЛСГ₂ – audience, hearing (1.3).

Відзначимо, що в тлумаченнях, що зіставляються, виникає ситуація взаємовизначення, що підтверджує входження даних семантичних компонентів в семантичну структуру аналізованого слова: $audit_2 = audience \rightarrow hearing$ (1.4).

Найбільша кількість спільних компонентів значення зі значеннями інших одиниць цієї групи має слово *listening*. Отже, дане значення є ядерним для даної лексико-семантичної групи.

ЛСГ₃ – report, review (1.5).

Найбільша кількість спільних компонентів значення зі значеннями інших одиниць цієї групи має слово *report*. Отже, це означає, що дане слово є ядерним компонентом для даної лексико-семантичної групи слів:

$audit_3 = report?! review$ (1.6).

В процесі аналізу нами було отримано набір семантичних компонентів, які можна розглядати як змістовні ознаки концепту, об'єктивованого словом *audit*. Ці елементарні значення можуть бути узагальнені як три класифікаційні ознаки концепту *audit*: перевірка, слухання, звіт.

Лексико-семантична група – це сукупність слів, що відносяться до тієї ж частини мови, об'єднаних внутрішньомовними зв'язками на основі взаємообумовлених і взаємозалежних елементів значення [6]. Так, до лексико-семантичної групи лексеми «*audit*» відносять слова: «*control*», «*monitoring*». Проаналізуємо семантику наведених лексем.

Дослідимо дефініцію терміну «*control*» (*N*) за допомогою компонентного аналізу.

За проаналізованими словарними дефініціями ми побачили, що загальний сенс поняття «*control*» – це здійснення владних повноважень над будь-ким, або будь-чим. Отже, ми дійшли

висновку, що лексема «control», що є многочленною, має значення «здійснення владних повноважень на основі вміння користуватися інструментом, методикою, технікою тощо».

Наявність інтегральних компонентів у виокремлених значеннях терміну *control* (*N*) та у лексичних одиницях, що входять до складу його дефініцій, підтверджує існування декількох лексико-семантичних груп (ЛСГ), що мають загальну родову сему, або архісему, наприклад: ЛСГ₁ – *power, directive, authority* (1.7).

Відзначимо, що у тлумаченнях, що зіставляються, виникає ситуація взаємовизначення, що підтверджує входження даних компонентів в семантичну структуру слова *control*: control₁ = *power* → *directive* → *authority* (1.8).

Найбільшу кількість спільних компонентів значення зі значеннями інших одиниць цієї групи має слово *power*. Отже, дане слово є ядерним членом даної групи семантичних компонентів: ЛСГ₂ – *check, verify, regulate, controlling* (1.9).

В тлумаченнях, що зіставляються, виникає ситуація взаємовизначення, що підтверджує входження даних семантичних компонентів в семантичну структуру аналізованого слова: control₂ = *check* → *verify* → *regulate* → *controlling* (1.10).

Найбільша кількість спільних компонентів значення зі значеннями інших одиниць цієї групи має слово *check*. Отже, дане значення є ядерним для даної лексико-семантичної групи: ЛСГ₃ – *counter, register* (1.11).

Найбільша кількість спільних компонентів значення зі значеннями інших одиниць цієї групи має слово *counter*. Отже, це означає, що дане слово є ядерним компонентом для даної лексико-семантичної групи слів:

control₃ = *counter* → *register* (1.12).

Отже, в процесі аналізу нами було отримано набір семантичних компонентів, які можна розглядати як змістовні ознаки концепту, об'єктивованого словом *control* (*N*). Ці елементарні значення можуть бути узагальнені як три класифікаційні ознаки концепту *control*: повноваження; перевірка; особа, яка робить підрахунки.

Проаналізуємо дефініцію терміна «*monitoring*» за допомогою компонентного аналізу з використанням електронних словників [4, 5, 7, 8, 14].

З наведених дефініцій ми бачимо, що загальний сенс поняття «monitoring» – це здійснення спостереження над будь-ким, або будь-чим Отже, лексема «monitoring», що є одночленною, має значення «здійснення спостереження за виконанням діяльності згідно графіка та цілей її ефективності».

Таким чином, підводячи підсумки проведеного вище аналізу, отримуємо архісему та диференційні семи для термінів: «audit», «control» та «monitoring» (рис. 1).

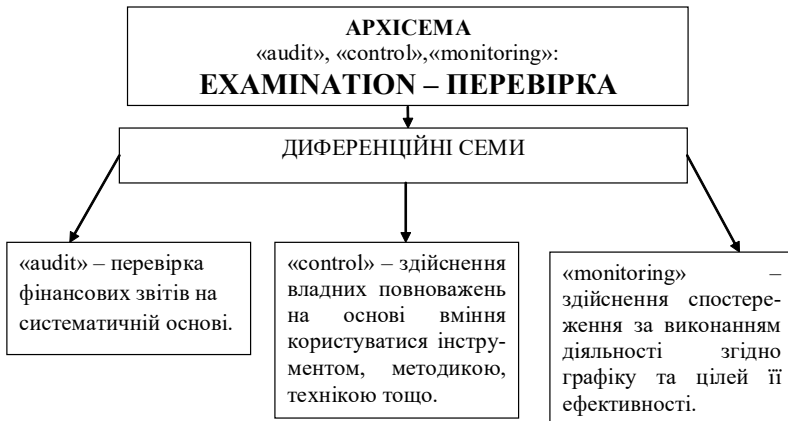

Рис. 1. Аналіз семантичних інваріантів термінів «audit», «control», «monitoring»

Висновки. З аналізу інваріантних значень термінів «audit», «control», «monitoring» (рис. 1) випливає, що кожна досліджена лексема має особливості. Отже, виділені семантичні особливості термінів та їх інваріантів будуть розглядатися у подальших дослідженнях перекладів англійських термінів на німецьку та українську мови.

Список використаної літератури

1. Арнольд, И. В. (2011). Основы научных исследований в лингвистике. М.: Либроком, 144 с.
2. Ахманова, О. С., Мельничук, И. А., Глушко, М. М. (1969). Основы компонентного анализа. М, 98 с.
3. Борсук, Л. Ф. (2015). Структурно-семантичні та функціональні

особливості англomовної банківської терміносистеми Канд. філол. наук. Запоріжжя.

4. Електронний словник бізнес-термінів. URL: <https://www.vocabulary.com/dictionary/monitoring>. (дата звернення 23.03.2020).

5. Словарь: Экономика-Аналитика-Этимология. URL: <https://esanel.ru/word/Мониторинг> (дата звернення 23.03.2020).

6. Соколовская, Ж.П. (1979). Система в лексической семантике (анализ семантической структуры слова). Киев: Высшая школа, 192 с.

7. Business dictionary. URL: <http://www.businessdictionary.com/monitoring.html>. (дата звернення 23.03.2020).

8. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/audit> (дата звернення 23.03.2020).

9. Collins English Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/audit> (дата звернення 23.03.2020).

10. Etymology dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/word/control> (дата звернення 23.03.2020).

11. Goodenough, D. R. (1982). Cognitive styles: essence and origins field dependence and field independence. N.-Y., pp. 12–33.

12. Latin Derivatives in English (English Words with Latin Roots). URL: <http://www.inrebus.com/latinderivatives.php> (дата звернення 23.03.2020).

13. Longman Dictionary. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/audit> (дата звернення 23.03.2020).

14. Merriam-Webster dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/audit> (дата звернення 23.03.2020).

УДК 811.111'255:791

Халізева М. А.

Науковий керівник: доцент Кальниченко О. А.

ПЕРЕДАЧА РЕАЛІЙ У КІНОПЕРЕКЛАДІ

Анотация. В статье рассматриваются способы передачи реалий в переводе кинофильмов и отмечается, что частотность способов в силу специфика жанра будет иной, чем в переводе художественной прозы.

Ключові слова: аудіовізуальний переклад, реалії, транскрипція, описовий переклад, функціональний аналог, родо-видова заміна

Annotation. The article discusses the ways of realia rendition in audiovisual translation and demonstrates that the frequency of the methods

applied is different in comparison with the translation of belles-lettres due to the specifics of the genre.

Key words: audiovisual translation, realities, transcription, descriptive translation, functional analogue, genus-species substitution

Кінокартина являє собою текст, в якому присутні авторська (режисерська) спаяність вербального і невербального компонентів, насиченість реаліями (створення реальності), схильність інтерпретації, колективне сприйняття колективного посилу інформації, співвідношення з певною просторово-часовою дійсністю [3, с. 101].

Пропорційне співвідношення вербального та невербального компонентів у кожному кінематографічному творі своє [11]. В епоху німого кіно вербальний компонент виносився в окремий кадр і був гранично лаконічний. Робота перекладача, відповідно, була відносно проста: зробити візуально-письмовий переклад тексту в рамках певного обсягу. Образи персонажів, сюжетна лінія на екрані здійснювалися через брак звукового ряду за рахунок активної жестикуляції та міміки акторів. Однак з появою звукового ряду пропорції змінилися в бік збільшення вербального компонента. Переклади кінокартин спочатку супроводжувалися титрами, але пізніше фільми стали дублювати і складнощів для перекладача побільшало [12].

Термін «реалія» використовується на позначення понять, що існують у певній джерельній культурі, але при цьому є відсутніми у культурі цільовій. Хоча, поняття здатні перетинати мовні та культурні кордони й запозичуються до цільової мови, приміром, через міжнародні новини. Коли такі слова асимілюються цільовою мовою, то вони більше вже не відповідають критерію незвичності у цільовій культурі, хоча й залишаються маркерами культури вихідної. Оскільки реалією є як предмет, явище дійсності, так і саме слово (знак, код), то її опосередковане сприйняття (через слово) представниками іншої культури і носіями іншої мови безпосередньо залежить від адекватного перекладу [4].

При роботі з реаліями на перекладача чекають дві основні проблеми: відсутність в мові перекладу точного однослівного відповідника реалії і необхідність не тільки передати предметне

значення реалії, а й зберегти її національний та історичний колорит. При перекладі творів кінематографа при передачі реалій проблема збереження національного колориту стоїть не так гостро, як при перекладі літературних творів, за умови демонстрації предмета-реалії на екрані, оскільки перед перекладачем не стоїть завдання називання предмета на мові перекладу. Однак за наявності слів-реалій в репліках персонажів або закадровому авторському тексті за відсутності візуалізації предметів, перекладачі при перекладі кінематографічних творів стикаються, в основному, з тими ж труднощами, що й при перекладі творів художньої літератури. Поряд з даними труднощами слід зазначити обмеженість засобів передачі реалій в порівнянні з арсеналом, доступним при перекладі художніх літературних творів. Так, наприклад, перекладачі, що працюють в сфері кінематографа, за винятком нечастих випадків наявності закадрового авторського тексту, позбавлені можливості використовувати різні пояснення і тлумачення, які часто використовуються при перекладі творів літератури і наводяться у виносках внизу сторінки або в коментарях в кінці книги [2; 3].

Але переклад аудіовізуального тексту має і свої переваги перед усним чи письмовим перекладом (усним на слух, письмовим на слух, візуально-усним і зорово-письмовим). Всі методи і прийоми перекладу, що використовуються при передачі сенсу, поняття, значення тієї чи іншої реалії, залежать від багатьох факторів. По-перше, від майстерності перекладача, по-друге, від жанру твору, по-третє, від адресата (вікова категорія, соціальне середовище, освітній рівень і т. п.) [3, с. 104].

При виборі термінології та класифікації способів передачі реалій ми обрали термінологію та класифікацію болгарських науковців Сергія Влахова та Сидіра Флоріна [4, с. 83]. Виявилось можливим виявити такі способи передачі реалій:

1. Транскрипція або транслітерація (транскодування)

У нижченаведеному прикладі з кінофільму «Маленька Велика Людина» у магазині содової пані Пендрейк замовляє напій *sassafras flip*, який продавець наливає з титану, поворотом крану, наче пиво з бочки. Видно, що це – пінястий напій. У перекладі використано адаптивне транскодування. Транскрибовано слово *flip*, що позначає тип коктейлю на основі пива з додаванням рому та сассафрасового кореня як прянощів («фліп»), а атрибут

sassafras (американський лавр, або *сассафрас*) передано прикметником – сассафрасовий: *Well, let's see...I think I shall have a sassafras flip* [14]. – Думаю, я возьму сассафрасовий флін [9]. В наступному прикладі з того ж фільму з ситуації зрозуміло, хто такий цей «хімана», тому застосування транскрипції є цілком виправданим: *He'd become a Heemannah, for which there ain't no English word* [14]. – Он став **хімана**; в англійском нет для этого слова [9].

Отже, вживання транскрипції прийнятно для передачі реалій в кінематографічних творах лише за візуалізації предмета-реалії, оскільки первинне введення транскрибованої реалії вимагає пояснення, яке, на відміну від літературних творів, абсолютно неможливе в перекладі творів кінематографа через необхідність суміщення відео- і звукоряду, при якому небажано розширення репліки одного з героїв [11, с. 222]. Звідси зрозуміло, що транскрипція не так часто застосовується при кіноперекладі, як у перекладі художньої прози.

2. **Описовий переклад.** Описовий переклад теж не так часто зустрічається в кіноперекладі. Наприклад, у сцені з трилера «21 міст» вжито розмовну назву монетки в 5 центів, яка виготовляється зі сплаву міді та нікелю, звідки й назва – **nickel**: *How much you wanna bet when we find that BMW, it's burnt to the chassis? – A nickel* [16]. – Скільки даси, що коли ми знайдемо той BMW, то він вже згорів до шасі? – **5 центів**. Перекладач тут звернувся до описового перекладу – 5 центів [6].

3. **Заміна функціональним аналогом.** Цікавими є випадки заміни реалії мови оригіналу на реалію цієї ж мови, яка, як вважається краще знайома глядачеві перекладеного фільму. Розглянемо такий приклад:

– *Randall, I'm afraid I gotta take two of your boys back into town with me.*

– *You're outside your jurisdiction, marshal. And you're trespassing on my land* [1].

– *Рендале, доведеться забрати двох твоїх хлопців до міста.*

– *Тут твоєї влади немає, шерифе. І на моїй землі ти небажаний гість* [13].

У цьому прикладі з вестерну «Аппалуза» посаду начальника

правоохоронців в місті, якого наймає міська влада і яка англійською називається *marshal*, традиційно замінено в перекладі на *шерифа*, хоча шериф – це начальник правоохоронних органів в сільській місцевості, в окрузі, і відповідно сфери відповідальності у них різні. Тобто, влада маршала обмежена територією міста і саме тому фермер, який приховує двох злочинців, вказую «маршалу», що тут не його юрисдикція і що це він порушує закон (*trespassing* – «незаконне проникнення в приватне володіння»). А ось трилер *Non-Stop* [15] було перекладено як «Повітряний маршал», бо його головний персонаж служить у Федеральній службі повітряних маршалів США (*Federal Air Marshal Service*) – федеральному правоохоронному органу, завданням якого є охорона цивільної авіації від тероризму шляхом виявлення та знешкодження осіб, які намагаються захопити літак. І коли було показано його значок, пролунав переклад «Повітряний маршал Сполучених Штатів» [10].

4. **Родо-видова заміна** Переносне кіничне житло кочових індіанців прерій, збудоване з жердин, накритих сиром'ятими шкурами бізонів, називається «тіпі» (*tepee*), а склепінчасте житло лісових індіанців з каркасом з жердин, які покриваються гілками, корою, циновками, шкірами звірів, називається вігвамом. У перекладі кінофільму «Мала Велика Людина» ім'я вождя шаєнів *Old Lodge Skins* передається як Стара Шкура Вігвама. Тобто, у цьому випадку ми маємо родо-видову заміну. Замість родового слова «житло» (*lodge*), використано добре знайоме видове «вігвам», а не «тіпі»: *His name was Old Lodge Skins, who later become my granddaddy* [14]. – *Его звали Старая Шкура Вигвама. Он позже стал моим дедушкой* [9]. В інших випадках, коли вживається конкретне позначення індіанського житла словом *tepee*, в перекладі використовується все рівно функціональний аналог з іншої культури, хай теж індіанської: вігвам. *Now, come to my tepee and eat* [14]. – *Пойдем в мой вигвам. Поедим* [9]. Ілюстрацією (хай і не точною) родо-видовою заміною є і наступний приклад: *First time I met Virgil Cole was when I and my **eight-gauge** backed him up in a showdown he was having with some drunken mountain men* [13]. – *Я познакомился с Верджилом Коулом, когда он ввязался в перестрелку с пьяными охотниками со Скалистых гор. Мой*

вінчестер оказался как никогда кстати, и Верджил предложил мне заделаться вольным миротворцем [1]. У цьому випадку крупний калібр («восьмий калібр») замінено на конкретну модель карабіна «вінчестер» (меншого калібру) – до певної міри символ тих часів, хоча у фільмі показано не вінчестер.

5. Контекстуальний переклад. У творах кінематографа нерідко присутні різні жести, при цьому на відміну від літературних творів в кінокартинах відсутня необхідність описувати ці жести, оскільки вони наочно представлені на екрані [5; 7; 8]. Однак у даному випадку виникає проблема тлумачення жестів, незрозумілих носіям іншої культури. На відміну від творів літератури, в кіно у перекладачів немає можливості привести пояснення у виносках або коментарях, отож вони повинні вкласти пояснення в репліки героїв.

Таким чином, вивчаючи передачу реалій в кіноперекладі, можна прийти до висновку, що тут використовуються ті ж способи передачі реалій, що й при перекладі творів художньої літератури. Та частотність цих способів буде різною. Скажімо, внаслідок специфіки жанру досить рідко зустрічається описовий переклад (тлумачення), зате часто зустрічається функціональний аналог.

Список використаної літератури

1. Аппалуза <http://baskino.me/films/boeviki/2440-appaluza.html> (дата звернення 12.04.2020)
2. Артемьева, Ю.В., Явари, Ю.В. (2017). Средства осмысления реалий в кинематографе. Языки. Культуры. Перевод: *Российское кино: вчера, сегодня, завтра: материалы V Международного форума*, 1. С. 5^н9.
3. Артемьева, Ю.В., Явари, Ю.В. (2018). Перевод реалий в произведениях кинематографа. Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Лингвистика, 1. С. 101–109
4. Влахов, С.И., Флорин, С.П. (2009). Непереводимое в переводе. 4-е вид. М.: Р. Валент, 360 с.
5. Гордон, Г. (2014). Кино: Визуальная антропология. М.: Новое литературное обозрение, 208 с.
6. Двадцять один міст (2019). URL: http://kinosvit4u.at.ua/publ/rik_vipusku/2019/21_mist/39-1-0-3271 (дата звернення 12.04.2020)
7. Козуляев, А.В. Базовый курс аудиовизуального перевода (закадр,

дубляж, субтитры): мастер-клас. URL: <https://www.avt-school.com>. (дата звернення 12.04.2020)

8. Кузьмичов, С.О. (2012). Перевод кинофильмов как отдельный вид перевода. *Вестник Московского государственного лингвистического университета*, 9 (642). С. 140–150.

9. Маленький большой человек. URL: <https://retrogid.ru/movie/malenkiy-bolshoy-chelovek>. (дата звернення 12.04.2020)

10. Повітряний маршал. URL: <https://kinoukr.com/2813-povitryany-marshal.html> (дата звернення 12.04.2020)

11. Попова, И.О. (2012). Динамика вербальной и невербальной составляющих киноповествования как объект филологической герменевтики: на материале художественных фильмов Ф.Ф. Копполы. Канд. филол. наук. Москва.

12. Явари, Ю.В. (2017). Транскрипция как один из способов передачи реалий в переводе. *Вестник Тверского государственного университета. Серия: Филология*, 2, с. 219–224.

13. Appaloosa movie script. URL: https://www.scripts.com/script/appaloosa_213 (дата звернення 12.04.2020).

14. Little Big Man movie script. URL: https://www.scripts.com/script/little_big_man_12639 (дата звернення 12.04.2020).

15. Non-Stop movie script. URL: https://www.scripts.com/script/non-stop_14916 (дата звернення 12.04.2020).

16. Bridges script. URL: <https://scripts-onscreen.com/movie/21-bridges-script-links/> (дата звернення 12.04.2020).

УДК 811.111'255.4:791

Ялова А. А.

*Науковий керівник: д-р філол. наук,
професор Тарасова О. В.*

ПЕРЕКЛАД АНГЛІЙСЬКИХ НАЗВ ФІЛЬМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МООВОЮ

Анотація. У статті розглядаються особливості перекладу англомовних назв фільмів українською мовою. Визначаються функції та стратегії перекладу англомовних назв фільмів. Аналізуються приклади передачі англомовних фільмонімів українською мовою. Зроблено висновок, що успіх кінофільму в іншомовній глядацькій аудиторії залежить від правильно обраної стратегії перекладу.

Ключові слова: фільмонім, переклад назв фільмів, стратегія перекладу, прямий переклад, трансформація назви, заміна.

Annotation. The article deals with the specifics of translating English film titles into Ukrainian. The functions of film titles (filmonyms) are defined. Examples of the transformations and strategies used by translators of English film titles into Ukrainian are analyzed. The conclusion is made that the success of the movie depends on the adequate translation strategy used by the interpreter.

Key words: filmonym, translation of film titles, translation strategies, direct translation, transformation, replacement.

Протягом останніх десятиліть кінематограф посідає провідне місце в житті кожного з нас. Завдяки зарубіжній кіноіндустрії у нас є можливість пізнати культуру інших народів. Назви допомагають глядачеві зорієнтуватися у безмежному потоці кінострічок. Через назву автор фільму доносить головну думку свого творіння. Назви самих фільмів відіграють важливу роль при виборі глядачем фільму, адже саме назва ідентифікує фільм, без неї неможливе жодне кіновиробництво. Саме тому переклад назв фільмів, зокрема англомовних, залишається й наразі актуальним питанням.

Поняття «фільм» має широке значення у сучасній лінгвістиці. Різні словникові та енциклопедичні видання дають різні визначення, проте їх об'єднує одне, а саме, що фільм – сукупність кадрів, поєднаних єдиними сюжетом. Відповідно до статті 3 Закону України «Про кінематографію», «фільм – аудіовізуальний твір (у тому числі телевізійні серіали та їх окремі серії), що складається з епізодів, поєднаних між собою творчим задумом і зображувальними засобами, та є результатом спільної діяльності його авторів, виконавців і виробників» [4].

Назви кінофільмів за своєю знаковою природою можна віднести до розряду онімів – слів або словосполучень, які позначають індивідуальні об'єкти. Книш Є.В. запропонувала наступне визначення: «фільмонім – це висловлювання, що репрезентує ситуацію, змодельовану фільмом, її вербально закодованим чином. [6] Фільмоніми та заголовки мають деякі спільні риси – вони називають об'єкт, проте неможна стверджувати, що вони тотожні. Кожну номінацію використовують в певній

сфері. Заголовок, як і фільмонім, – невід’ємна частина тексту (сценарію). Саме тому можна виділити спільні функції – такі як:

- розрізняюча – використання особливого імені, що розкриває зміст заголовку;
- експресивна – використання позитивних або негативних конотацій, різних експресивних засобів мови;
- рекламна – використання фільмоніму у різних засобах масової інформації, рецензіях та відгуках глядачів;
- спонукальна – заохочення глядачів дивитися той чи інший фільм [6].

Назва фільму – ключ до інтерпретації твору, а саме фільму. Ще до перегляду кінострічки глядач формує власну думку щодо змісту кінострічки. Саме тому при перекладі фільмоніму потрібно, перш за все, проаналізувати сюжет кінострічки, зіставити назву фільму та сюжет.

Переклад заголовку фільму – дуже непросте завдання для перекладача. Назва містить у собі інтригу, змістове навантаження – і саме це повинен зберегти перекладач. Для досягнення даної мети необхідно мати високий рівень володіння рідною та іноземною мовами, фонові та екстралінгвістичні знання. Ще однією важливою умовною перекладу фільмоніму є збереження стилістики оригіналу. Отже, при перекладі назви фільму потрібно спиратися не лише на вищезгадані цілі, а й на сам зміст фільму. Перекладачеві не варто забувати про дотримання стилістичної єдності назви оригіналу та перекладу. Дуже важливо зберігати стиль назви оригіналу в перекладі.

Під час перекладу дуже часто неможливо використати буквальний переклад, особливо при передачі фільмонімів, тому перекладачеві потрібно змінити внутрішню форму назви фільму або повністю її замінити, тому перекладач вдається до перекладацьких трансформацій. На сьогоднішній день існує безліч класифікацій: морфологічні, граматичні, лексичні, змішані. Перекладач повинен вибрати необхідну стратегію перекладу для збереження інтриги та прихованої авторами головної думки в назві фільму [2].

Здійснив аналіз ряду англomовних фільмонімів, ми виокремили найпоширеніші стратегії, вживані при їх перекладі українською

мовою. До них можна віднести наступні: прямий переклад, трансформацію назви та заміну.

Прямий переклад. Дана стратегія використовується при відсутності неперекладних компонентів. Прямий переклад використовують, коли фільмонім складається з власної назви, з простого словосполучення з прямим чи метафоричним значенням. Відмінності між перекладом та оригіналом будуть лише на морфологічному і/або синтаксичному рівні мов, але значних лексико-граматичних та семантичних трансформацій не відбувається при використанні даної стратегії.

Для даного дослідження було відібрано та проаналізовано 100 фільмонімів. Ми з'ясували, що стратегія прямого перекладу є найбільш популярною. Серед назв фільмів останніх років є досить багато прикладів. Наприклад, «*Black Christmas*» – «*Чорне Різдво*», «*What Did Jack Do?*» – «*Що зробив Джек?*», «*Safe Haven*» «*Тиха гавань*», «*Rocketman*» – «*Рокетмен*».

Трансформація назви. Дана стратегію полягає у розширенні когнітивної інформації з використанням заміни лексичних елементів: «*The Good Liar*» – «*Ідеальна брехня*», «*Monsters, Inc.*» – «*Корпорація монстрів*», «*This means war*» – «*Отже, війна*».

До трансформації назви відносять також таку перекладацьку трансформацію, як додавання. Перекладачі використовують цю трансформацію при неформальності семантичних компонентів фільмоніму-оригіналу для дотримання норм української мови. Ще однією з причин застосування додавання – незрозуміла інформація для української аудиторії і одночасно очевидна для іноземного глядача. Можна навести наступні приклади: «*A Dog's Purpose*» – «*Життя і мета собаки*», «*Logan*» – «*Логан: Росомеха*», «*The Hangover*» – «*Похмілля у Vegasі*».

Поряд з додавання використовується трансформація опущення. Вибір даного прийому може бути зумовлений особливостями мови, відмінностями в національних та культурних традиціях, або в назві кінофільму є зайві за своєю семантикою слова, тобто опущене слово не змінює головну думку фільмоніму. Наприклад: «*My Big Fat Greek Wedding 2*» – «*Моє велике грецьке весілля 2*».

Наступна стратегія, що вимагає від перекладача неабияких зусиль – заміна. Її використовують при наявності у назві гри слів,

фразеологічних зворотів або реалій. Тут перекладач використовує повну, а не часткову, трансформацію. Заміну ще називають різновидом смислового розгортання. Прикладом може послугувати фільмонім «*The Bucket List*» та його переклад «*Доки не склеїв ласті*». В даному випадку була використана повна заміна, проте зі збереженням ідеології фільму. У фільмі йдеться про двох онкохворих. Вони складають список бажань, який потрібно встигнути виконати перед смертю.

Ще одним прикладом є фільм «*Cinderella Man*», заснований на біографії боксера Джеймса Бреддока, який для українських глядачів був перекладений як «*Нокдаун*», мабуть тому, щоб всім одразу було розуміло, що у фільмі йдеться про боксера. Хоча варіант «На прізвисько попелюшка» за сюжетом підійшов би набагато краще, адже саме так і прозвали боксера, який з черг за безкоштовним супом несподівано потрапив на поєдинок за пояс чемпіона світу.

У результаті проведеного дослідження було встановлено, що при перекладі фільмонімів перекладач повинен враховувати не тільки мовні, але й соціокультурні аспекти. Передача назв кінострічок українською мовою ставить перед перекладачами складні задачі, які вимагають правильних рішень. Успіх фільму та його прийняття глядачем залежить від правильно вибраної стратегії. Дуже часто адекватний переклад фільмоніму має вагомe значення для розуміння та пізнання культури іншої країни.

Список використаної літератури

1. Демченко, М.С. (2017). Тенденції перекладу сучасних англomовних фільмонімів на українську мову. *Молодий вчений*, 12.1, с. 25–28.
2. Журавель, Т.В., Хайдарі, Н.І. (2015). Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету Сер.:Філологія*, 19, т.2, с.148–150
3. Лесінська, О.М., Радішеська, Д.Д. (2018). Особливості перекладу заголовків фільмів американського кінематографу українською мовою (на прикладі матеріалів за 2000–2015 роки). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету Сер.:Філологія*. 32, т.2 С.169–171.
4. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80>

5. Святчик, К. В. (2004). Структура та функції заголовків англomовних текстів (на матеріалі англійської преси). Соціально-гуманітарні та психолого-педагогічні науки : зб. наук. пр. викл. гуманіт. ін-ту, підготов. за результатами н.-д. роботи 2004 р. Хмельницький : ХНУ, С. 93–94.

6. Челядіна, Д.А. Лінгвістичні особливості назв фільмів. URL: <https://cutt.ly/gfGYinY>.

ЗМІСТ

Передмова	3
Економіка та соціологія	5
<i>Воробьев А. О.</i> Проблема підвищення конкурентоспособности підприємств в умовах глобалізації	7
<i>Герасименко Г. Ю.</i> Сутність антикризового управління підприємством в сучасних умовах	12
<i>Григорьева И.</i> Особливості розвитку управлінських процесів підприємства ООО «Тайм»	16
<i>Захарова А. И.</i> Особенности управления человеческим капиталом предприятия в условиях нестабильности: теоретический аспект	19
<i>Лосева С. М.</i> Психологічні особистості молоді	27
<i>Фокіна А. О.</i> Вдосконалення системи управління витратами підприємства	33
<i>Ципін І. Д.</i> Інструментарій управління діловою активністю підприємства	38
<i>Шендрік В. С.</i> Невизначеність як чинник вартості підприємства	42
Філологія	49
<i>Бірюкова В. О.</i> Проблеми перекладу кінофільмів з англійської мови українською	51
<i>Богуславець О. О.</i> Передача власних назв у казці Льюїса Керола “Аліса в Країні Чудес”	56
<i>Будник С. В.</i> До питання перекладу академічної номенклатури (на матеріалі найменувань навчальних курсів філологічного напрямку університетів Великої Британії)	61
<i>Гарбуз Ю. В.</i> Особливості авторського стилю Стівена Кінга	67
<i>Деканенко К. И.</i> Детектив как литературный жанр (на материале творчества Агаты Кристи): проблемы литературоведения и перевода	72
<i>Делюкіна К. Д.</i> Антиутопія як зразок сатиричної літератури: жанрово-стилістичні особливості та проблеми перекладу	76

<i>Казак Я. О.</i> Языковая локализация при адаптации текста компьютерных игр	80
<i>Комар Н. В.</i> Лексико-грамматичні особливості перекладу англійського артикля	84
<i>Лебедін М. С.</i> Характерні риси ідіостилю Рекса Стаута	88
<i>Печонова М. С.</i> Проблеми перекладу творів Едгара Аллана По російською та українською мовами	93
<i>Рева О. В.</i> Порівняльний аналіз повторних перекладів та редакцій повісті Етель Ліліан Войніч «The Gadfly» українською	97
<i>Сергиенко Л. С.</i> Фразеологизмы с элементом «зооним» в современном английском языке: проблемы лингвостилистики и перевода	102
<i>Столярчук Г. В.</i> Семантичні особливості формування компонентних моделей англійської термінології обліку і аудиту	107
<i>Халізева М. А.</i> Передача реалій у кіноперекладі	112
<i>Ялова А. А.</i> Переклад англійських назв фільмів українською мовою	118

Наукове видання

**ЗБІРНИК ПРАЦЬ
молодих учених
Народної української академії**

Відповідальна за випуск *О. А. Іванова*
Комп'ютерна верстка *І. С. Кордюк*

Підписано до друку 20.10.2020. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура «Таймс».
Ум. друк. арк. 7,32. Обл.-вид. арк. 6,81.
Тираж 300 пр. Зам. №

Видавництво
Народної української академії
Свідоцтво № 1153 від 16.12.2002.

Надруковано у видавництві
Народної української академії

Україна, 61000, Харків, МСП, вул. Лермонтовська, 27.